

Masteroppgave

Helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag

En kvalitativ studie av ungdomsskolelærere sine forestillinger om helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag.

Michelle Connor Søreng

Studium:

Master i Grunnskolelærerutdanning 5 – 10

2023

Antall ord: 25 706

HØGSKULEN
I VOLDA

Sammendrag

Seksualitetsundervisning i skolen er noe som er nødvendig og viktig for barn og unges utvikling for å fremme god helse, forebygge voldtekt og overgrep, og at de utvikler et positivt forhold til egen og andres seksualitet. I skolesammenheng er det minimalt med forskning på seksualitetsundervisning, som også gjør at det er lite litteratur publisert innenfor feltet. Sex og samfunn (2022) sin kartlegging om helhetlig seksualitetsundervisning i skolen er den største undersøkelsen gjennomført på feltet i norsk skole. Den tar utgangspunkt i læreres og elevers ønsker og behov i helhetlig seksualitetsundervisningen. Kartleggingen viser at undervisningen om seksualitet er mangelfull, og at kvaliteten lav – noe må gjøres. Helhetlig seksualitetsundervisning har fått større plass i skolen, og i flere fag. Undervisningen bør ikke bare forholde seg til naturfag, men inkludere flere fag i skolen.

Formålet med masteroppgaven har vært å undersøke hvordan lærere på ungdomstrinnet forestiller seg å skape en helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag, og ressurser de bruker i undervisningen. Dette er en kvalitativ studie med semistrukturerte-intervju som metode. Jeg har intervjuet et utvalg som besto av fire samfunnsfaglærere fra ungdomstrinnet. Hovedfokuset ligger på hvordan de forstår begrepet og legger til rette for en helhetlig seksualitetsundervisning. I tillegg til hvilke aktører og ressurser de bruker for å styrke undervisningen.

Funnene fra intervjuene viser at lærerne har en noenlunde god forståelse for innholdet i helhetlige seksualitetsundervisningen er og hva som er formålet med den type undervisning. Det kommer også frem at lærerne bruker god tid i både planleggingen og gjennomføring av undervisningen. Lærerne tilegner seg kompetanse og kunnskap om aktuelle temaer, undervisningsmetoder og ressurser for å gi elevene den helhetlige seksualitetsundervisningen de har krav på. Helesykepleier og UKE6 er de to eksterne aktørene og ressursene som er hyppigst brukt lærerne i oppgaven.

Abstract

Sexual education in school is something that is necessary and important for the development of children and youth to promote good health, prevent rape and abuse, and that they develop a positive relationship with their own and other people's sexuality. In a school context, there is minimal research into sexual education, which also means that there is little literature published in the field. Sex og samfunn (2022)'s survey of comprehensive sexual education in schools is the largest survey carried out in the field in Norwegian schools. It is based on teachers' and pupils' wishes and needs in comprehensive sexual education. The survey points out that teaching about sexuality is deficient, and that the quality is low - something must be done. Comprehensive sexual education has gained a greater place in schools, and in several subjects. Teaching should not only relate to natural science, but also include several subjects in school.

The purpose of the master's thesis has been to investigate how teachers at secondary school imagine creating a comprehensive sexual education in social studies, and the resources they use in teaching. This is a qualitative study with semi-structured interviews as method. I have interviewed a selection that consisted of four social studies teachers from secondary school. The focus is on how they understand the term and facilitate comprehensive sexual education. In addition to which resources, they use to strengthen teaching.

The findings from the interviews show that the teachers have a good understanding of the content of comprehensive sexual education and what the purpose of this type of education is. It also emerges that the teachers put a lot of effort into both the planning and implementation of the teaching. The teachers acquire competence and knowledge about current topics, teaching methods and resources to give students the comprehensive sexual education they are entitled to. Health nurse and UKE6 are the two external resources that are most frequently used by teachers in teaching.

Forord

Et spennende og krevende arbeidet er ferdig, punktum for masteroppgaven er satt. Jeg kan slappe av, finne hvilepuls og nyte et glass eller to med bobler. Men først er det noen jeg må takke.

Først vil jeg takke veilederen min Elisabeth Teige, ved Høgskulen i Volda. Uten god støtte, innspill, tips og triks, samt den positive entusiasmen for mitt uvanlige valg av tema. I tillegg vil jeg takke medstudentene mine på kullet – det har vært en fryd å studere sammen med dere.

En stor takk til informantene mine. Uten dere hadde jeg ikke hatt en oppgave. Jeg vil også takke alle andre som har bidratt med informasjon og hjelp til oppgaven.

En annen gruppe som fortjener en takk er venner, familie og kollegaer. Tusen takk for all oppmuntring, støtte og motiverende samtaler. To personer som også trenger en stor takk, er mine romkamerater og medstudenter Julie T. Aas og Malin K. Giske. Stor takk for toren på meg, og all hjelp i arbeidet med oppgaven. Det har vært en fornøyelse å dele studietiden med dere.

Sist, og kanskje mest, må jeg takke mamma og pappa. Uten dere hadde jeg ikke gjennomført studiet og heller ikke masteroppgaven. Dere har stått på sidelinjen, heiet og pushet meg fremover. Dere har gitt meg motivasjonen og troen på at jeg klarer å nå målene mine uansett hva de måtte være. Det har lært meg å arbeide selvstendig, strukturert og aldri gi opp – selv om det kan være fristende til tider. Dere betyr så mye for meg.

Michelle Connor Søreng

Volda, 24.mai 2023

Innhold

Sammendrag	<i>i</i>
Abstract	<i>ii</i>
Forord	<i>iii</i>
Innhold	<i>iv</i>
Tabeller	vii
Figurliste	vii
1 Innledning	1
1.1 Tidligere forskning og sentral litteratur	2
1.2 Problemstilling	3
1.3 Valg og avgrensing	3
1.4 Oversikt over oppgaven	4
2 Kunnskapsgrunnlag	5
2.1 Seksualitetsbegrepet	5
2.2 Seksualundervisning og seksualitetsundervisning	7
2.2.1 Normkritisk syn på seksualitetsundervisningen	9
2.3 «Helhetlig» seksualitetsundervisning	9
2.4 En kartlegging av seksualitetsundervisningen i skolen – Sex og Samfunn	13
2.4.1 Lærerundersøkelsen	14
2.4.2 Elevundersøkelsen	17
2.4.3 Kommentarer fra kartleggingen	18
2.5 Hva er god helhetlig seksualitetsundervisning?	19
2.6 Seksualitetsundervisningen i dag	20
2.7 Seksualitetsundervisning i skolen	21
2.7.1 Kompetansemål og seksualitet i samfunnsfag	22
2.7.2 Kompetansemål og seksualitet i andre fag	24
2.8 Lærerens rolle i seksualitetsundervisningen	25
2.9 Eksterne aktører og ressurser	27

2.9.1	Helsesykepleier.....	28
2.9.2	Sex og samfunn.....	28
2.9.3	Sex og politikk.....	29
2.10	Oppsummering	30
3	<i>Forskningsdesign og metode.....</i>	31
3.1	Forskningsdesign.....	31
3.2	Det kvalitative intervjuet.....	32
3.3	Forberedelse til datainnsamling.....	33
3.3.1	Intervjuguide.....	33
3.3.2	Utvalg.....	34
3.3.3	Gjennomføring av datainnsamling	35
3.4	Transkripsjon og analyse	36
3.4.1	Transkribering.....	36
3.4.2	Analyse.....	37
3.5	Reliabilitet og validitet	39
3.6	Etiske aspekter ved prosjektet	39
3.6.1	Informert samtykke	40
3.6.2	Krav på privatliv	40
3.7	Oppsummering	41
4	<i>Presentasjon av funn</i>	42
4.1	Presentasjon av informantene	42
4.2	Erfaringer med undervisning om seksualitet.....	43
4.2.1	Seksualitetsundervisning som elev og lærer i utdanning.....	43
4.2.2	Undervisningserfaring med tematikken seksualitet.....	43
4.3	Begrepsforståelse.....	44
4.3.1	Seksualundervisning	44
4.3.2	Seksualitetsundervisning	44
4.3.3	Helhetlig seksualitetsundervisning.....	45
4.4	Tanker om seksualitetsundervisning	45
4.4.1	Viktigheten med seksualitetsundervisning	46
4.4.2	Positive og negative sider	46

4.5	Selve undervisningen om seksualitet	47
4.5.1	Planleggingsfasen	47
4.5.2	Gjennomføringsfasen	48
4.5.3	Etterarbeid/vurderingsfasen	49
4.6	Eksterne aktører og ressurser	50
4.7	Oppsummering	51
5	<i>Diskusjon</i>.....	52
5.1	Seksual- og seksualitetsundervisning	52
5.2	Helhetlig seksualitetsundervisning.....	53
5.3	Viktigheten av helhetlig seksualitetsundervisning	54
5.4	Helhetlig seksualitetsundervisning i praksis.....	55
5.4.1	God helhetlig seksualitetsundervisning.....	57
5.4.2	Helhetlig seksualitetsundervisning på ungdomstrinnene	58
5.5	Lærerrollen	60
5.6	Eksterne aktører og ressurser	62
5.7	Undervisningen i de fire tilnærmingene	63
5.7.1	Helsetilnærming	63
5.7.2	Kriminalitetstilnærming	64
5.7.3	Kjønn- og mangfoldstilnærming	64
5.7.4	Danningstilnærming	65
5.8	Oppsummering	65
6	<i>Avsluttende refleksjoner</i>	67
6.1	Veien videre.....	69
	<i>Referanser</i>	70
	<i>Vedlegg</i>	76

Tabeller

Tabell 1 - Kompetansemålet til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2020a).	24
Tabell 2 - Utvalg av kompetansemål til samfunnsfag, naturfag og KRLE etter 10.trinn. (Utdanningsdirektoratet, 2020b, 2020c, 2020a).	25
Tabell 3 - Lærernes undervisnings fag gjeldende år og tidligere år.	42
Tabell 4 - Totalt antall lærere som hadde undervisningserfaring i fagene.	42
Tabell 5 - Oppsummering av positive sider med seksualitetsundervisning ifølge lærerne.	46
Tabell 6 - Oversikt over eksterne ressurser brukt av lærerne i undervisningen.	50

Figurliste

Figur 1 - Tilnærminger på seksualitetsundervisningen. Hentet fra Støle-Nilsen 2022, s.19; Støle-Nilsen,2017, s.18-19.	11
Figur 2 - De ti hyppigste temaene lærere svarte å ha undervist i, sammenlignet med 2016 (Sex og Samfunn, 2022a, s.10).....	15
Figur 3 - En oversikt over hvilke tiltak som kunne bidratt til en forbedring av seksualitetsundervisningen, 2021 sammenlignet med 2016 (Sex og Samfunn, 2022a, s.11)..	16
Figur 4 - Tabell over hyppige tema i seksualitetsundervisningen fra elevene. Hentet fra Sex og samfunn, 2022a, s.6.....	18
Figur 5 - Elevers definisjon av en god og dårlig underviser i seksualitet. Hentet fra Hind (2018), s.17-18; Støle-Nilsen, (2022), s.62	27
Figur 6 - Temaer (kategorier) til analysen fase A.	38
Figur 7 - Temaer (kategorier) til analysen fase B.....	38

1 Innledning

Hans Majestet Kongen (2016) sa følgende; «*Nordmenn er jenter som er glad i jenter, gutter som er glad i gutter, og jenter og gutter som er glad i hverandre*». Dette er et godt indikasjon fra Hans Majestet Kongen om hvordan det norske samfunnet bør respektere ulike seksualiteter. Og hvor stor del seksualiteten er av samfunnet og livet. Allerede fra vi unnfanges starter vår seksualitet, og den har vi med oss livet ut (Aasland, 2015, s.19). Seksualiteten er derfor et grunnleggende behov i livet og en integrert del av personligheten vår – uavhengig om en er mann eller kvinne, ung eller gammel, alene eller i forhold. Ofte dreier seksualiteten seg mot andre mennesker, men den handler også om hver enkeltes identitet (Blix & Breivik, 2006, s.329). I likhet med identitetsutvikling og danning, utvikles også seksualiteten seg gjennom livet (Aasland, 2015, s.13). Det som videre spiller en rolle er kjennskapen til ord og holdninger vi har til seksualitet. Denne kjennskapen er grunnleggende for den enkeltes dannelse, utvikling og handlingskompetanse (Skeiv ungdom, u.å.). Dette gjør at seksualitetsundervisningen i skolen er svært viktig for barn og unge. Undervisning med riktig kunnskap om seksualitet fører til at barn og unge har et positivt forhold til seksualitet og intimitet. De blir forberedt på livet knyttet til identitet og selvbestemmelse gjennom gode og sunne relasjoner (Helse-og omsorgsdepartementet, 2016; Støle-Nilsen, 2022, s.11).

Seksualitetsundervisningen har lang tradisjon i norsk skole, og er et tema som engasjerer. Det blir ofte sett på som en løsning på flere av utfordringene i dagens samfunn blant barn og unge (Helse-og omsorgsdepartementet, 2016, s.15; Støle-Nilsen, 2022, s.11). De siste årene har det vært mye kritikk å finne om seksualitetsundervisningen i media. Både som kronikker og leserinnlegg hvor det påpekes samfunnsproblemer som voldtekter, spredning av nakenbilder og trakassering. Fellesnevneren for alle er at det er et stort behov for bedre seksualitetsundervisning i skolen. Ulrikke Falch publiserte i 2017 et leserinnlegg i Aftenposten med overskriften «Det er ikke rart vi søker til pornoen». I innlegget skriver Falch om egne erfaringer i seksualitetsundervisning, og sier; *sannheten er at pornografien er den mest tilgjengelige seksualundervisningen* (Falch, 2017). Et år senere kom tolv ledere og representanter fra ungdomsorganisasjoner med et brev med tittelen: «Kjære regjering, gi oss helhetlig seksualundervisning!» (Ledere og representanter ungdomsorganisasjoner, 2018). VG har også publisert ulike innlegg med tematikken seksualitetsundervisning, og blant annet kronikken «Gi oss en sexpositiv seksualitetsundervisning» i 2020 (Stenslie, 2020).

Videre har det også kommet innlegg på sosiale medier fra barn og unge som sier seg enige og krever bedre og mer «helhetlig» seksualitetsundervisning. En seksualitetsundervisning som er «helhetlig» handler om å dekke alle aspektene ved seksualitet, ikke bare reproduksjon og seksuelle sykdommer. Undervisningen har tidligere bare sett på enkelte sider ved seksualiteten. Som Nordberg (2013) også skriver handlet seksualundervisningen tidligere om forplantning, følelser, og to menneskers liv sammen. Et liv hvor delte opplevelser, tanker, behov og kroppslig kontakt er sentralt. I dag arbeides det mer med seksualitetsundervisningen, og temaet har fått et større plass i skolen. Seksualitetsundervisning handler om å se på hvem man kan inngå relasjoner med, legge gamle kjønnsrollenormer og samfunnsnormer på hyllen. La unge bli autoritær i eget liv – seksualiteten skal være frigjørende og selvstyrt (Nordberg, 2013, s.200). Begrepene kommer jeg mer inn på senere i oppgaven.

Denne nye tankegangen på seksualitetsundervisningen skaper et større rom for «helhetlig» undervisning. Selv om seksualitetsundervisningen kommer i tillegg til alt annet, er det en viktig og integrert del av skolens arbeid og ikke minst lærerens arbeid med undervisning. Samtidig vet vi at seksualitetsundervisning er mangelfullt og ikke et prioritert område rundt om på skolene, lærere vet ofte ikke hvordan undervisningen skal håndteres (Hind, 2018, s.12). I denne oppgaven vil jeg undersøke hvilke forestillinger lærere på ungdomstrinnet har om seksualitetsundervisningen, og hva de legger til rette for når de skal skape en «helhetlig» seksualitetsundervisning i samfunnsfag.

1.1 Tidligere forskning og sentral litteratur

Seksualitet er et stort og viktig tema i dagens samfunn. Mye av publikasjonene som ligger ute om tematikken havner i området for sykepleiere og pleietrengende. Det er lite forskning på seksualitet i skolen, likevel har det siste årene kommet noen publikasjoner som bøker og master/bacheloroppgaver med tematikken rettet mot skolen. Åse Røthing og Stine Helena Bang Svendsen ga i 2009 ut en bok med tittelen *Seksualitet i skolen – perspektiver på skolen*. Boken tok utgangspunkt i seksualitetsundervisning i skolen og den da gjeldende læreplanen LK06. Siden den gang har skolen forandret seg og en den nye læreplanen LK20 blitt innført. Den nyeste publikasjonen på dette feltet er Marianne Støle-Nilsen (2022) sin bok; *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen*.

Opgaven bygger derfor på læreplanens overordnede del og kompetansemål, hovedsakelig for samfunnsfaget. Læreplanen som dokument fastslår et tema, konkluderer med kompetansemål og forslag til vurdering. Som nevnt er det få bøker om seksualitetsundervisning i skolen. En

stor del av kunnskapsgrunnlaget vil være basert på Støle-Nilsen (2022) sin bok; *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen*. Og hennes avhandling; *Seksuell danning En studie av seksualundervisning i ungdomskolen* (2017).

Videre vil undersøkelsen *Seksualitetsundervisning i skolen: En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker* som ble gjennomført av Sex og samfunn i 2016/17 og 2021 være en del av kunnskapsgrunnlaget. Dette er den største kartleggingen av seksualitetsundervisningen i norsk skole som har blitt gjennomført. Kartleggingen vil være en større del i kunnskapsgrunnlaget. Sex og samfunn ønsker at resultatene de har fått bidrar til å belyse læreres opplevelser og meninger, og samtidig tydeliggjøre hva elevene trenger og ønsker seg for å få mest mulig ut av undervisningen om seksualitet (Sex og samfunn, 2022, s.3).

Seksualitetsundervisning innebærer ofte samarbeid med eksterne aktører. Dette vil jeg komme kort innom i den delen av oppgaven som omhandler hvilke ressurser lærerne tar i bruk. Søkelyset vil ligge på lærerens forestillinger om undervisning rundt og om seksualitet. Lærerne står ansvarlig for å gjennomføre samfunnsoppdraget og er ansvarlige for å ivareta kompetansemålene i læreplanen.

1.2 Problemstilling

Seksualitetsundervisning foregår på ulike arenaer. I denne oppgaven vil jeg se på seksualitetsundervisning på ungdomsskolen. Min problemstilling for masteroppgaven er «*Hvilke forestillinger har lærere på ungdomstrinnet om det å skape helhetlig seksualitetsundervisning? Og hvilke ressurser tar de i bruk i undervisningen?*».

I lys av problemstillingen har jeg utarbeidet tre mindre forskningsspørsmål som skal bidra til å gi et svar; *1. Hva forstår lærerne med helhetlig seksualitetsundervisning? 2. Hvordan legger de opp til en helhetlig seksualitetsundervisning? 3. Hvilke ressurser bruker de i arbeidet med planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisningen?*

For å kunne gi noe svar på problemstillingen har jeg sett på tidligere forskning om «helhetlig» seksualitetsundervisning i skolen, teori om seksualitet og intervjuet et fåtall lærere i skolen, samt sett på hva som foregår i media ettersom dette er et tema som engasjerer.

1.3 Valg og avgrensning

For at materialet skal være håndterlig innenfor rammeverket til oppgaven, har jeg valgt lærere fra ungdomskolen for å svare på problemstillingen. Ungdomskolen er den siste delen av den obligatoriske skolegangen hvor myndighetene har mulighet til å nå barn og unge. I tillegg er

ungdomsskolen interessant på det grunnlag at barn og unge i aldersgruppen er i en sårbar periode. En periode hvor de går fra barn til ungdom, og fra ungdom til unge voksne. Det er i denne perioden mange utforsker sin egen seksualitet og debuterer seksuelt. Viktigheten av seksualitetsundervisning på dette alderstrinnet vil derfor stå sentralt, og forventningene til hvordan lærerne legger opp til dette er spennende. Seksualitetsundervisningen er satt mer på dagsordenen etter LK20 og vil komme som til syne i kompetansemålene.

I prosjektet har jeg valgt intervju som metode. Jeg ønsker å intervju tre til fire lærere, personlig og enkeltvis. Intervjumetoden jeg har tatt utgangspunkt i er *semistrukturert-intervju*. Personlige møter og semistrukturert-intervju gir meg muligheten for å dypere inn i tematikken. Jeg har på forhånd laget en kort intervjuguide med noen hovedspørsmål jeg vil ha svar på. Semistrukturerte-intervju gjør at jeg også vil kunne gå dypere inn på enkelte spørsmål, gjennom oppfølgingsspørsmål eller inngående spørsmål. Med muligheten om å gå dypere inn på enkelte eller alle spørsmålene, vil jeg forhåpentligvis kunne få frem flere nyanser, forestillinger og meninger i svarene. Intervjuene vil bli tatt opp med lyd og transkriberes. Videre vil intervjuene analyseres innenfor en ramme med utgangspunkt i problemstillingen og kunnskapsgrunnlaget. Frem til definisjonen på «helhetlig» seksualitetsundervisning vil begrepet være i anførselstegn. Dette har jeg valgt å gjøre da det er et stort begrep som trenger en bredere forklaring før jeg kan ta det i bruk uten anførselstegn.

1.4 Oversikt over oppgaven

I tillegg til innledningskapittelet kommer:

Kapittel 2 – Kunnskapsgrunnlag. Tar for seg relevant teori for å belyse problemstillingen. Det er hovedsakelig kunnskap om seksualitet og seksualitetsundervisning. I tillegg vil jeg vise til Sex og samfunn sin undersøkelse om seksualitetsundervisning i skolen.

Kapittel 3 – Fremgangsmåte og metode. Viser metoden som ble brukt. Begrunnelse av metode, datainnsamling, transkripsjon, analyse og etiske aspekter med oppgaven.

Kapittel 4 – Presentasjon av funn. Intervjuene er analysert etter begrepsforståelse, viktigheten av seksualitetsundervisning, undervisningen i praksis, og eksterne aktører og ressurser.

Kapittel 5 – Diskusjon. Viser til analysen og drøfter i lyst av kunnskapsgrunnlag. Kobler også analysen opp mot fire tilnærminger for seksualitetsundervisning.

Kapittel 6 – Konklusjon. Oppsummerer oppgavens hovedfunn, og kommentarer til videre forskning. 2

2 Kunnskapsgrunnlag

Temaet for oppgaven er «helhetlig» seksualitetsundervisning på ungdomskolen. Seksualitetsundervisning er et av flere tema som blant annet inngår i de tverrfaglige temaene og kompetansemål i skolen. Fornyningen av læreplanene som kom i 2017 har gitt mer plass til helhetlig seksualitetsundervisning gjennom hele grunnskolen. vekt på tre tverrfaglige temaer, og viser til viktigheten av forståelse for hvordan de skal jobbes med i skolen. De tverrfaglige temaene tar utgangspunkt i samfunnsutfordringer som er aktuelle og krever engasjement og innsats både fra enkeltmennesker og felleskapet nasjonalt og globalt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.13). «Folkehelse og livsmestring» som er et av de tre tverrfaglige temaene vil kunne involvere seksualitetsundervisning da elevene skal tilegne seg kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse. I tillegg skal elevene lære å håndtere positive og negative hendelser som påvirker personlig utfordringer på best mulig måte, dette inkluderer temaer som levevaner, rusmidler, mediebruk og delemner som kommer under seksualitetstematikken (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.18).

I dette kapittelet vil jeg først definere begrepet seksualitet. Fra definisjonen vil jeg se på betydningen av til seksual- og seksualitetsundervisning, før jeg går inn på den «helhetlige» seksualitetsundervisning. Deretter presenterer jeg lærer- og elevundersøkelsen fra Sex og samfunn (2022c). Videre i kapittelet vil jeg se på hva som er god seksualitetsundervisning, hvordan den er i dag, og hvordan den kommer til syne i kompetansemålene og overmodnet del. Mot slutten av kapittelet går jeg inn på lærerens rolle i undervisningen, før jeg avslutningsvis vil jeg presentere noen eksterne aktører og ressurser.

2.1 Seksualitetsbegrepet

Som mennesker er vi utstyrt med luktesans, berøring, syn, hørsel og smakssansen. Alle sansene er en del av den menneskelige sanselighet, og også en del av vår seksualitet. En umiddelbar tanke som dukker opp når en hører ordet seksualitet, er nakenhet. Noen vil også tenke at det er privat, skamfullt og muligens litt skittent. Forplantning, romantisk elskov, sex og samleie er heller ikke unaturlig at kommer oss til tankene. I disse sammenhengene er det ofte en får opp bilder av kjønnsorgan, ord som seksuell tilfredstillelse, orgasme og utløsning. Enkelte vil også referere til huden, å føle intimitet og nærhet gjennom berøringer fra en annen. Alt dette hører med til seksualiteten. Men hva med den følelsesmessige siden som romantikk, forelskelse, kjærlighet, nytelse og lyst, fantasier og tanker? (Aaserud, 2016).

Seksualitet er et følelsesladd og sensitivt tema, men også et grunnleggende behov i livene våre. Et behov i form av nytelse, ømhet, nærhet og kjærlighet gjennom bekreftelse. En bekreftelse som skaper trygghet og tilhørighet (Blix & Breivik, 2006, s.329). Seksualiteten er også noe naturlig med oss, og det er viktig at den enkelte skal, uten å føle på skam, utvikle sin egen seksualitet for hvem vi er og hva vi føler. Den er i likhet med identiteten vår det som gjør meg til meg, deg til deg, vi til oss (Skeiv ungdom, u.å., s.37). Seksualitet kan forstås som en selvstendig dimensjon med røtter i den fysiske, psykiske, sosiale og åndelige delen av oss, men det er også en psykisk, følelsesmessig og åndelig side som styrker og bidrar til bevisstheten om vår identitet og mening. Selv om seksualitet er en naturlig del av oss mennesker, er det rare at den er svært synlig i samfunnet og kulturen. Dette fordi våre oppfatninger av kropp og seksualitet blir skapt av normer og forventinger i det samfunnet og kulturen vi er en del av. Gjennom filmer, bilder og samtaler dukker den opp, selv om det er noe av det som er mest privat og intimt med oss (Hegge, 2022). Verdens helseorganisasjon (WHO) sin definisjon av seksualitet fra 1984 er bred, og lyder slik:

«Seksualitet er en integrert del av hvert menneskes personlighet, noe som ikke kan skilles fra andre sider av livet. Seksualitet er ikke det samme som samleie eller evne til å få orgasme, seksualitet er mye mer. Den finnes i den energi som driver oss mot å søke kjærlighet, varme og nærhet. Seksualitet påvirker våre tanker, følelser og handlinger og vårt samspill med andre mennesker» (Blix & Breivik, 2006, s.329).

For å få større forståelse av begrepet og hva det innebærer, er det enklere å dele det inn i fem deler. Tiltrekking er hvem eller hva som vekker vår seksuelle interesse. Dette uavhengig av kjønn, mer om klesstil, muskler og lignende. Hva en tenker på eller ser for seg kommer inn under fantasi, det betyr imidlertid ikke at man ønsker å gjøre det i virkeligheten. Forelskelse er de vi får følelser for. Dette gjelder ikke alle, noen forelsker seg sjeldent og andre aldri. Seksuell orientering er definisjonen en gir sin egen seksualitet (heterofil, homofil, bifil, etc.). I seksuell praksis ligger hva en gjør med seg selv og andre, samt de seksuelle følelsene (Skeiv ungdom, u.å.). Som vi ser handler seksualiteten om mye, og det er ikke alt elevene kan tilegne seg kompetanse og kunnskap om. Mye kan de klare å tilegne seg selv, men det er også mye de kan lære om i skolen. God undervisning i skolen vil gi elevene den kompetansen og kunnskapen de kan trenge for å ta gode valg og leve et godt liv.

2.2 Seksualundervisning og seksualitetsundervisning

Som nevnt innledningsvis er undervisning om seksualitet noe som engasjerer. Undervisningen har tidligere bare sett på noen sider ved seksualitet, forplanting, følelser og noe intimt mellom to mennesker, ofte under begrepet seksualundervisning. Senere har undervisningen gått mer på hvem en kan inngå relasjoner med, følelser og legge gamle normer på hyllen, ofte under begrepet seksualitetsundervisning (Nordberg, 2013, s.200). I den sammenhengen er det nødvendig å gå inn i begge begrepene for å se hva de innebærer og senere komme tilbake til hva begrepet «helhetlig» seksualitetsundervisning handler om.

I heftet «Seksualitet og kjønn» definerer Utdanningsdirektoratet *seksualundervisning* med opplæring i temaer som sex og seksualitet, herunder pubertet, prevensjon og kjønnssykdommer (Utdanningsdirektoratet, 2011, s.71). De vektlegger også en påstand om at «*seksualundervisning handler i hovedsak om samhandling mellom mennesker*» (Utdanningsdirektoratet, 2011, s.9). Påstanden begrunnes videre med at undervisning om temaer som kropp, prevensjon og kjønnssykdommer kan bidra til å redusere uønsket graviditet og andre helsemessige konsekvenser. I strategien *Snakk om det!* Forteller Bent Høie om sin erfaring fra undervisning i skolen slik: «*Da jeg gikk på skolen, lærte vi lite om seksualitet. Jeg husker at læreren som viste fram plansjer med tverrsnitt av mannlige og kvinnelige kjønnsorganer, var like pinlig berørt som oss elever*». Vider forteller Høie «*Han snakket om masturbasjon og menstruasjon. Han snakket om faren for å bli gravid og for å få kjønnssykdommer*» (Helse-og omsorgsdepartementet, 2016 s.3). Dersom undervisningen bare setter søkelys på disse temaene, vil den ikke kunne relateres til barn og unges erfaringsverden (Utdanningsdirektoratet, 2011, s.9). For barn og unger er aktuelle spørsmål om temaer som forventinger, grenser, forelskelse, sjalusi og selvtillit. I tillegg er spenning, nytelse, nærhet og kjærlighet grunnbehov for å leve gode og meningsfulle liv, og bør i høyeste grad være en del av undervisningen.

Der er derfor behov for en undervisning som dekker mye mer en bare et liv sammen med et annet menneske. I en slik sammenheng og i likhet med samfunnsutviklingen, blir det mer naturlig å bruke *seksualitetsundervisning* for å dekke alt som ble definert under begrepet seksualitet. Som Wenche Fjeld forklarer i podkasten *Lærerrommet* «*Når vi snakker om seksualundervisning så kan mange tenke at vi skal lære barna å ha sex, mens i seksualitetsundervisning ser vi på bredden ved å formidle om seksualitet*» (Alver & Brøntveit, 2021). Seksualitetsundervisningens mål er, ifølge WHO, å utvikle og styrke barn og unge til å ta bevisste, tilfredsstillende, sunne og respektfulle valg når det kommer til relasjoner,

seksualitet, følelsesmessig og fysisk helse (World Health Organization, 2016). Med dette utgangspunktet, beskriver Verdens helseorganisasjon seksualitetsundervisningen slik:

«Seksualitetsundervisning defineres av WHO Europa som en livslang prosess hvor individet tilegner seg informasjon og danner egne holdninger og verdier. Seksualitetsundervisning etter denne standarden omfatter temaer som seksuell utvikling, seksuell og reproduktiv helse, relasjoner mellom mennesker, følelser, intimitet, kroppsbilde og kjønnsroller. Det vektlegges at undervisningen skal respektere menneskerettigheter og mangfold, tilpasses barn og unges alder, kunnskapsbehov og kulturbakgrunn, oppmuntre til kritisk tenking og kommunisere en positiv livsløpstilnærming til seksualitet. Undervisningen skal være fundert i vitenskapelig informasjon og bør diskutere konsekvenser av at menneskerettigheter/seksuelle rettigheter krenkes.» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016, s.18).

Fra denne definisjonen kan vi si at seksualitetsundervisning er *undervisning om seksualitet*. I skolen er seksualitetsundervisningen viktig for barn og unge. Den bidrar til at de blir forberedt på livet, med spesielt tilknytning til gode og sunne relasjoner i en positiv utvikling av identitet og mening. Barn og unge som har fått god seksualitetsundervisning tar klokere valg knyttet til egen seksualitet (Støle-Nilsen, 2022, s.23). De sosiale normene og kjønnsulikhetene påvirker uttrykket for seksualitet. Mang unge kvinner har i sine seksuelle forhold lavt nivå av makt eller kontroll. Unge menn derimot, kan føle på presset til å handle innenfor rammene til mannlige seksuelle stereotyper og engasjere seg i en skadelig eller kontrollerende atferd (World Health Organization, 2016).

Helse- og omsorgsdepartementet (2016) viser til at tilgangen til kunnskap, informasjon og undervisning rundt seksualitet er grunnleggende for å gi barn og unge mestringskompetanse og kontroll over sin egen seksuelle og reproduktive helse. Det at skolen skaper åpenhet, respekt for mangfoldet og positive holdninger fremmer seksuell helse innenfor samfunnsmessige faktorer (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016). God kvalitet på seksualitetsundervisningen vil derfor ha en positiv innvirkning på holdningene og verdiene. I intime relasjoner vil også maktdynamikken jevnes ut, og bidra som forebyggende tiltak mot overgrep og heller fremme gjensidig respekt og samtykkende partnerskap uavhengig kjønn og legning (World Health Organization, 2016).

2.2.1 Normkritisk syn på seksualitetsundervisningen

Stiftelsen Sex og samfunn og organisasjonen Sex og politikk har en normkritisk innfallsvinkel til temaet seksualitetsundervisning i skolen (Sex og Politikk, 2022; Sex og Samfunn, u.å.). Normkritiske perspektiver kommer fra flere maktkritiske tradisjoner, som kritisk pedagogikk, postkolonial teori og «skeiv teori». Disse perspektivene skaper rom for kritiske undersøkelser som skaper og opprettholder ulike privilegier. Perspektiver av denne typen jobber målrettet for å trene opp lærere, elever, skoleledere og forskeres blikk på seksualitetsundervisningen. Målet er å trene opp blikket til å bli oppmerksomme på og undersøke både egne og andres privilegier. Dette uavhengig om de er knyttet til religion, kultur, hudfarge, sosial bakgrunn, funksjonalitet eller seksualitet. Kort sagt kan det sies å ha et normkritisk blikk gjennom å oppøve normbevissthet. Gjennom dette vil en utfordre normer som hindrer mangfold og trygg identitetsutvikling, som andregjøring, ekskludering og diskriminering. Normbevissthet blir en viktig byggestein i læreres arbeid med å utvikle et godt miljø for inkludering, likebehandling og antidiskriminerende undervisning (Røthing, 2016).

Normkritiske perspektiver kan brukes til å forstå hvordan en forebygger urettferdig behandling. I dette tilfellet blir det normkritiske perspektivet omgjort til normkritisk pedagogikk og vil si at en belyser alle normene som blir tatt for gitt og bidra til å innskrenke mennesker sosiale interaksjon. Det handler i korte trekk om å «bygge nye måter å vite, interagere og leve sammen på» og «ikke bare synliggjøre normer, men også forandre dem» (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s.174).

Den normkritiske undervisningen kan føre til følelsesmessige tilsander hos elevene. I undervisning om seksualitet anbefales det å være normkritisk. Disse undervisningssituasjonene kan elevene bli distraherete, og få et behov for å jobbe med følelser og tanker (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s.174). Noe seksualitetsundervisningen også gjør. Den vekker følelser, utfordrer tankemønsteret til elevene og vekker sider hos dem som de kanskje ikke er vandt til.

2.3 «Helhetlig» seksualitetsundervisning

Innledningsvis beskrev jeg «helhetlig» seksualitetsundervisning som en undervisning som tok for seg alle aspektene ved seksualitet. Dette handler om å se seksualundervisning og seksualitetsundervisning sammen. Temaet i denne oppgaven er «helhetlig» seksualitetsundervisning. Resten av oppgaven ha et større fokus mot den helhetlige delen av seksualitetsundervisningen.

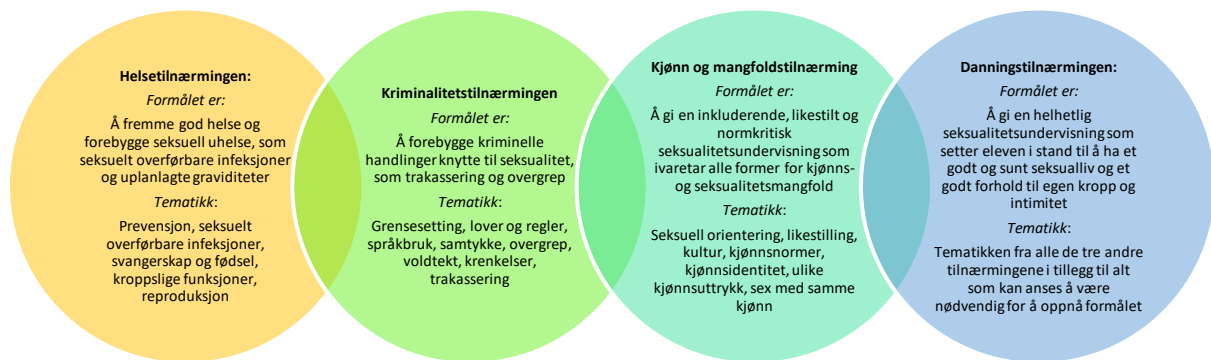
UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) kom i 2018 med en revidert veileder for seksualitetsundervisning i skolen. I veilederen definerer de “helhetlig” seksualitetsundervisning slik:

«Comprehensive sexuality education is a curriculum-based process of teaching and learning about the cognitive, emotional, physical, and social aspects of sexuality. It aims to equip children and young people with knowledge, skills, attitudes and values that will empower them to: realize their health, well-being and dignity; develop respectful social and sexual relationships; consider how their choices affect their own well-being and that of others; and, understand and ensure the protection of their rights throughout their lives» (UNESCO, 2018, s.16)

Definisjonen over ofte brukes ofte som et *bakteppet* for «helhetlig» seksualitetsundervisning. En seksualitetsundervisning som dekker alle aspektene som faller under seksualitet, som er nevnt tidligere. Barn og unge trenger denne kunnskapen og kompetansen for å lære å ta valg for seg selv og andre, samt leve gode, selvstendige liv (Støle-Nilsen, 2022, s.18).

Det er med god grunn at begrepet helhetlig brukes om seksualitetsundervisningen. Den undervisningen som lenge dominerte i norsk skole så bare på enkelte sider ved seksualitet og reproduksjon, med spesielt fokus på seksuelle overførbare sykdommer, graviditet og prevensjon (Nordberg, 2013, s.200). Denne vinklingen på undervisningen kan kalles risikobasert, altså at barn og unge skal lære å unngå risikoer. Den helhetlige seksualitetsundervisningen skaper et større og bredere perspektiv på seksualitet i lys av personlig og seksuell utvikling, og støtter barn og unge til å leve ut sin seksualitet på en tilfredsstillende og ansvarlig måte. En helhetlig seksualitetsundervisning tilrettelegger for alt barn og unge trenger å lære for å kunne leve gode liv, med kunnskap, handlingskompetanse og holdninger knyttet til seksualitet på best mulig måte (Støle-Nilsen, 2022, s.19)

Støle-Nilsen (2017, 2022) har gjennom sitt arbeid kommet med til fire tilnærminger på seksualitetsundervisningen i skolen; *helsetilnærmingen*, *kriminalitetstilnærmingen*, *kjønn og mangfoldstilnærmingen* og *danningstilnærmingen*. Disse fire tilnærmingene ble kategorisert etter det som ble ansett som formålet med seksualitetsundervisningen. De beskriver hva som er viktig og burde legges mer vekt på samtidig som de ikke utelukker hverandre (Støle-Nilsen, 2022, s.19). Se oversikt i figur 1, neste side.

Figur 1 - Tilnærminger på seksualitetsundervisningen. Hentet fra Støle-Nilsen 2022, s.19; Støle-Nilsen,2017, s.18-19.

Helsetilnærmingen er den første tilnærmingen, og den vektlegger undervisning som fremmer god helse og reduserer forekomsten av det som defineres som «uhelse». Undervisningsfokuset i denne tilnærmingen skal ligge på det fysiske og biologiske ved kropp, reproduksjon og sykdommer/infeksjoner. Resultatet som er ønskelig et målbart i målgruppens atferd og helsetilstand gjennom nedgang av kjønnsykdommer og uønsket graviditet, samt en økning i kondombruk (Støle-Nilsen, 2017, s.18). I læreplanene er det under naturfag en vil finne kompetansemål som dekker tilnærmingen, både i LK 06 og LK20 (Støle-Nilsen, 2022, s.19). *Helsetilnærmingen* har vært den dominante tilnærmingen i norsk skole, og har tematikk som anatomi, kunnskap om graviditet og fødsel, kjønnsykdommer sykdommer/infeksjoner og prevensjon.

Den andre tilnærmingen, *kriminalitetstilnærmingen*, har som formål å opplyse og forebygge om voldtekt, seksuelle overgrep og krenkelser. Undervisningen skal legge vekt på lover og regler opp mot seksualitet, egne og andre grenser. Målet med tilnærminger er nedgang i krenkelser, med delmål som bevisstgjøring fulgt opp av holdningsendring (Støle-Nilsen, 2017, s.19). I LK20 har det kommet tydeligere frem hvordan barn og unge kan få hjelp om de selv eller noen de kjenner er utsatt for seksuelle overgrep. Kompetansemålene for denne tematikken finner en under samfunnsfag i læreplanene. *Kriminalitetstilnærmingen*, har i likhet med *helsetilnærmingen*, dominert i norsk skole. Den har dessverre hatt en negativ vinkling. Barn og unge opplever først og fremst å bare lære om de negative sidene ved seksualitet, voksenseksualitet og reproduksjon (Støle-Nilsen, 2022, s.20).

Kjønn og mangfoldstilnærmingen er den tredje tilnærmingen. Undervisningen skal vektlegge likestilt seksualitetsundervisning, at den skal være like inkluderende og aksepterende med et bredt spekter av definisjoner på seksualitet og kjønn. Seksualitetsundervisningen skal ta hensyn til seksualitet, identitet, kjønn og kultur, med et normkritisk syn (Støle-Nilsen, 2017, s.18). Denne tilnærmingen er nyere, og blir mer og mer inkludert i skolen. Både i læreplanene og hånd i hånd med inkluderende og likestilt lovverk. Denne tilnærmingen er delvis å finne i læreplanen til naturfag, men aller mest ser vi det igjen i samfunnsfag og KRLE (Støle-Nilsen, 2022, s.20).

Den siste tilnærmingen kalles *danningstilnærmingen*. Formålene i de tre andre tilnærmingene samles og til sammen skaper en helhet som skolen skal dyrke seksualitetsundervisningen på, og det er den vi ser igjen under danningstilnærmingen (Støle-Nilsen, 2017, s.19). Danningstilnærmingen skal gi uttrykk for den helhetlige seksualitetsundervisningen elevene har krav på. Det er ikke noe som er feil med de tre andre tilnærmingene, men det burde, ifølge Støle-Nilsen (2022), ikke undervises innenfor bare én av dem. Tilnærmingene må slås sammen i undervisningen for at summen skal bli en helhetlig seksualitetsundervisning (Støle-Nilsen, 2022, s.20). Seksualitetsundervisningen i skolen inngår som en del av oppdragermandat. Seksuell kompetanse er en del av samfunnsmedlemmet, i dette tilfellet barn og unge, sin dannelse for å kunne leve et godt og sunt liv (Støle-Nilsen, 2017, s.19). Barn og unge skal kunne ta gode valg for seg selv og andre, samt få den kunnskapen og kompetansen de trenger om seksualitet, kropp og kjønn. Tilnærmingen samsvarer med Verdens helseorganisasjon og UNESCO (2018) sine definisjoner av seksualitetsundervisning og helhetlig seksualitetsundervisning. Danningstilnærmingen går på tvers av læreplanene, og vi finner igjen kompetansemål i flere fag (Støle-Nilsen, 2022, s.20).

Verdens helseorganisasjon viser til seks punkt som skal konstatere formålet med undervisning om seksualitet (Støle-Nilsen, 2022, s.21);

- Styrke mennesker til å ta informerte valg som baseres på forståelse, samt at en handler ansvarsfullt mot seg selv og eventuelt partner
- En skal være bevisst på og ha kunnskap om utvikling og funksjoner hos menneskekroppen, spesielt i retning om seksualitet
- Utvikle et seksuelt vesen, dette betyr å ha evnen til å uttrykke følelser og behov, samt oppleve seksualitet som noe behagelig og utvikle egne kjønnsroller og seksuell identitet
- Tilegne nødvendige ferdigheter innen livsmestring, slik at en kan håndtere alle sider ved seksualitet og relasjon

- Evnen til å bygge seksuelle forhold hvor en gjensidig forståelse og respekt for hverandres behov og grenser er til stede – likeverdige relasjoner, med forebygging av misbruk og vold
- Tilegne seg det nødvendige språket for å kommunisere om seksualitet, følelser og relasjoner

Disse seks punktene kommer godt inn under hva seksualitetsundervisningen bør inneholde. De dekker alle stort sett alle aspektene ved seksualitet, og er punkt som bidrar til at det bli en større åpenhet rundt seksualitet i skolen og samfunnet. I tillegg kommer punktene godt med under det Støle-Nilsen (2022) mener er god seksualitetsundervisning, som jeg kommer nærmere inn på senere i kapittelet, under 2.5 Hva er god seksualitetsundervisning?

2.4 En kartlegging av seksualitetsundervisningen i skolen – Sex og Samfunn

Sex og samfunn gjennomførte i 2016/2017 en nasjonal undersøkelse med mål om å kartlegge statusen på seksualitetsundervisningen i skolen. I 2021, fem år senere, gjennomførte de samme undersøkelse for å se om undervisningen hadde bedret seg eller om det fremdeles var på samme sted (Sex og Samfunn, 2022c). I begge undersøkelsene ble det stilt samme spørsmål til samme målgruppe, noe som gjør at svarene blir unike og en god mulighet til å se endringer på feltet. Undersøkelsen ble gjennomført av lærere og elever i skolen (Sex og Samfunn, 2022a, s.3). Resultatene fra begge undersøkelsene ble presentert i rapporten; *Seksualitetsundervisning i skolen – en kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker*, publisert i 2022.

Dette er den største kartleggingen gjennomført med tematikken seksualitetsundervisning i skolen. Innsikten Sex og Samfunn har fått i kartleggingen bidrar til å belyse opplevelser og meninger i seksualitetsundervisningen. Både fra lærernes og elevenes ståsted og erfaringer. I tillegg vil kartleggingen tydeliggjøre hva barn og unge trenger og ønsker seg for å få best mulig undervisning rundt tematikken seksualitet, og alt begrepet innebærer (Sex og Samfunn, 2022a, s.3). Målet er at rapporten skal bidra til bedre kvalitet på helhetlig seksualitetsundervisning i den norske skolen.

Under går jeg nærmere inn på lærerundersøkelsen og elevundersøkelsen. Jeg har trukket frem de viktigste resultatene fra rapporten med utgangspunkt i problemstillingen. Derfor har også lærerundersøkelsen fått mer plass enn elevundersøkelsen, da jeg ser på lærerens forestillinger om seksualitetsundervisning.

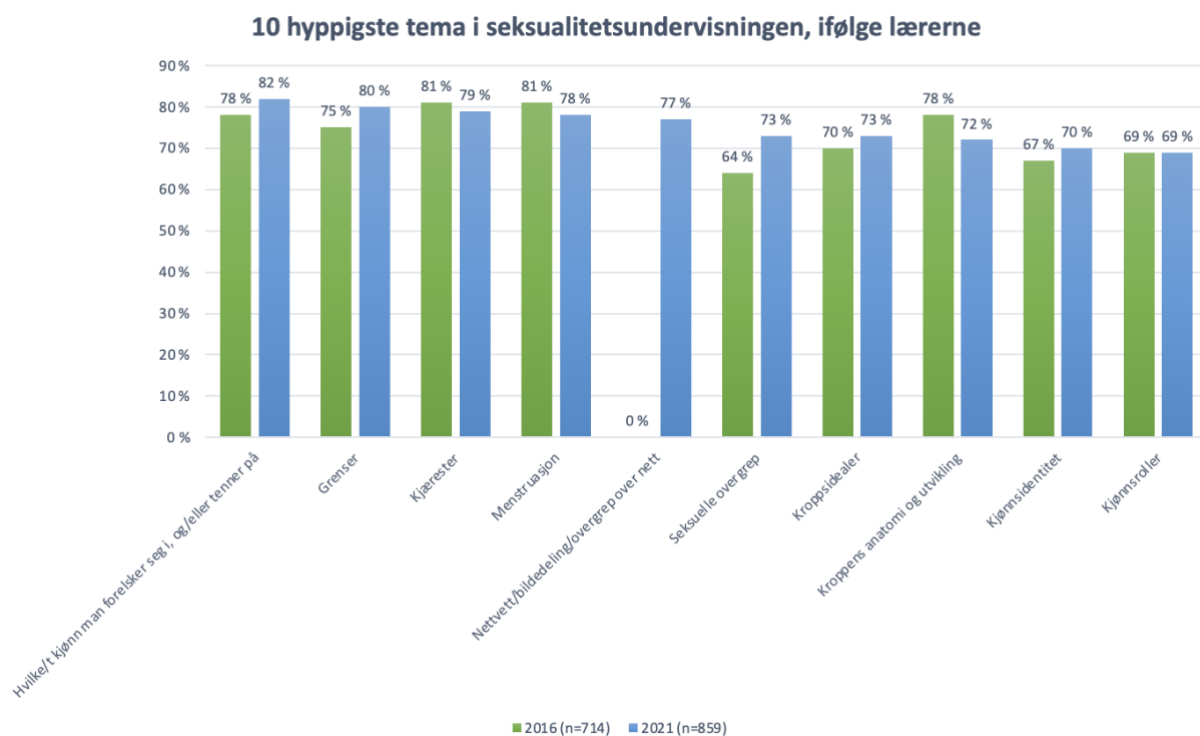
2.4.1 Lærerundersøkelsen

Det var totalt 1151 lærere over hele landet som deltok i undersøkelsen. Resultatene viste til geografiske forskjeller og variasjoner på tidspunkt for læreren gjennomførte utdanning. Lærere utdannet før 1994 bruke i stor grad kompetansemålene alene eller i samarbeid med helsesykepleier på skolen. Lærere utdannet etter 2002 brukte internett eller UKE6, i tillegg til eksterne undervisere (helsesykepleier, kollegaer og lignende) (Sex og samfunn, 2022a, s.8). Lærerundersøkelsen tok utgangspunkt i hvordan lærerne forberedte seg til gjennomføring av undervisning om seksualitet, hvilke kompetanse og kunnskap de hadde og hva de underviste om. Det største resultatet fra 2021 var i likhet med resultatet fra 2016 at seksualitetsundervisningen ikke var god nok og ønske om mer kompetanse på området var fremdeles sentralt. Det ble også stilt spørsmål om hvilke ressurser lærerne benyttet seg av i tilretteleggingen. Tilbakemeldingene fra lærerne var positive. Flere mente at slike undersøkelser burde gjennomføres jevnlig med tanke på at det er fint å vite hva som muligens kan gjøres noe med (Sex og samfunn, 2022a, s.8).

Et annet sentralt resultatet var at lærerne ønsket mer seksualitetsundervisning i skolen. Interessen for seksualitetsundervisning var stor, hele 69 % svarte at de faglig sett var ganske eller meget interessert. I 2021 viste 88% av lærerne til at de bruker og prioriterer mer tid til emner knyttet til sex og seksualitet, en liten økning fra de 83% som mente det samme i 2016. Sett i lys av dette, var det bare 22% som mente at kvaliteten på seksualitetsundervisningen var tilfredsstillende (Sex og samfunn, 2022a, s.9).

3 av 4 opplyste å ha hatt seksualitetsundervisning, og at den oftere ble kombinert med flere fag. Naturfag var fremdeles det faget flest knyttet til seksualitetsundervisning. Det var flere som kombinerte seksualitetsundervisningen med andre fag, som samfunnsfag, KRLE og norsk, i 2021 enn i 2016. I tabell 1 under ser vi temaer som ofte tas opp, ifølge lærernes erfaringer, i seksualitetsundervisningen. Dette er tall som er uavhengig av den nye læreplanen som kom i 2020. Som vi ser i tabellen på neste side er tematikken og prosentandelen er relativt like fra 2016 til 2021, bortsett fra temaet *nettvett, bildedeling, overgrep over nett*. Temaene i figuren har lærerne oppgitt at de har undervist i. Disse temaene har både lærerne og elevene selv tatt initiativ til å ha om i undervisningen (Sex og samfunn, 2022a, s.10).

Figur 2 - De ti hyppigste temaene lærere svarte å ha undervist i, sammenlignet med 2016 (Sex og Samfunn, 2022a, s.10).

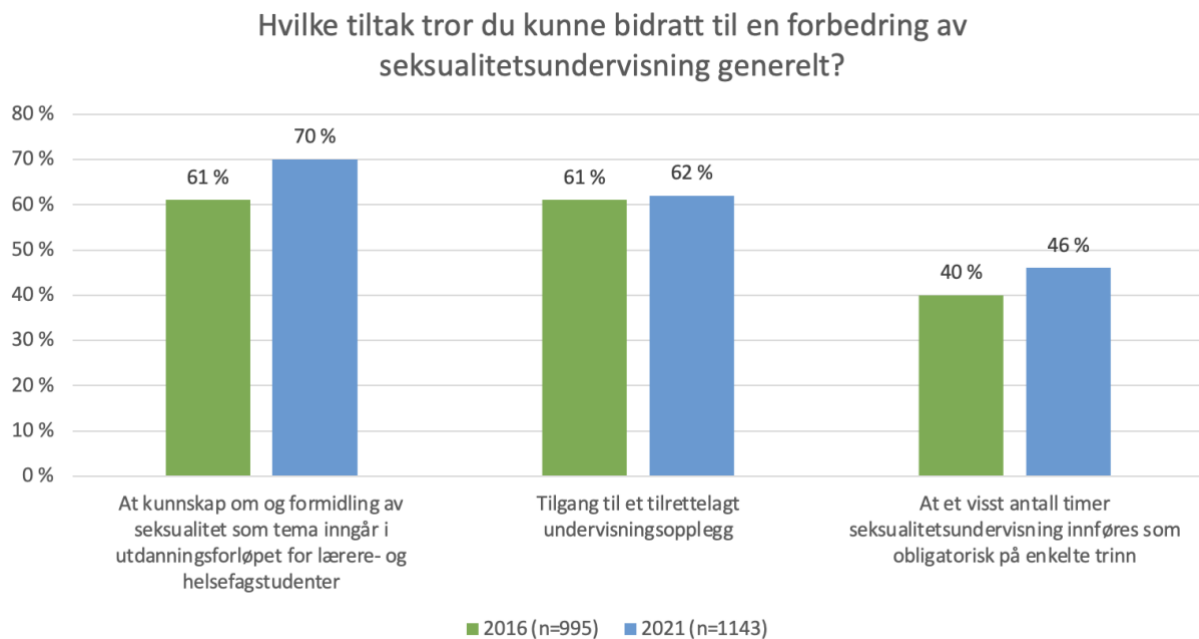

I gjennomføring av seksualitetsundervisning har lærere et mangfold av ressurser som er tilgjengelige. I undersøkelsen fra 2021 er kompetansemålene og skolens helsesykepleier de to ressursene som blir hyppigst brukt, slik det også var i 2016. Internett var og er fremdeles en viktig ressurs. Den store forskjellen fra 2016 til 2021 var bruken av internett og undervisningsmateriellet UKE6 fra Sex og samfunn (Sex og samfunn, 2022a, s.10-11).

I spørsmål om lærerne delte klassen etter kjønn i hele eller deler av undervisningen, kunne to av fem svare at det gjorde de. Et åpent spørsmål ga lærerne mulighet til å besvare hvorfor de delte klassen inn i kjønn. Noen av svarene var; *for at det skal føles trygt, mer åpenhet, forskjellig fokus og utvikling, elevene stiller spørsmål de ikke ellers ville stilt og en del elever synes det er lettere å spørre og svare når det andre kjønn ikke er til stede* (Sex og samfunn, 2022a, s.10).

I undersøkelsen ble det presentert en påstand om at lærerne i løpet av sin utdanning fikk kunnskap om seksualitetsundervisning som de kunne bruke i sin arbeidshverdag. Bare 12% av lærerne var ganske eller helt enig. I tillegg var det 74% som svarte at de hadde den nødvendige kompetansen til å gjennomføre undervisning om seksualitet, og en lavere andel (69%) var komfortable i rollen som underviser i tematikken (Sex og samfunn, 2022a, s.11).

Etter påstanden fikk lærerne spørsmål om hva de tror kunne bidra til en forbedring av seksualitetsundervisningen generelt. Tiltakene som hadde størst svar prosent var at kunnskap om og formidling av seksualitet som tema inngår i utdanningsforløpet for lærer- og helsestudenter, tilgang til et tilrettelagt undervisningsopplegg, og at et visst antall timer seksualitetsundervisning innføres som obligatorisk på flere trinn. Som vi ser i tabellen under er prosentandelen fra 2016 til 2021 ganske like. Det svaret som skiller seg ut med størst forskjell er mer kunnskap og formidling av tematikken inn i utdanningen.

Figur 3 - En oversikt over hvilke tiltak som kunne bidratt til en forbedring av seksualitetsundervisningen, 2021 sammenlignet med 2016 (Sex og Samfunn, 2022a, s.11).

I tillegg til disse påstanden som er nevnt over, fikk lærerne også et spørsmål om hva som kunne forbedre seksualitetsundervisningen i jobb og i klasserommet. Tilegnelse av kompetanse i form av kurs og videreutdanning var svar som gikk igjen, samt et ønske om et bedre samarbeid med helsesykepleier. Kurs for lærere med mål om hvordan de kan prate med barn og unge om seksualitet. Gjøre temaet mindre tabu for voksne å snakke om og at hjemmet kan styrkes og bidra mer, noe som sikret kontinuitet var noen eksempler lærerne kom med (Sex og samfunn, 2022a, s.12).

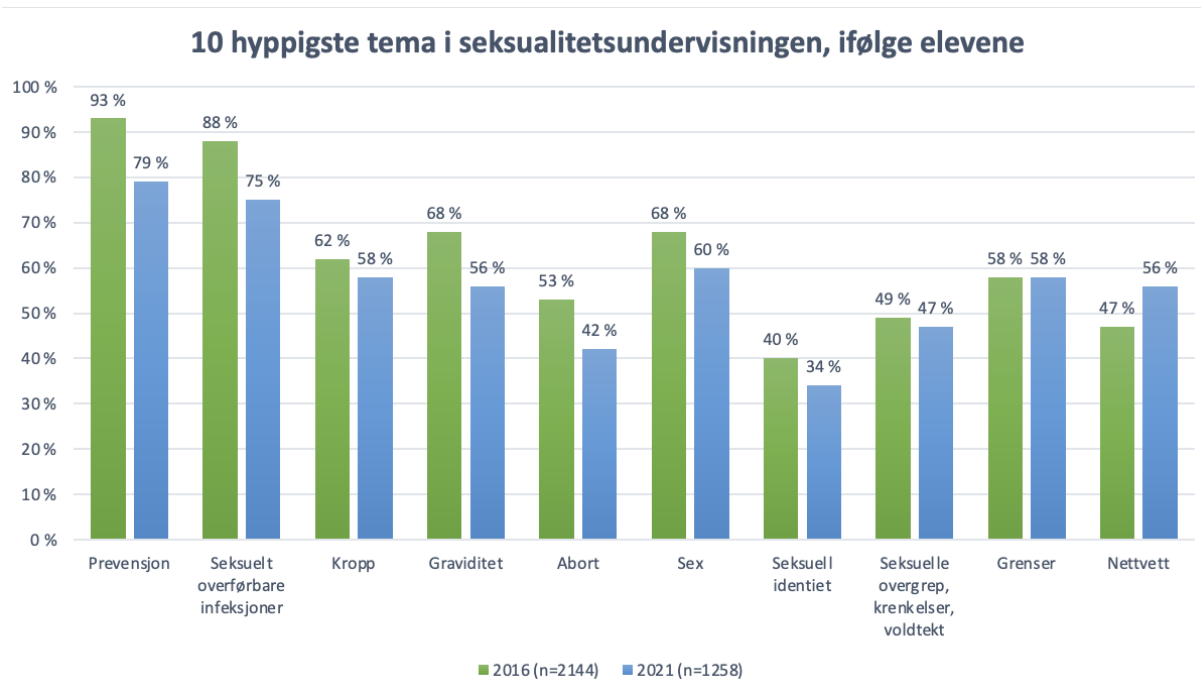
Til tross for variasjonene i lærerens svar, men de alle mener at seksualitetsundervisningen er viktig i skolen. Uansett mener de at undervisningen ikke er god nokk, men samtidig er det mye av tematikken som blir undervist om. Elevene fikk stort sett samme spørsmål som lærerne, men fra et elevperspektiv. Dette for å se om det er likheter mellom svarene eller om elevene har et annet syn på seksualitetsundervisningen enn lærerne.

2.4.2 Elevundersøkelsen

Elevundersøkelsen ble i likhet med lærerundersøkelsen sendt ut digitalt til elever i hele Norge. Totalt var det 1140 elever i alderen 16-16 år som svarte på undersøkelsen. Elevundersøkelsen ønsket å få frem elevenes opplevelse og oppfatning av seksualitetsundervisningen, den inkluderer også hva elevene syntes om undervisningen de har fått – hvor mye og hvilket emner som hadde dukket opp. Det ble også stilt spørsmål til hva de mente manglet og kunne forbedres. Resultatene i 2021 viser en forskjell fra i 2017, dette avhenger også av at gruppen elever som ble spurt trolig ikke var den samme. Elevene var mindre fornøyde, og kvaliteten på undervisningen hadde gått ned. Det var klare kjønnsforskjeller både på tilfredshet og ønsker. Jentene var generelt sett mindre fornøyde enn guttene. Ønsket om bedre seksualitetsundervisning har de siste årene fått mer plass i sosiale medier, noe som har bidratt til at barn og unge er mer klar over hva de bør få eller ønsker kunnskap om. Forventingene til skolene og seksualitetsundervisningen er høyere og stiger mer enn tidligere (Sex og samfunn, 2022a, s.4).

7 av 10 elever rapporterte om et stort ønske for mer og bedre seksualitetsundervisning, en andel som var lik i 2017. 8 av 10 elever mente at for å få et godt forhold til egen kropp er seksualitetsundervisning viktig, i tillegg til at det bidrar til et godt klasse- og skolemiljø. Videre kom det frem at omtrent halvparten ikke var fornøyde med kvaliteten på undervisningen. Dette er en økning fra tidligere, noe som vil si at elevene var mindre fornøyd i 2021 enn i 2017 (Sex og samfunn, 2022a, s.4-5). Elevene hadde i 2021 fått mindre undervisning om seksualitet enn i 2017. Omtrent hver femte elev hadde mindre enn en time seksualitetsundervisning på skolen, og rundt 50% av elevene hadde mindre enn fire timer. Flesteparten av elevene hadde hatt seksualitetsundervisning på ungdomstrinnet, et fåtall på mellom- og barnetrinnet. (Sex og samfunn, 2022a, s.5).

På spørsmålet om emner som hadde blitt gjennomgått, fikk elevene mulighet til å krysse av så mange alternativer de ønsket. I figuren på neste side ser vi resultatet fra elevenes side. Prevensjon og seksuelt overførbare sykdommer var de to emnene elevene hadde fått mest undervisning i, noe som var likt i begge undersøkelsene. Det kom tydelig frem at elevene ønsket en større dekning av emner i seksualitetsundervisningen. Andelen av emner som var savnet økte med 19% fra 2017 til 2021. Nesten 7 av 10 elever som savnet emner ønsket seg «mer av alt» i undervisningen. «Mer av alt»- tematikken kommer igjen inn under «helhetlig» seksualitetsundervisningen, og *hele* aspektet med seksualitet (Sex og samfunn, 2022a, s.6).

Figur 4 - Tabell over hyppige tema i seksualitetsundervisningen fra elevene. Hentet fra Sex og samfunn, 2022a, s.6.

Elevene fikk i tillegg spørsmål om hvem de ville skulle ha undervisning om seksualitet i skolen. Flesteparten av elevene ønsket at helsesykepleieren skulle ta seg av undervisningen, selv om de var ganske fornøyde med sine egne lærere. og mente de hadde en grad for kompetanse innenfor området. 76% av elevene opplevde at læreren var komfortabel med å undervise, en nedgang på 4% fra 2017.

Elevene, fikk i likhet med lærerne et åpent spørsmål om hva som kunne forbedres med undervisningen. Mange ønsket mer tid og flere timer viet til undervisning om sex og seksualitet, temaer og undervisere med mer kompetanse. De ønsket også at seksualitetsundervisningen skulle starte tidligere, og at de skal være obligatoriske. De ønsker å gå mer i dybden på temaer og ikke bare rase gjennom, og en yngre underviser som har en større forståelse for hvordan ting er i dag (Sex og samfunn, 2022a, s7).

2.4.3 Kommentarer fra kartleggingen

Resultatene fra kartleggingen til 2021-undersøkelsen bør ses i lys av koronapandemien, og dens innvirkning på seksualitetsundervisningen (Sex og samfunn, 2022a, s.8). For elevene som svarte på undersøkelsen i 2021, ble hverdagen annerledes grunnet pandemien. Undervisningen var bare digital. Seksualitetsundervisning over skjerm er ikke ideelt, og vil føre til at muligheter for interaksjon i klassen reduseres, som igjen går utover kvaliteten (Sex og samfunn, 2022a, s.4). Lærerens forutsigbarhet, kreativitet og valgfrihet vil være mindre med tanke på gjennomføring av undervisning over skjerm (Sex og samfunn, 2022a, s.8).

Resultatene fra de to undersøkelsene viser at både elever og lærere er enige om at seksualitetsundervisningen i dag har for lav kvalitet, men at den er viktig og noe må gjøres. Elevene mente seksualitetsundervisningen er viktig for et god forhold til egen kropp, lærerne på sin side mente at den bidrar til et godt psykososialt miljø i klassen og på skolen (Sex og samfunn, 2022a, s.15). Lærerne og elevene har dessuten ulike svar på emner som har blitt gjennomgått og fagene det har vært undervisning i. Det kan tyde på at oppfatningen og forventningene til seksualitetsundervisningen er ulik. Lærerne ønsker blant annet at undervisningen skal gjennomføres av lærere som brenner for å undervise om temaet. De ønsket videre at det finnes tydeligere retningslinjer om hva som bør gås gjennom, og fokus på seksualitet i den flerkulturelle skolen (Sex og samfunn, 2022a, s.15).

Elevene ønsket blant annet at de skal «lære om alt». Dette innebærer at seksualitetsundervisningen starter tidligere og kommer igjen oftere som en større del av skolehverdagen. Lærerne må fordype seg mer i tematikken som går under seksualitetsundervisningen og faktisk prate om det slik det er i samfunnet og hverdagen (Sex og samfunn, 2022a, s.15). Arbeidet lærerne gjør på forkant av undervisningen vil være med på å øke kvaliteten på helhetlig seksualitetsundervisningen. Videre i kapittelet vil det handle mer om hva som er god seksualitetsundervisning, lærerens rolle, og ressurser som kan brukes i undervisningen.

2.5 Hva er god helhetlig seksualitetsundervisning?

Det store spørsmålet etter å ha fått forståelse rundt hva seksualitetsundervisning er og hva helhetlig seksualitetsundervisning betyr, blir *hva er god seksualitetsundervisning?* Det finnes ikke et konkret svar på spørsmålet. Støle-Nilsen (2022) skriver at god seksualitetsundervisning i skolen er alderstilpasset og kontekstspesifikk, den bør også involvere barn og unge gjennom ulike undervisningsmetoder. Undervisningen baserer seg på vitenskapelig kunnskap og det kan med fordel trekke inn eksterne aktører og ressurser. Hvor disse ressursene tar opp og tematiserer kjønns- og seksualitetsnormer som skaper en god seksuell helse for alle. Dette kan de få til gjennom et holistisk syn på seksualiteten. Dette vil si at vi har en forståelse av at menneskers liv og universet henger sammen og utgjør en helhet (Holistisk forbund, u.å.). I tillegg er seksualiteten en del menneskets helse og vevlære. Argumentene over er steke når det kommer til god seksualitetsundervisningen, men i tillegg til argumentene ligger det også noen forutsetninger. Elevene må føle seg trygge i undervisningen, ha motiverte og utdannede lærere som viser interesse for temaet, og er komfortable i rollen (Støle-Nilsen, 2022, s.56-57).

For at seksualitetsundervisning skal være god må noen forutsetninger ligge til grunn. Elevene må kjenne seg trygge i undervisningssituasjonen, og at undervisningen er kontekstspesifikk og dermed baseres på elevenes liv og hverdag. Læreren må være motivert og dannet, samt vise en interesse og føle seg komfortabel. Dette kan blant annet gjøres ved å involvere elevene i undervisningen, variere i metoder og bruke forskning til å planlegge undervisningen. Skoleledelsen skal sørge for at undervisningen gjennomføres, og gjerne en lærerutdanning som vektlegger denne tematikken (Støle-Nilsen, 2022, s.57). Helhetlig seksualitetsundervisning som gjennomføres på en god måte og dekker alle aspekter ved tematikken vil kunne reduseres homofobisk mobbing, skape forståelse for forventinger til kjønn og kjønnsbasert undervisning (hos yngre), redusere vold i nære relasjoner da økt kunnskap og ferdigheter tilegnes. Forbedring på kommunikasjon, mestringstro, og følelsen av trygghet (Støle-Nilsen, 2022, s.25).

2.6 Seksualitetsundervisningen i dag

Skolen skal være et inkluderende rom for alle – uavhengig kjønn, alder og seksuell orientering. Det skal legges til rette for faglig og sosial utvikling i et trygt miljø, som fremmer læring, helse og trivsel (Litschi, 2022, 57). Selv om seksualitetsundervisningen har lang tradisjon i norsk skole, er den fylt med paradokser. På den ene siden kommer det til uttrykk at lærere og elever opplever det som et viktig tema. På den andre siden ønsker flesteparten av elevene mer undervisning om seksualitet, og de aller fleste av lærerne mener de ikke har fått relevant utdanning om seksualitetsundervisning og hvordan gjennomføre det (Bang Svendsen, 2022, s.189). Å undervise om seksualitet er lettere sagt enn gjort, og for lærere er det mange tanker som kan dukke opp om undervisningen. Det er lett å stille spørsmål til hvordan elevene oppfatter det som blir sagt, får de ideer om å teste ut diverse etter undervisningen eller hva om noe som blir sagt er feil. Tanker og bekymringer som dette vil oppstå, og kan gjøre at temaer unnvikes i undervisningen (Bang Svendsen, 2022, s.189). Seksualitetsundervisning, vil i likhet med andre temaer, forårsake et stort aspekt av følelser, fornærmelse og sinne. Temaer som dekker store aspekter vil ofte defineres som kontroversielle, emosjonelle og sensitive i skolen (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s.13).

Seksualitet kan være et kontroversielt tema, siden det stiller spørsmål som splitter samfunnet, og kan skaper motstridende forklaringer og løsninger basert på ulike holdninger og verdier. Seksualitetsundervisningen tar opp temaer som ikke har et entydig svar, som har relevans for samfunnet. Selv om seksualitet er et kontroversielt tema, vekker det følelser hos elever, lærere, og øvrige samfunnsmedlemmer og vil derfor også være emosjonelt. At det er emosjonelt vil defineres som et tema som berører aspekter ved menneskeverdet, identitet og liv. For ikke å

glemme så berører seksualitet intime og sensitive sider hos oss mennesker. Dermed blir også seksualitetsundervisningen også et sensitivt tema da det lett kan vekke følelser som ubehag, fornærmelse, sinne, nysgjerrighet og videre (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s.13-14).

Som vi så i definisjonen om seksualitetsundervisning fra Verdens helseorganisasjon omfatter den temaer som seksuell utvikling, seksuell og reproduktiv helse, relasjoner mellom mennesker, følelser, intimitet, kroppsbilde og kjønnsroller (Sex og samfunn, 2022b, s.9). Undervisning om seksualitet dreier seg om livsglede og livskvalitet, å kjenne livsviljen gjennomstrømme kroppen med sommerfuglfølelsen i magen. Det handler om å være nær et annet menneske, gjennom en bekreftelse på seg selv som mann eller kvinne. Det strekker seg videre til å handle om erotikk, sensualitet og opplevelse av skjønnhet. Sist men ikke minst handler det om å leve, ikke bare eksistere, men å leve som et helt menneske (Blix & Breivik, 2006, s.330).

Seksualitet på ungdomskolen er et tema som det allerede finnes en kultur for. De tre årene barn og unge er på ungdomstrinnet, er også de årene hvor puberteten virkelig kommer i gang hos de aller fleste. Både barn og unge, lærer og foresatte er enige om at ungdomsskoleelever trenger informasjon om kropp, kjønn og seksualitet (Støle-Nilsen, 2022, s.173). Elevene på ungdomstrinnet har ulike omgangskretser, preferanser og erfaringer. Mange er også kommet ulikt ut i utviklingen, både fysisk og mentalt. Derfor må informasjon og undervisningen ganges flest mulig. For mange vil det være irrelevant å høre om enkelte temaer når de var tretten, men senere i årene vil det være relevant. Tematikken må derfor gjentas slik at alle elevene får det med seg (Støle-Nilsen, 2022, s.175).

2.7 Seksualitetsundervisning i skolen

Skolens helhetlige virksomhet styres av opplæringsloven, og læreplanen er en forskrift til denne. Gjennom innføringen av lovens kapittel 9A om elevenes skolemiljø, ble skoleeiers ansvar for helhetlig seksualitetsundervisning styrket (Svendsen & Furunes, 2022, s.16). «Alle elever har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring» (Opplæringsloven, 2002), videre står det også at «Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering» (Opplæringsloven, 2002). Disse bestemmelsene er svært nødvendige for skolens arbeid med helhetlig seksualitetsundervisning, siden vold, diskriminering, trakassering og mobbing er en utbredt trussel mot elevs trivsel i skolen. Det er også en utbredt og alvorlig trussel mot elevs helse i allmenhet, og seksuell helse (Svendsen & Furunes, 2022, s.16).

Temaer som kropp, grenser, tanker, følelser, intimitet, prevensjon, etc. knyttes opp til seksualitet (Blix & Breivik, 2006, s.329; Helse-og omsorgsdepartementet, 2016, s.15). Dagens seksualitetsundervisning strekker seg derfor over flere fag, og blir ofte et tverrfaglig tema – gjerne i fagene naturfag, KRLE (kristendom, religion, livssyn og etikk) og samfunnsfag. I naturfag ligger retningen mot reproduksjon, kjønnsykdommer, puberteten og prevensjon, dette kan også minne om seksualundervisningen fra tidligere. I KRLE er retningen satt på etikk, filosofi og ulike kulturelle (og religiøse) verdier og normer på seksualitet. Samfunnsfag på sin side dekker muligens et større spekter av seksualitetsundervisningen i dag enn før, og retningen går mer i det sosiale og samfunnsorienterte tilnærmingen (Helse-og omsorgsdepartementet, 2016).

Seksualitetsundervisning er ikke et eget fag, men det er festet i lov at elever i norsk skole skal få seksualitetsundervisning fra 1. til 10.trinn (Stubberud et al., 2017, s.6). Tradisjonelt har naturfag hatt hovedansvaret for seksualitetsundervisningen. Det helhetlige perspektivet på seksualitetsundervisningen ble styrket i forbindelse med innføringen av den nye læreplanen i 2020 (LK20). Under har jeg presentert kompetansemålene i samfunnsfag fra 2. – 10. trinn. Videre har jeg har jeg trukket frem et tverrfaglig tema og kompetansemålene etter 10.trinn knyttet til seksualitet fra to andre fag i LK20.

2.7.1 Kompetansemål og seksualitet i samfunnsfag

Alle fag i skolen skal være bidragsyttere for å realisere verdigrunnet i opplæringen. Samfunnsfaget på sin side skal bidra til engasjement, kritisk tenking, skaperglede og utforskertrang. Samtidig skal det også bygge opp under holdninger og verdier som toleranse, likeverd og respekt (Kunnskapsdepartementet, 2019a). I læreplanen for samfunnsfag deles faget inn i fem kjerneelement; *undring og utforskning, samfunnskritisk tenking og sammenhenger, demokratiforståelse og deltakelse, bærekraftige samfunn, identitetsutvikling og fellesskap* (Kunnskapsdepartementet, 2019b).

Videreført og i likhet med læreplanene fra tidligere er kompetansemål også mye vektlagt. Den store forskjellen er at kompetansemålene er mer åpne og på den måten styrker de sammenhengen mellom hvert fag og i faget i seg selv. Kompetansemålene er utformet slik at har rom for å tilpasse undervisningen, underveisvurdering, læringsressurser, arenaer og aktiviteter til elevene. Læreplanen er også bygget opp slik at elevene skal skape en progresjon for elevene gjennom kompetansemålene. Progresjonen kommer til uttrykk på flere måter, som for eksempel ordbruk i kompetansemålene gjennom verb. For eksempel evnen til å reflektere

kan være mer krevende i noen tilfeller enn andre. Samtidig kan også barn reflektere, vurdere og utforske, verbene brukes også derfor aktivt på de laveste trinnene. Progresjonen vises ikke bare i bruken av verb, men også gjennom innhold og bruk av adjektiv/adverb –hva de skal reflektere over og metoden det skal reflekteres på (Utdanningsdirektoratet, 2022). Kompetansemålene i hvert fag i grunnskolen er satt på ulike trinn; *etter 2.-, 4.-, 7.-, og 10.trinn*. Under presenterer jeg kompetansemål fra 2.-10.trinn som kan være aktuelle for undervisningen om/i seksualitet med utgangspunkt i LK20.

Etter 2.trinn

- *«Samtale om følelser, kropp, kjønn og seksualitet og hvordan egne og andres grenser kan uttrykkes og respekteres*

Etter 4.trinn

- *«Samtale om grenser knyttet til kropp, hva vold og seksuelle overgrep er, og hvor man kan få hjelp hvis man blir utsatt for vold og seksuelle overgrep»*

Etter 7.trinn

- *«Reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt»*

Etter 10.trinn

- *«Reflektere over likheter og ulikheter i identiteter, levestett og kulturuttrykk og drøfte muligheter og utfordringer ved mangfold»*
- *«Reflektere over hvordan identitet, selvilde og egne grenser og utvikles og utfordres i ulike felleskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser»*

(Kunnskapsdepartementet, 2019b)

Ved å studere kompetansemålene nærmere, ser en at på fokusområdet på alle trinn handler om refleksjon rundt grensesetting for seg selv og andre. Mellomtrinnet skal bygge videre på dette ved at elevene skal kunne redegjøre for variasjoner innenfor seksuelle legninger og kjønnsidentiteter. På ungdomstrinnet skal det samles til en helhet og elevene skal kunne se hvordan utviklingen av identitet kan havne i konflikter med forventninger fra samfunnet. Til syvende og sist skal samfunnsfaget bidra til at elevene utforsker ulikheter blant identiteter og hvordan de kan bidra til respekt og toleranse ovenfor seg selv og medmennesker.

2.7.2 Kompetansemål og seksualitet i andre fag

Videre i den overordnede delen av læreplanene presenteres det tre tverrfaglige tema. Et av de tverrfaglige temaene er *folkehelse og livsmestring*, og her er seksualitet en sentral del ved at det involverer flere emner fra seksualitet (Svendsen & Furunes, 2022, s.14-15). Folkehelse og livsmestring skal sikte på at elevene får kompetanse som fremmer en god psykisk og fysisk helse, som gir mulighet for ansvarlige valg og en livslang læring (Kunnskapsdepartementet, 2020a). Det tverrfaglige temaet viser også til at det er en stor betydning for folkehelsen om samfunnet legger til rette for gode helsevalg hos hver enkelt. Holdningen til seksuelle minoriteter er mer åpen og aksepterende nå enn det den har vært tidligere, noe som også gjør at det vil være lettere å stå frem med en seksuell legning utenfor den heterofile, og dermed oppnå en mestring i livet (Samnøy & Tjomsland, 2021).

Tverrfaglig tema – Folkehelse og livsmestring

Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. I barne- og ungdomsårene er utvikling av et positivt selvbilde og en trygg identitet særlig avgjørende.

Et samfunn som legger til rette for gode helsevalg hos den enkelte, har stor betydning for folkehelsen. Livsmestring dreier seg om å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Temaet skal bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktiske utfordringer på en best mulig måte.

Aktuelle områder innenfor temaet er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi. Verdivalg og betydningen av mening i livet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner hører også hjemme under dette temaet

Tabell 1 - Kompetansemålet til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2020a).

Som vi ser i tabellen under, dekker folkehelse og livsmestring mye. Det handler om å kunne forstå og påvirke faktorer som har positiv betydning i eget liv i medgang og motgang. Dette går også inn på verdivalg og selve meningen med livet. Det gjelder i møtet med seg selv og andre, hvor en skal sette grenser og respektere andres grenser, samt kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner. Noen aktuelle temaer innenfor folkehelse og livsmestring er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi (Kunnskapsdepartementet, 2020a).

Seksualitet nevnes også i flere læreplaner knyttet til andre fag. Under er det tatt utgangspunkt i kompetansemål etter 10.trinn i naturfag og KRLE, har også tatt med kompetansemålene fra samfunnsfag for å sammenligne og se helheten.

Kunnskapsløftet 2020 - kompetansemål etter 10.trinn		
Samfunnsfag	Naturfag	KRLE
<p>Reflektere over likheter og ulikheter i identiteter, levesett og kulturuttrykk og drøfte muligheter og utfordringer ved mangfold.</p> <p>Reflektere over hvordan identitet, selvbilde og egne grenser og utvikles og utfordres i ulike felleskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser.</p>	<p>Drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reproduktiv helse.</p> <p>Sammenligne nervesystemet og hormonsystemet og beskrive hvordan rusmidler, legemidler, miljøgifter og doping påvirker signalsystemene.</p>	<p>Gjør rede for og reflektere over ulike syn på kjønn og seksualitet i kristendom og andre religioner og livssyn.</p> <p>Identifisere og drøfte etiske problemstillinger knyttet til ulike former for kommunikasjon.</p>

Tabell 2 - Utvalg av kompetansemål til samfunnsfag, naturfag og KRLE etter 10.trinn. (Utdanningsdirektoratet, 2020b, 2020c, 2020a).

Kompetansemålene fra hvert fag dekker ulike området av definisjonen seksualitet nevnt tidlig i kunnskapsgrunnlaget. Samfunnsfaget tar for seg identitet, men også grenser og uønskede hendelser ovenfor seg selv og andre. Naturfaget skal gå over det vi tidligere knyttet til begrepet seksualundervisning, det som har med reproduksjon og/eller samleie, samt det kroppslige som skjer med kroppen knyttet til seksualitet. KRLE tar utgangspunkt ulike syn på seksualitet og etiske problemstillinger, som for eksempel holdninger mot homofile ekteskap. Om vi ser på sammenhengen mellom alle kompetansemålene til hvert fag, passer det svært godt under beskrivelsen av det tverrfaglige tema som er nevnt over, og den helhetlige seksualitetsundervisningen. Kompetansemålene fra fagene, og temaet folkehelse og livsmestring vil som nevnt tidligere vil gi barn og unge et sunt forhold til kropp, seksualitet og seksuell helse (Sex og Samfunn, u.å.).

2.8 Lærerens rolle i seksualitetsundervisningen

Internasjonal forskning viser at seksualitetsundervisning kan ha stor effekt på når det kommer til økt trivsel og læring (Sex og Politikk, u.å.-a). Som nevnt tidligere ser lærere på seksualitetsundervisningen som viktig og grunnleggende kunnskap som må prioriteres. Mange lærere (og helsesykepleiere) som prioriterer tematikken, ser seksualitetsundervisning som en del av danningen. Kunnskap og kompetanse om seksualitet er sentralt for at barn og unge skal

bli selvstendige individer som tar gode valg, og lever gode liv (Støle-Nilsen, 2022, s.21-22). Selv om ikke alle elevene tror det, er lærere også mennesker. Dette innebærer at kompetanse og kunnskap ikke kommer naturlig, men er noe en må tilegne seg. Selv om lærerne har ulike erfaringer og dermed kan ha en bakgrunn for undervisning om tematikken, er det ikke automatisk at alle lærere kan undervise en god og helhetlig seksualitetsundervisning (Støle-Nilsen, 2022, s.60).

Mange elever kan ha en usikkerhet om hva seksualitetsundervisningen handler om og hva som skjer i klasserommet. Trivsel er derfor et nøkkelord og en god forutsetning for barn og unge i et trygt sosialt miljø hvor de kan utvikle seg personlig, sosialt og faglig (Sex og Politikk, u.å.-a). For mange barn og unge kan seksualitetsundervisningen oppleves som en utrygg situasjon. Det er derfor avgjørende for læreren å skape et trygt rom. Et trygt sosialt rom for elevene, som også presiseres i Opplæringslovens kapittel 9A §9A-2 (Kunnskapsdepartementet, 1998; Sex og Politikk, u.å.-a). Et godt sosialt miljø skapes i samhandling med andre i fellesskapet. I samhandlingen utvikler elevene (og læreren) sosiale ferdigheter som empati, samarbeid, selvregulering og ansvarlighet – som igjen utvikler elevene faglig og sosialt (Utdanningsdirektoratet, 2020d) Det ligger derfor mye vekt på lærerens skuldre i undervisningen om seksualitet. Ikke bare i selve gjennomføringen, men også i planleggingen og etterarbeidet, dette kan naturligvis også gjelde andre temaer i skolen enn bare seksualitet.

Flere detaljer må på plass når en lærer skal forberede seg til å undervise om seksualitet. Det første er at før en lærer går inn i klasserommet og skal undervise om seksualitet bør en gå noen runder i seg selv. Lærere må tenke om de har erfaringer og holdninger som kan påvirke undervisningen, avklare forholdet til sin egen seksualitet og reflektere over dette før en skal snakke med barn og unge om tematikken. Alt dette og mer må en lærer tenke igjennom, for å så finne ut hvordan de kan sikre at elevene får den helhetlige seksualundervisningen de har krav på og forventer (Støle-Nilsen, 2022, s.80). I undervisningen om seksualitet må lærere forholde seg til pedagogikk, læreplaner og forventinger fra samfunnet (Støle-Nilsen, 2022, s.60).

Det finnes utallige undervisningsmetoder for seksualitet. Den ene er den planlagte, som finnes på arbeidsplanen til elevene, også den spontane som oppstår når elevene spør om noe eller det dukker opp en tanke underveis i undervisningen (Støle-Nilsen, 2022 s.153). Elever ønsker seg en virkelighetsnær seksualitetsundervisning, at den angår her og nå, og ikke bare fremtiden. De ønsker også å være med på å påvirke seksualitetsundervisningen. Under ser vi hva de mener er en god underviser og en dårlig underviser (Hind, 2018, s.17-18; Støle-Nilsen, 2022, s.62):

Figur 5 - Elevers definisjon av en god og dårlig underviser i seksualitet. Hentet fra Hind (2018), s.17-18; Støle-Nilsen, (2022), s.62 .

Som vi ser går det igjen at elevene vil ha en lærer som er trygg i rollen og normaliserer undervisningen på en seriøst og profesjonell måte, samtidig som læreren engasjerer elevene. Læreren gir også elevene en forutsigbarhet og trygghet gjennom å gi elevene god informasjon om hva som skal skje og er åpen for alle spørsmål elevene måtte sitte med. Den dårlige underviseren, som vi ser, går i motsatt retning av den gode. Er ikke komfortabel, tuller bort undervisningen og leser direkte fra boken eller unngår det med å sette på en film.

2.9 Eksterne aktører og ressurser

Eksterne aktører og ressurser er et godt supplement for seksualitetsundervisningen. Det krever imidlertid et godt samarbeid på forhånd og etterkant. Det må kommuniseres rundt hva som skal prates om, hvordan det skal legges opp for å treffe den aktuelle gruppen med barn og unge, og forventningene som er lagt til undervisningen (Støle-Nilsen, 2022, s.158). Jeg kommer til å gå gjennom tre eksterne aktører og ressurser. Den første er helesykepleieren da den ofte er koblet til skolen. De to andre er Sex og samfunn, og Sex og politikk som begge er organisasjoner som jobber for en bedre helhetlig seksualitetsundervisning i skolen.

2.9.1 Helseesykepleier

Det er ikke unormalt at skolehelsetjenesten eller helseesykepleieren har en sentral rolle i seksualitetsundervisningen. De har også muligheten til at elevene kan komme til dem og ha individuelle samtaler og få tilgang til prevensjon, noe lærerne ikke i like stor grad kan bidra med (Støle-Nilsen, 2022, s.157). Helseesykepleiere har som uttalt mål å redusere uønskede svangerskap og seksuelt overførbare sykdommer/infeksjoner.

Retningslinjene til helseesykepleieren er mer konkrete enn læreplanene som lærere må forholde seg til, men de har like stor frihet til å velge hvilken tematikk de tar opp. Tematikken helseesykepleieren ofte tar opp går på det kroppslige, anatomi, prevensjon og seksuelt overførbare sykdommer/infeksjoner – det som går innenfor helsetilnærmingen. Noen går også videre på temaer som seksuell orientering, grensesetting, overgrep og følelser (Støle-Nilsen, 2022, s.157).

2.9.2 Sex og samfunn

Sex og Samfunn stiftelsen ble grunnlagt i 1971, og har som formål å arbeide for seksuell og reprodutiv helse og rettigheter – både på individ og samfunnsnivå. De arbeider med klinisk, undervisnings- og formidlingsarbeid, og skal bidra til en bedre tilgang til god informasjon om seksualitet og bedre seksualitetsundervisning. Stiftelsen har siden etableringen blitt Norges største senter for seksuell og reprodutiv helse og rettigheter (Sex og samfunn, u.å.) Sex og samfunn mener at unge må få god, oppdatert og alderstilpasset undervisning, og videre mener de at det er avgjørende at unge får et mer realistisk og sunt forhold til kropp, seksualitet og forventninger – både sine egne og andres (Sex og samfunn, 2022, s.3)

Sex og Samfunn har i over 50 år arbeidet for en bedre tilgang og generelt bedre informasjon om seksualitet. Seksualitetsundervisning har hatt en stor rolle i dette arbeidet. Sex og samfunn står bak kartleggingsundersøkelsen som jeg presenterte tidligere i kapitlet. Deres arbeid har skapt et stort engasjement for en bedre seksualitetsundervisning, spesielt blant barn og unge. De har også sett at lærerne ønsker bedre seksualitetsundervisning, og de har lyttet til disse lærerne. Sex og samfunn har lagt til rette for at lærerne skal få den kompetansen og kunnskapen, samt ressursene de har behov for (Sex og samfunn, 2022, 3.).

2.9.3 Sex og politikk

Sex og Politikk er en rettighetsbasert organisasjon som ble grunnlagt i 1969, og arbeider i hovedsak for å fremme viktigheten og informasjon om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og utfordringene mange støter på i dette sensitive temaet. Med utgangspunkt i seksualitetsundervisning vil organisasjonen at barn og unge skal sitte med kunnskap og handlingskompetanse de trenger for å ta livsvalg som fremmer helse og trivsel (Stubberud et al., 2017, s.6). De har i likhet med Sex og Samfunn jobbet med ungdommers seksuelle og reproduktiv helse og rettigheter fått prinsippet «helhetlig seksualitetsundervisning» mer inn i skolen. Sex og politikk reiser rundt til studenter og lærere hvor de holder kurs og foredrag rundt undervisning om seksualitet (Sex og Politikk, u.å.-b). En av kjerneaktivitetene Sex og Politikk, i tillegg til kurs og foredrag, er seksualitetsundervisningsmaterieell rettet mot barn og unge. Organisasjonen utvikler alderstilpasset undervisningsmaterieell som går under navnet «UKE6». Siden 2010 har Sex og politikk utviklet disse undervisningsmaterieellene, som også har blitt en landsdekkende seksualitetsundervisningskampanje med samme navn (Sex og Politikk, u.å.-b).

UKE6 ble introdusert i Norge først i 2011, siden den gang har det vært en økning i antallet lærere som deltar i kampanjen og bruker materieell. Materieell er en betydelig ressurs nasjonalt på seksualitetsundervisningsfeltet, og tilbys gratis til alle lærere i hele landet (Stubberud et al., 2017, s.6). Materieell er kvalitetssikret og utprøvd, slik at lærerne kan ta det rett i bruk. Metodene og øvelsene har søkelys på at elevene skal sitte igjen med en opplevelse av tematikken, eksemplene og relevant språk. Ved å ta i bruk undervisningsoppleggene og dokumentene begge organisasjonene har publisert og fremdeles publiserer, vil læreren og elevene få mer kunnskap, kompetanse og erfaring med undervisning om seksualitet (Sex og Politikk, u.å.-b). Alt av seksualitetsundervisningsmaterieell er tilpasset Kunnskapsløftet 2020, og er egnet spesifikt for undervisning i kompetansemålet og det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* (Sex og Politikk, u.å.-c).

Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom er en ungdomsorganisasjon til Sex og Politikk som ble startet i 2015. Som moderorganisasjonen Sex og Politikk, arbeider SNU med ungdommer informasjon om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, nasjonalt og internasjonalt. De arbeider for at barn og unge skal ha en trygg og positiv seksualitet, ved å være trygge i egen kropp, identitet og seksualitet. Organisasjonens kjerne for arbeidet er at hvert individ skal ha råderett over egen seksualitet og identitet, uten frykt eller fare. Temaer SNU arbeider med er blant annet; abort, prevensjon, seksualitetsundervisning og interseksjonell likestilling (Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom, 2017).

Gjennom informasjonsformidling og politisk påvirkning rettet mot barn og unge formidler de kunnskap og fakta om seksualitet, seksuell helse og rettigheter. I den politiske påvirkningen er målet at politikere skal ta unges seksualitet, seksuelle helse og rettigheter på alvor, både nasjonalt og internasjonalt.

SNU har åpnet øyene for en mer åpen og inkluderende samtale med barn og unge om seksualitet, sex og kjønn. Samtalen skal baseres på fakta og ikke feilinformasjon. Som en del av arbeidet med seksuell helse og rettigheter har SNU hatt ulike kampanjer og kurs rettet mot opplysningsarbeid for barn og unge. SNU mener og tror at ungdom kan lære av andre ungdom om seksualitet på en trygg og god måte (Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom, 2018). Noen av kursene og kampanjene de har hatt er; *kiss-ambassadørene*, *#herligsex* og *#myteknuserne*.

#myteknuserne var en informasjonskampanje om seksuelle myter laget av SNU. Kampanjen rettet seg mot ungdom i alderen 13-30 år var en slags julekalender på sosiale medier i 2019. Målet med kampanjen var å fremheve ulike og typiske myter om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og «knuse» de med fakta. I etterkant av julekalenderen ble det laget en nettside og en håndbok med mytene (Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom, 2018).

2.10 Oppsummering

Seksualundervisning og seksualitetsundervisning er to begreper som kan ha noe overlappende innhold, men som også har ulikt fokus og tilnærming. Seksualundervisning er mer begrenset og fokuserer mer på de tekniske aspektene av seksualiteten, som anatomi, det fysiske og reproduksjon. Denne tilnærmingen kan være rettet mot biologisk kunnskap, og har mindre fokuset på de psykologiske og sosiale aspektene med seksualitet. Seksualitetsundervisning har en bredere tilnærming, og omfatter emner som følelser, relasjoner, prevensjon, seksuell trakassering og vold, og seksuell orientering og kjønnsidentitet. Undervisningen skal også lære elevene om å respektere egne og andres grenser, og hvordan en kan forebygge seksuelle overgrep.

Helhetlig seksualitetsundervisning innebærer å gi elevene kunnskap om de fysiske og psykiske aspektene ved seksualitet, samt om hvordan en kan ta ansvar for egen seksualitet og seksuell helse. Helhetlig seksualitetsundervisning gir elevene en bred og grundig forståelse for seksualitet, kropp, følelser, relasjoner og prevensjon. Undervisningen tar også opp temaer som grensesetting, samleie, samtykke, respekt for egne og andres grenser, seksuell trakassering og overgrep. Dette er viktig for å forebygge og bekjempe seksuelle overgrep og trakassering, og fremme et trygt og respektfullt seksuelt miljø for alle.

3 Forskningsdesign og metode

I dette kapittelet skal jeg presentere prosessen bak forskningen og metoden i masteroppgaven. Jeg vil redegjøre for valg som er gjort i forberedning-, gjennomføring- og analysefasen av datainnsamlingen. I første delen vil jeg beskrive forskningsdesignet og valget av metoden, før jeg videre går inn på datainnsamlingen og analyse. Avslutningsvis i kapittelet kommer jeg inn på noen etiske aspekter med oppgaven. Kapittelet avsluttes med en oppsummering.

3.1 Forskningsdesign

Et forskningsdesign er en plan for fremgangsmåten i de ulike prosessene og sammenhengene i de ulike komponentene i forskningsprosjektet. Spørsmål og problemstillinger angripes av ulike metoder. Metode er et annet for redskap i en undersøkelse eller et forskningsprosjekt, og beskriver «veien mot mål» (Dalland, 2020, s.56). Det store spørsmålet som knyttes til prosjektet er hvilke metode(r) som er best egnet for å gi svar på problemstillingen. Problemstillingen min lyder som følger: *«Hvilke forestillinger har lærere på ungdomstrinnet om det å skape «helhetlig» seksualitetsundervisning? Og hvilke ressurser tar de i bruk i undervisningen?»*.

For å besvare problemstillingen så jeg det som hensiktsmessig å dele den opp i tre mindre forskningsspørsmål. Et forskningsspørsmål skal være formulert slik at de skal være mulig å belyse empirisk, altså gi et svar (Postholm & Jacobsen, 2018, s.58).

I første spørsmålet vil jeg prøve få svar på hvordan lærerne ser og forstår begrepet helhetlig seksualitetsundervisning. Dette spørsmålet skaper en god grunnmur for hvordan intervjuet utvikler seg videre, og hvor det er mulig å gå i dybden. Videre i forskningsspørsmål to ønsker jeg å finne ut hvordan lærerne la opp til en helhetlig seksualitetsundervisning med utgangspunkt i noen av aspektene de nevner tidligere.

Svaret på dette spørsmålet blir avgjørende for hvordan den store forståelsen av helhetlig seksualitetsundervisning har betydning for og i undervisningen. Det siste spørsmålet jeg har svar på var hvilke ressurser de bruker i arbeidet med planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning om seksualitet. Ved å studere nærmere ressurser de benytter seg av vil jeg kunne koble svarene de gir tidligere og se den store hele sammenhengen på seksualitetsundervisningen lærerne praktiserer.

3.2 Det kvalitative intervjuet

Med bakgrunn i problemstillingen og forskningsspørsmålene så jeg det som nødvendig å bruke en kvalitativ tilnærming for et dypere innblikk i hvilke forestillinger lærere har om å skape helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag. Nærmere bestemt valgte jeg metoden som er den mest brukte for å samle inn kvalitative data på, nemlig intervju. Metoden gjør det mulig å få detaljerte og fyldige beskrivelser, noe som gjør metoden er mer fleksibel og kan brukes omtrent i all forskning. Det kvalitative intervjuet karakteriseres ofte som en samtale med god struktur og formål. Strukturen i intervjuet handler om rollefordelingen mellom deltakerne, og formålet er å få en forståelse og er en god beskrivelse av fenomenet det intervjues om (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.77).

For å kunne bruke kvalitative intervju er det noen forutsetninger for å kunne samle inn data. En av de er at informantene får en større frihet til å uttrykke seg. Menneskers erfaringer og oppfatninger kommer best til uttrykk når informanten selv er med på å ta avgjørelser for hva som kan tas opp i intervjuet (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.78). Jeg mener at kvalitative intervju er egnet seg best for å besvare problemstillingen ettersom jeg får et bredere og større innblikk i informantens livsverden ved å høre fortellinger og historier knyttet til en hverdag som samfunnsfaglærer. Informasjonen jeg får i intervjuene, ville ikke vært mulig å få ved eventuelt å bruke observasjon og/eller spørreskjema. Jeg valgte å gjennomføre individuelle intervjuer mellom meg som forsker og en informant av gangen. Disse personlige samtalerne egner seg best når det er ønskelig å gå mer i dybden på fenomenet som skal studeres. I tillegg vil det være enklere å opprettholde «hverdagssamtalen» i de personlige møtene. Seksualitet er et tema som kan være intimt og nært å prate om. Som forsker er det derfor viktig å være komfortabel i rollen, samtidig som at informantene skal være komfortable å prate om dette temaet (Krogtoft & Sjøvoll, 2018, s.199).

Jeg nyttet meg av *semistrukturerte intervju* med en intervjuguide som utgangspunkt for å samle inn data. Et semistrukturert intervju har som mål å forstå informantens perspektiv. I disse intervjuene er det på forhånd laget en intervjuguide med temaer og forslag på gjennomtenkte spørsmål klare på forhånd (Krogtoft & Sjøvoll, 2018, s.198). I møtet mellom forsker og informant vil det skapes et rom for utveksling av kunnskap. Som forsker er jeg åpen for at informanten tar opp temaer som jeg ikke har tenkt på tidligere, og vise versa. Intervjuformen skaper også rom for å gå i dybden på enkelte temaer, og få frem mer detaljerte svar hvor det trengs en avklaring. Svarene fra intervjuene blir derfor data som et resultat av spørsmål knyttet til temaet.

3.3 Forberedelse til datainnsamling

I denne delen av kapittelet vil jeg gå inn på prosessen med datainnsamlingen. Jeg vil starte med intervjuguiden. Deretter vil jeg gå nærmere inn på informasjonsskriv, utvalg og hvordan gjennomføringen av intervjuene gikk for seg.

3.3.1 Intervjuguide

Et godt vellykket intervju avhenger av gode forberedelser. Dette innebærer at jeg som forsker har orientert meg mest mulig om fenomenet jeg studerer og spørsmålene som skal stilles. I tillegg til at jeg er klar over hva jeg ønsker få frem i intervjuet. En avgjørende faktor for intervjuet er at det stilles relevante spørsmål og at det gi respons på det som kommer fra informanten (Dalland, 2020, s.82). Responsen jeg viser vil invitere informanten til å reflektere over temaene og gi fyldige svar.

Intervjuguiden skal lede intervjuet, og inneholder fenomener og spørsmål som belyser de viktigste områdene i intervjuet. Intervjuguiden skaper også et slags rammeverk og identifiserer sentrale deltemaer som inngår i problemstillingen (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.79-80). Siden problemstillingen er inndelt i mindre forskningsspørsmål er også intervjuet delt inn i mindre kategorier og hovedspørsmål. Kategoriene og hovedspørsmålene er grunnlaget for intervjuguiden og tar opp tematikk jeg ønsker skal besvares. Hovedspørsmålene formulert på en måte som gir informantene rom for å reflektere over sine tanker og forestillinger knyttet til kategorien. Se vedlegg 1.

Ettersom det er et semistrukturert intervju var intervjuet strukturert etter intervjuguiden.. Intervjuet ble i noen grad styrt av meg og informanten, alt etter hvilke spørsmål som ble besvart og på hvilken måte. Ikke alle spørsmålene far planlagt på forhånd, derfor kom det også noen oppfølgingsspørsmål. Disse ble avgjørende for at jeg kunne gå litt mer i dybden på hva informantene mente og få svarene jeg var ute etter. Fokuset ligger i det informanten sier og svarer på spørsmålene.

Etter at problemstillingen og intervjuguiden var på plass, begynte prosessen med å kontakte informanter. Mer om dette i kapittel 3.32 *Utvalg*. Prosessen startet med at jeg kontaktet rektorer på e-post ved ulike skoler, slik at de kunne hjelpe meg med å rekruttere aktuelle informanter. I den samme eposten fikk rektorene også tilgang til informasjonsskrivet. Se vedlegg 2.

Før jeg startet datainnsamlingen gjennomførte jeg pilotintervjuer med medstudenter. I disse intervjuene fikk jeg trent på rollen som intervjuer og gått gjennom spørsmålene i intervjuguiden. I dialog med medstudenter under intervjuet og i etterkant fikk jeg gode tips til hvordan opptre som intervjuer, og tips og triks i forhold til spørsmålene. Kvale og Birkmann (2015) presiserer også at for å gjennomføre kvalitative intervju med høy kvalitet er ferdigheter, kunnskap og personlig skjønn nødvendig (s. 88). Dette er også noe jeg ble observant på i pilotintervjuene. Jeg tenkte mye over kroppsspråk, mimikk og hvordan respondere til det informantene sier.

3.3.2 Utvalg

I kvalitativ metode er målet å få mye informasjon ut av et fåtall informanter. Informantene i denne oppgaven ble valgt ut gjennom *strategisk utvelgelse*. Dette vil si at jeg hensiktsmessig tenkte gjennom hvilken målgruppe som kunne gi meg informasjon nokk til å svare på problemstillingen (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.50). Det neste steget er å velge informanter innenfor målgruppen. Her valgte jeg å bruke *kriteriebasert utvelgelse*, dette vil si at informantene må oppfylle ulike kriterier (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.51). Siden problemstillingen fremmer samfunnsfaglærere og ungdomstrinnet, vil kriteriene i dette intervjuet være at de underviser på ungdomstrinnet (8.-10-trinn), og i faget samfunnsfag.

Utvalget skulle representere samfunnsfaglærere på ungdomstrinnet. Jeg valgte å spørre informanter fra ulike skoler i Møre og Romsdal, jeg hadde sett for meg at variasjonen i den geografiske plasseringen til skolene ville gi en bredere innsikt i undervisningspraksisen hos lærerne. To av informantene arbeidet på samme skole, det er derfor en viss fare for at forestillingene og praksisen vil være noe påvirket av hverandre. Samtidig ville være interessant å se om forestillingene og erfaringene til de andre informantene var like eller ulike. Utvalgsstørrelsen endte til slutt opp med fire informanter. Jeg har totalt sett få informanter, og vil derfor ikke kunne generalisere, selv om det gir litt mer spredning i data med informanter fra ulike skoler.

I problemstillingen spør jeg i utgangspunktet etter seksualitetsundervisning i samfunnsfag på ungdomstrinnet. Jeg så for meg at det ville være spennende å se på tanker og erfaringer også innenfor andre fag hos informantene. Det ble derfor avgjørende og et kriterium at de underviste eller har undervist i samfunnsfag i tillegg til andre fag.

Problemstillingen viser en viss grad av variasjon i svarene, og det er nødvendig å ha flere informanter enn bare en (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.24). Antall informanter som er nødvendig reguleres av nettopp problemstillingen og metoden som blir nyttet. Flere forskere hevder derfor at gjennomføringen av datainnsamlingen bør foregå helt til det ikke lenger er ny informasjon å hente. Da er også grenseverdien for intervjuet nådd, og svarene fra informantene blir mer en gjentakelse (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.49-50). Med tanke på størrelsen på forskningsprosjektet mitt og tidsrammen jeg har til rådighet ble det tilstrekkelig med færre enn ti informanter. Fire informanter med intervju på 30-60 minutter per informant var et realistisk utvalg å arbeide med. En kort, anonymisert beskrivelse/analyse av informantenes svar blir presentert senere i kapittel 4 *Presentasjon av funn*.

3.3.3 Gjennomføring av datainnsamling

Etter godkjenning fra SIKT (tidligere NSD) og bekreftelse fra informantene kunne jeg starte intervjuene, og datainnsamlingen. Jeg hadde en dialog gående med hver informant over e-post hvor det ble avtalt tidspunkt og sted for hvert intervju. To av intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt, og to ble gjennomført digitalt over teams.

I informasjonsskrivet som ble sendt ut på e-post til rektor og informantene (vedlegg 2), fikk informantene en kort introduksjon til tematikken og formålet med prosjektet. Jeg viste også til at deltakelsen var frivillig, og at de når som helst kunne trekke tilbake samtykke uten å måtte begrunne hvorfor. I tillegg presiserte jeg at intervjuene skulle transkriberes og at informantene ville bli anonymiserte. Det ble videre redegjort for metoden og at intervjuene ville bli tatt opp på lydopptak. Ved å benytte lydopptak under intervjuene vil det være lettere å ha full konsentrasjon på intervjuets dynamikk og emne. Det gjør også at ordbruk, tonefall, pauser og lignende blir registrert. Prosessen med å transkribere intervjuene i etterkant vil bli enklere, samt at å få den fulle konteksten i svarene til informantene vil være enklere å få med seg ved å høre gjennom intervjuet igjen og igjen (Kvale & Brinkmann, 2015, s.205).

Intervjuguiden ble brukt som mal i intervjuet, og oppfølgingsspørsmålene ble stilt etter hvert som informantene svarte for seg, og jeg ønsket en tydeligere avklaring. For at intervjuet skulle bli komfortabelt for begge parter, lot jeg informanten tid til å tenke og reflektere rundt spørsmålene og gi det svaret de selv ønsket uten at de skulle bli stresset. I tillegg gjentok jeg også noen av svarene i oppfølgingsspørsmålene, slik at de skulle få med seg hva jeg ønsket en tydeligere avklaring på.

I starten av hver del av intervjuguiden informerte jeg kort om tematikken for at informantene skulle få en liten innføring i retningen spørsmålene ville gå. Dette gjorde jeg for å lede intervjuet etter oppsettet i intervjuguiden. I den siste delen av intervjuet, den åpne delen, ga jeg rom til informantene slik at de kunne tilføye noe de satt inne med. I tillegg hadde jeg noen spørsmål som hadde dukket opp hvor jeg ønsket at de kunne utdype eller forklare mer hva de mente. Avslutningsvis nevnte jeg igjen at de kunne trekke seg, også i etterkant om de følte på noe ubehag. Jeg presiserte at det var bare å ta kontakt med meg om de ønsket å komme med mer svar eller om jeg kunne kontakte de om jeg hadde noe som måtte avklares. I tillegg spurte jeg om de ville ha en transkribert kopi av intervjuene eller hele analysen og funnene, slik at de kunne se over svarene og eventuelt tilføye/stryke noen av svarene.

3.4 Transkripsjon og analyse

Siden det var jeg selv sto for intervjuene, transkripsjonene og analysen vil sammenhengen mellom alle tre være mer nær og tydelig. Et intervju på cirka 60 minutter vil det ta noen timer med arbeid og resultere i 20-25 sider med transkribert intervju. Når intervju går fra muntlig til skriftlig form, altså transkribert, blir intervjuet bedre strukturert og egnet for analyse. Det blir lettere å få oversikt over hva som er svaret på hvilket spørsmål, eller konteksten svaret er kommet i og dette er selve begynnelsen på analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s.206).

3.4.1 Transkribering

Fra et språklig perspektiv kan en si at transkripsjonene er en oversettelse fra talespråk til skriftspråk. Et intervju er en samtale mellom en eller flere parter som er fysisk til stede, i transkripsjoner blir denne overført til skiftelig form, med mange beslutninger og vurderinger. Når en transkriberes kan en også kalle det å transformere, noe skifer fra en form til en annen. Intervjuet går fra en narrativ form til en annen, fra muntlig til skriftlig. Så snart intervjutranskripsjonene er gjort, vil det være naturlig å kalle dem grunnleggende empiriske data i prosjektet (Kvale & Brinkmann, 2015, s.204-205). Når intervju blir transkriberte blir de konstruerte på en måte som er lettere å analysere.

Intervjuene ble transkribert ordrett på bokmål, Jeg utelot bekreftende små ord, som «ja», «skjønner», «mhm» og lignende, isteden satte jeg noen uttalelser i *kursiv* og/eller **fet skrift** for å markere at her er det viktige utsagn som bør bemerkes i analysen. Denne vurderingen ble gjort på grunnlaget av at det var svarene lærerne gav som var av interesse og ikke kroppsspråk og talemåte.

3.4.2 Analyse

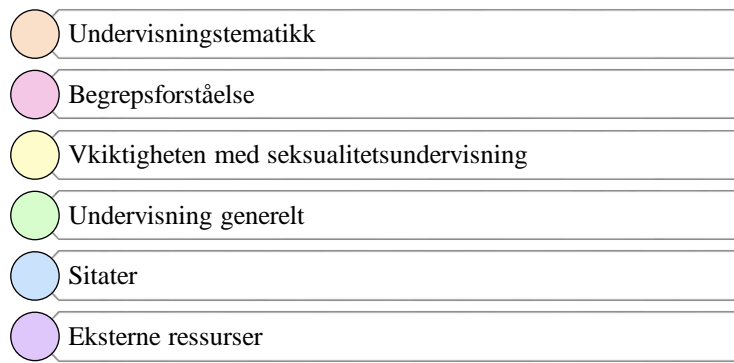
Når en skal analysere noe deles datamaterialet opp i biter eller elementer. Det som undersøkes betraktes som sammensatt av enkelte bestanddeler. Målet er å avdekke en mening eller et budskap gjennom å finne svar i datamaterialet. Når datamaterialet er ferdig analysert, kan forskeren svare på problemstillingen gjennom å trekke en konklusjon (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.39). Analysen hjelper oss med andre ord å fine ut *hva* intervjuet har å fortelle og i tolkningen søker vi *meningen* i svarene. I analysearbeidet må innholdet i intervjuene komme frem på en saklig måte. Når et intervju analyseres, vil oppdelingen fra intervjuguiden bidra til å ta tak i de enkelte sidene ved informantenes svar.

I denne arbeidet med denne analysen ble en tematisk bearbeiding brukt (Dalland, 2020, s.94). En slik bearbeiding krever at alle intervjuene har vært innoft de samme temaene. I en tematisk bearbeiding vil si at temaene som skal belyses fra intervjuet blir omgjort til en liste, som kategoriseres med utgangspunkt i intervjuguiden (Dalland, 2020, s.98). I analysearbeidet er det viktig å ta vare på informantene. Jeg har lovet anonymitet, og dette løftet må jeg holde. Informantene har derfor blitt tildelt navnene lærer 1, 2, 3 og 4. Etter at listen er formulert, begynner selve analysearbeidet. Analysen av intervjuene i denne oppgaven ble delt i to faser. I begge fasene ble en tematisk bearbeiding brukt, men med to ulike tilnærminger. For denne oppgaven var det nødvendig med to faser i analysearbeidet for å besvare problemstillingen på den måten som var ønskelig.

3.4.2.1 Fase A

I fase A startet jeg med å kategorisere temaene etter intervjutiden. Dette resulterte i store kategorier med et uoversiktlig resultat. Jeg endte derfor opp med å konkretisere temaene i kategorier med utgangspunkt fra spørsmålene i intervjuguden, se figur på neste side. Rekkefølgen ble noenlunde den same. Totalt endte jeg med seks kategorier, som fikk hver sin farge og representerte hvert sitt tema (se figur nedenfor). Dalland (2020) skriver at alle svar som angår samme tema må tas med, for meg ble det mest effektivt med en slags koding og kategorisering av temaene i intervjuene (Dalland, 2020, s.98).

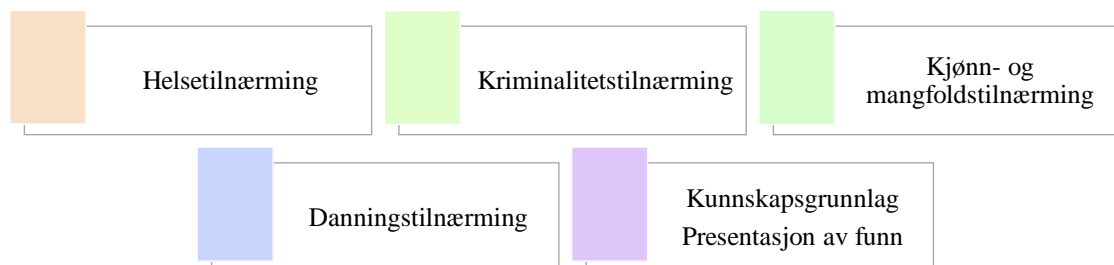
Figur 6 - Temaer (kategorier) til analysen fase A.

Jeg startet med å lese gjennom transkripsjonene og markerte underveis svarene til informantene etter tema i passende farge. Dette gjorde jeg med alle fire intervjuene og endte opp med rotete resultat da flere av svarene kom under flere tema. I neste del av fase A tok jeg for meg ett og ett tema. Jeg noterte ned alle svarene jeg hadde markert fra hvert intervju og fortsatte til jeg var ferdig med alle. Dalland (2020) skriver at etter alle svarene fra hvert intervju er plassert under temaene, vil jeg se at noen av svarene har forskjellig tyngde. Enkelte informanter går mer i dybden enn de andre på enkelte tema. Noen svar vil også gå igjen hos informantene, og disse svarene vil ha mer tyngde enn om det bare kom fra én av informantene (Dalland, 2020, s.98). Dette var også noe jeg så igjen når jeg begynte med presentasjonen av funnene i kapittel 4.

3.4.2.2 Fase B

Jeg gjennomførte også en runde med analyse for å konkretisere forestillingen av lærernes helhetlige seksualitetsundervisning og for å se hva de legger mest vekt på. Jeg brukte kapittel 2 og 4 som utgangspunkt, men leste også gjennom intervjuene en gang til. I fase B lagde jeg nye fargekoder og kategorier. I denne delen tok jeg utgangspunkt i Støle-Nilsen (2017) sine fire tilnærminger på seksualitetsundervisning (se figur nedenfor).

Figur 7 - Temaer (kategorier) til analysen fase B.

Jeg startet med å lese gjennom kapittel 2 og 4 for å koble sammenhenger mellom kunnskapsgrunnlaget og det som kom frem fra informantene. Jeg leste også gjennom intervjuene en gang til og markerte med markeringstusjer etter hvilken tilnærming som ble beskrevet i svarene. I tillegg plasserte jeg en lilla Post-it lapp til svarene hvor jeg førte inn hvilket del av kapittel 2 og 4 som passet inn. Dette gjorde at jeg fikk en større oversikt over arbeidet når jeg skulle til med diskusjonen. Prosessen med å se sammenhenger mellom kunnskapsgrunnlag og funn ble mer oversiktlig.

3.5 Reliabilitet og validitet

Begrepene reliabilitet og validitet er sentrale i vitenskapelige arbeidsmåter, og er vanligvis med på å bedømme undersøkelsens kvalitet. Reliabilitet og validitet oversettes direkte til pålitelighet og gyldighet (Krogtoft & Sjøvoll, 2018, s.99). Reliabilitet handler om sammenhengen mellom teori, empiri og analyse, samt at det er en pålitelig prosess. Reliabilitet handler i høy grad om pålitelighet og nøyaktighet. Ved at en oppgave har høy reliabilitet vil den kunne etterprøves av andre og få samme resultat (Krogtoft & Sjøvoll, 2018, s.99). Validitet handler om metoden undersøkes det som faktisk skal undersøkes, og om svarene faktisk er svar på spørsmålene som stilles. Validiteten skal vise til at utvalget gjelder for hele populasjonen, og problemstillingen blir besvart (Edgren et al., 2021, s.16; Krogtoft & Sjøvoll, 2018, s.100).

I min oppgave vil reliabiliteten være til stede ved at andre kan gjennomføre samme metode, og få samme resultat eller et helt annet – dette avhenger veldig av hver enkelt lærer sitt synspunkt og erfaringer med seksualitetsundervisning. Oppgaveprosessen er pålitelig ved at den er godt beskrevet og gjennomførbar for andre. Validiteten kommer til syne ved at spørsmålene jeg stiller i intervjuene er formulerte på den måten at svarene skal gi svar på problemstillingen.

3.6 Etske aspekter ved prosjektet

Et etisk prinsipp i forskning er at forskerens ansvar ligger ovenfor forskningsdeltakerne, undersøkelsen og forskeren selv. Etske prinsipper i forskning bør ivaretas før forskningen starter (Postholm & Jacobsen, 2018, s.246). Postholm og Jacobsen (2018) trekker frem en relativ etisk tilnærming som aldri må brytes. De viser til Immanuel Kant sitt utsagn «Du skal aldri ville bruke noe menneske som bare et middel» (Postholm & Jacobsen, 2018, s.247). I flere forskningsprosjekt vil mennesker være midler, men det er ikke nødvendigvis dem vi studerer og ofte er det heller kunnskapen vi kan «hente ut» som er mer relevant å studere (Postholm & Jacobsen, 2018, s.247).

Utgangspunktet i norsk forskning er tre grunnleggende krav knyttet til relasjonen mellom forsker og dem det forskes på (Postholm & Jacobsen, 2018, s.247). Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), nå kalt SIKT har vedtatt retningslinjer som viser til de etiske aspektene i forskning. Disse retningslinjene kan deles i tre typer hensyn en forker må tenke godt gjennom: *informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt* (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.41; Postholm & Jacobsen, 2018, s.247).

3.6.1 Informert samtykke

Innhenting av samtykke gjelder når forskningsmetoden er i kontakt med andre mennesker, og at disse utgjør empirien. Samtykke handler rett og slett om å si *ja* til noe. Samtykke kan gis muntlig og/eller skriftlig, og i dette tilfellet er det skriftlig samtykke som gjelder (SIKT, u.å.). Et samtykke skal også være informert, frivillig, utvetydig og dokumenterbart. Ved at informanten er informert (Edgren et al., 2021, s.164).

At samtykket er *informert* vil si at informantene på forkant har fått tilstrekkelig med informasjon rundt hva det vil si å delta i forskningsprosjektet. Informasjonen skal inneholde hva målet med prosjektet er, hvorfor de er aktuelle deltakere, hvilke opplysninger som blir brukt, hvem som skal bruke opplysningen, og hvorfor det er ønskelig å bruke dem. Videre skal det informeres om at deltakelsen er *frivillig*, og at de når som helst kan trekke seg fra prosjektet (Edgren et al., 2021, s.164). Dette gjelder både før, under og etter at datainnsamlingen er gjennomført.

Fra deltakernes side må samtykket være *utvetydig*. Utvetydig innebærer at de har forstått hva det vil si å være deltaker i prosjektet og hva det handler om. I tillegg må samtykke også kunne *dokumenteres* slik at deltakernes rettigheter blir vedlikeholdt og respektert (Edgren et al., 2021, s.164-165). Informantene i denne oppgaven signerte et samtykkeskjema i forkant av intervjuet etter å ha lest igjennom informasjonsskrivet og intervjuguiden. Vedlegg 1,2 og 3.

3.6.2 Krav på privatliv

Kravet på privatliv viser til enigheten med deltakerne for hva som skal skje med informasjonen fra deltakelsen. Ofte handler dette om at opplysninger og informasjon skal behandles konfidensielt og anonymiseres av forskeren (Kvale & Brinkmann, 2015, s.106). Konfidensialitet og anonymitet bidrar også til tillit mellom informant og forsker. For å verne om informantens privatliv, må all informasjon behandles konfidensielt. Dette gjøre også for å sikre informantens integritet og vernes privatlivet. For at privatlivet skal sikres best mulig er

det viktig at personopplysninger og all annen informasjon som kan spores tilbake til hver informant blir godt tatt vare på av forskeren på et sikkert sted, slik at ingen andre kan få tak på det (Edgren et al., 2021, s.165).

3.7 Oppsummering

Oppgaven baserer seg på en kvalitativ tilnærming, med semistrukturerte intervju som metode. De semistrukturerte intervjuene gjør at intervjuet følger en generell ramme, samtidig som det er rom for oppfølgingsspørsmål basert på informantenes svar. Det ble totalt intervjuet fire informanter. To av intervjuene ble gjennomført fysisk og de to andre digitalt. Etter intervjuene følger transkripsjon, hvor lydopptakene blir gjort om til tekst. Transkripsjonene gjør systematiseringen og analysen av intervjuene enklere. Analyseprosessen i denne oppgaven var en tematisk bearbeiding, og inndelt i to faser. En tematisk bearbeiding innebærer å identifisere og kategorisere datamaterialet for å trekke ut meningsfulle funn og synspunkter.

Reliabiliteten handler om påliteligheten og konsistensen. Innenfor denne oppgaven vil dette ivaretas ved dokumentasjon og begrunnelse av metodevalget, en systematisk gjennomføring av datainnsamlingen og transkripsjonene. Dette gjør at andre kan bruke samme metode og noenlunde få et likt resultat. Validiteten handler om hvor godt oppgaven svarer på problemstillingen gjennom en grundig beskrivelse av forskningen, bruken av kilder og metoder. De etiske aspektene handler om behandlingen av personopplysningene til informantene. Innenfor denne oppgaven ligger dette på et informert samtykke og kravet på privatliv.

4 Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil jeg presentere funnene fra analysen og vise til innhold fra intervjuene jeg har tatt med som kan besvare problemstillingen:

«Hvilke forestillinger har lærere på ungdomstrinnet om det å skape «helhetlig» seksualitetsundervisning? Og hvilke ressurser tar de i bruk i undervisningen?».

Først vil jeg gi en kort presentasjon av informantenes undervisningsfag for gjeldende skoleår og tidligere. Jeg vil også se på i antall fag og lærere. Videre i kapittelet vil jeg presentere funnene fra analysens fase A. Jeg tar utgangspunkt i rekkefølgen i intervjuguiden, og baserer det på informantenes svar og mine tolkninger. Jeg vil vise til informantenes refleksjoner og meninger. I tillegg vil jeg også sammenligne likheter og ulikheter i svarene til informantene.

4.1 Presentasjon av informantene

Denne delen er hentet fra Del 1 – Introduksjon fra intervjuguiden. I tabellene under ser vi alle lærerne og fagene de underviser dette året, og tidligere år.

##	Undervisningsfag dette året	Undervisningsfag fra tidligere år
Lærer 1	Samfunnsfag, norsk, engelsk, utdanningsvalg og fysisk aktivitet og helse	Kroppsøving og matematikk
Lærer 2	Samfunnsfag, matematikk og programmering	Norsk, KRLE, engelsk og kunst og håndverk
Lærer 3	Samfunnsfag, naturfag og matematikk	KRLE, musikk, kroppsøving, kunst og håndverk, mat og helse og engelsk
Lærer 4	Samfunnsfag, matematikk og kroppsøving	KRLE og naturfag

Tabell 3 - Lærernes undervisnings fag gjeldende år og tidligere år.

Alle lærerne underviser i samfunnsfag, noe som også var et kriterium i utvelgelsen. Videre er det stor spredning i undervisningsfag dette året og tidligere.

Fag:	Antall:	Fag:	Antall:	Fag:	Antall:
Samfunnsfag	4	Kroppsøving	3	Musikk	1
Matematikk	4	Norsk	2	Mat og helse	1
Engelsk	3	Kunst og handverk	2	Programmering	1
KRLE	3	Naturfag	2	Fysisk aktivitet og helse	1

Tabell 4 - Totalt antall lærere som hadde undervisningserfaring i fagene.

Alle lærerne underviser eller har undervist i samfunnsfag og matematikk. Tre av lærerne har undervist i engelsk, KRLE og kroppsøving. To av lærerne har undervist i norsk, naturfag og kunst og håndverk. Bare en av de tre lærerne har fagene musikk, mat og helse og programmering.

4.2 Erfaringer med undervisning om seksualitet

Når jeg så på lærernes erfaringer var det tre områder jeg tok utgangspunkt i; elev i grunnskole/videregående skole, student i lærerutdanning og undervisningserfaring som lærer i jobb. Her trekker jeg frem deler fra Del 1 - introduksjon i intervjuguiden.

4.2.1 Seksualitetsundervisning som elev og lærer i utdanning

Som elev i grunnskolen viser lærerne til noe erfaring som elev i grunnskole og videregående skole. Tematikken har vært rettet mot kropp og anatomi, reproduksjon og seksuelle overførbare sykdommer.

Lærer 1: *«Typiske kondom som faller over kosteskaftet»*

Lærer 4: *«Raskt besøk av helsesykepleier, men mega kleint og til ingen nytte for vi var verken forberedt eller hadde noe forkunnskap»*

Som elev i videregående skole er det bare lærer 2 som husker at de kan hatt noe forplantningslære, de tre andre husker ingenting. Som student i lærerutdanning er det halvparten av informantene som husker og hatt noe. Lærer 1 husker og hatt en fagdag, og lærer 3 husker en 45 minutters leksjon.

4.2.2 Undervisningserfaring med tematikken seksualitet

Når det gjelder undervisning rundt seksualitet svarer alle lærerne, i variert grad, at de har erfaring. Alle lærere sier at de er komfortable med å undervise i samtlige temaer innenfor seksualitet, og viser til at det bare er å forberede seg ved å lese seg opp på temaet de skal undervise i. Tre av lærerne påpeker at de må studere temaet nøye og være godt forberedt når de går i gang med seksualitetsundervisningen. Lærer 1 og 2 synes undervisning om seksualitet er spennende og er temaer som elevene er interessert i. Lærer 4 synes det er interessant å høre myter som elevene tror er sanne, men som de sammen kan diskutere om stemmer eller ikke. Lærer 3 stiller seg mer tvilende til seksualitetsundervisningen.

Lærer 3: *«Kan være ubehagelig med tanke på at det er personlig og privat, både for meg og elevene»*

I spørsmålet om det er noe spesiell tematikk de er mer komfortable med å gjennomføre undervisning i enn andre trekker alle frem temaer som ikke har noe fasitsvar. Tematikk med åpne spørsmål, hvor det er rom for refleksjon og diskusjon, da gjerne etiske dilemmaer. Mer konkret er det grenser, trakassering, samtykke og seksuell debut som nevnes.

4.3 Begrepsforståelse

I denne delen av analysen ser jeg på hva lærerne legger i de tre begrepene seksualundervisning, seksualitetsundervisning og helhetlig seksualitetsundervisning. Jeg har tatt utgangspunkt i del 2 og del 3, spørsmål 1 i intervjuguiden.

4.3.1 Seksualundervisning

De fire lærerne har til dels ulik forståelse av seksualundervisning, men samtidig er det noe som er felles i forståelsene. De forbinder begrepet med det kroppslige og reproduksjon. Lærer 1 tenker litt mer mot den «*tradisjonelle, kleine, veldig anatomiske fremstillingen*». Lærer 2 går litt mer i bredden og beskriver at det er begrepet som er brukt i undervisningen.

Lærer 2: «*Jeg tenker jo at det er et vidt begrep, så er jo også det begrepet jeg har brukt. Da har du jo gjerne den rene forplantningslæren, seksuelle overførbare sykdommer og hele den tekniske biten der. Jeg tenker alt som har med egen identitetsforståelse, følelser rundt kropp, samtykkekompetanse – hele pakken, for meg, går inn i det der.*»

Lærer 1 og 3 legger også til at de bruker ordet om undervisningen de selv planlegger og gjennomfører, selv om det er langt ifra det kroppslige. Lærer 2 legger også til at alt med identitetsforståelse, følelser rundt kropp, samtykkekompetanse – hele pakken, går inn i begrepet. Lærer 3 og 4 har en lik forståelse av begrepet. De begge legger hvordan kroppen fungerer, pubertet, seksuelle intime mellom samme og motsatt kjønn, seksuelle overførbare sykdommer – rett og slett det kroppslige inn under begrepet seksualundervisning.

4.3.2 Seksualitetsundervisning

Seksualitetsundervisning er et ukjent begrep for lærer 1 og 2. Lærer 1 har ikke tenkt så mye på det, og det er ikke et begrep som har vært skilt fra seksualundervisning. Om lærer 2 skulle tolket begrepet der og da ville det kanskje handlet mer om det personlige enn seksualundervisningen. Lærer 3 og 4 har noe kjennskap og beskriver forståelsen av begrepet som det psykiske, hvem er jeg, hvorfor liker/likeg jeg ikke dette. De vektet mer identitet, forelskelse, tiltrekning og mer det som går på det indre.

Lærer 2: «Sånn umiddelbart ville jeg sagt at seksualundervisningen er læren **om** noe utenfor, kropp og kroppslige funksjoner. Mens seksualitetsundervisningen, for meg, går mer på identitet, og min og din egen oppfattelse av hva sex er og den tankegangen der»

4.3.3 Helhetlig seksualitetsundervisning

Begrepet helhetlig seksualitetsundervisning er også fremmed for noen av lærerne, og det er en bred forståelse av begrepet. Lærer 3 og 4 har, også her, en lik forståelse. De begge forstår det slik at aspektene fra seksualundervisning og seksualitetsundervisning skal kombineres og dermed oppnås den helhetlige seksualitetsundervisningen.

Lærer 3: «Når det kommer til helhetlig seksualitetsundervisning, så forstår jeg det på den måten at det inneholder både det fysiske og det psykiske aspektet. Undervisningen går da ut på både hvordan kroppen utvikler seg og reproduksjon, og det med legning og forelskelse.»

Lærer 1 har en helt annen forståelse, og tenker først på skolen når begrepet nevnes. Det presiserer videre at det skal, om ikke inn i alle fag, inn i flere fag. Lærer 1 sier også: «Det å bedrive seksualitetsundervisning ligger ikke bare i enten samfunnsfag eller naturfag, det skal jo inn i om ikke alt – veldig mye». Videre fortsetter lærer 1 med at begrepet kan handle om hva elevene skal sitte igjen med, at de skal kunne reflektere og tenke selv. Det å tørre se bort fra det tradisjonelle synet, det biologiske er jo likt, men at det skal åpnes mer opp for det mangfoldige som er i samfunnet – rett og slett bli kjent med seg selv.

Lærer 2 forteller at elevene skal kunne det tekniske, men at det ikke er viktigst. Det viktigste er å lære ungdommene at de kan sette grenser for seg selv, gi eksempel og ikke være redd for å ta i det selv. Det å prøve få dem til å forstå forventningene fra samfunnet, samt akseptere det å være annerledes. Som for eksempel pornoen eller Tiktok-verdenen, prøve å vise at det ikke er virkeligheten, legger lærer 2 til.

4.4 Tanker om seksualitetsundervisning

I spørsmålet om viktigheten og nødvendigheten av seksualitetsundervisningen ønsket jeg gå litt mer i dybden på hva lærerne mente. Jeg spurte også om de så noen positive eller negative sider med undervisningen. Denne delen tar utgangspunkt i spørsmålet om lærernes tanker rundt undervisning om seksualitet (spørsmål 7, del 1 og spørsmål 3, del 3 i intervjuguiden).

4.4.1 Viktigheten med seksualitetsundervisning

Samtlige av lærerne viser til at seksualitet både er et betydelig og nødvendig tema i skolen. Lærer 2 legger også til et viktig poeng om at læreren ikke vet hva elevene sitter med fra før, det kan være at elevene tuller med læreren når de stiller alle type spørsmål. «*Delvis vil det nok være det*» forteller lærer 2, før det fortsetter med «*jeg tror det er en viss uvitenhet bak spørsmålene, At de tar veldig utgangspunkt i TikTok-verden og andre plattformer*»

Lærer 2: «*(...) selv om det er andre plattformer vi konkurrerer med, så har vi likevel en mulighet til å skape litt bunnforståelse og rydde opp i misforståelsene. (...) Men jeg tror det trengs, selv om vi har mange plattformer, så tror jeg det absolutt trenger en grundig undervisning*»

Lærer 4 legger også til det er viktig at de kjenner seg selv på utsiden og innsiden. Noe lærer 1 utfyller; alle skal lære om alt, kjenn til alle og ha en forståelse for hvordan kroppen, følelser og tiltrekning henger sammen. Lærer 3 er heller ikke uenig og presiserer til at tilstrekkelig kunnskap innenfor seksualitet og seksuell utvikling er utrolig viktig.

4.4.2 Positive og negative sider

På spørsmålet om positive og negative sider ved seksualitetsundervisning ramser lærerne opp flere positive sider ved seksualitetsundervisningen. Dette er oppsummert i tabellen nedenfor.

Lærer 1	Lærer 2	Lærer 3	Lærer 4
En blir lett for å sammenligne seg med andre, så det å være klar over at en må følge seg selv og egne tanker. Og dette med aksept i samfunnet, mangfoldet – at det er rom for å tenke ulikt.	Vi har sett at de klarer stå i det, for noen blir det <i>pute-TV</i> , de glør i pulten og venter på at det skal bli over. De kan definere seg selv, men det viktigste er å respektere andres definisjoner.	Det kan være elever som går rundt å kanskje føler seg annerledes enn de rundt seg, og skikkelig undervisning vil hjelpe de med å finne ut at det ikke er noe galt med dem.	Mer kunnskap, respekt og åpenhet for medmennesker. Bli kjent med seg selv, tørr si ifra. Personlig utvikling, « <i>finner seg selv</i> » på et vis.

Tabell 5 - Oppsummering av positive sider med seksualitetsundervisning ifølge lærerne.

Lærerne har, som vi ser, et likt syn på positive sidene. De positive er at elevene får tilstrekkelig med kunnskap, som gjør at de respekterer seg selv og andre. I tillegg skapes det en større respekt for mangfoldet som er i samfunnet.

Lærer 1: *«Enkelte starter kanskje veldig innesluttet og at dette var veldig ubehagelig, til at dette var ikke så ille»*

Ingen av lærerne hadde noen direkte negative sider med undervisningen. Samtlige trekker også frem at det viktig å være forberedt på ulike reaksjoner hos elevgruppen. Det er ikke alle som er like komfortabel med tematikken, og det kan det være mange grunner til. Noen kan ha opplevd eller opplever sårbare situasjoner. Da er det viktig å ha flere å samarbeide med, som for eksempel lærerteam eller helsesykepleier. Lærer 2 viser til at muligheten for å sende elever videre til helsesykepleier for en prat er viktig, og forteller videre at dert er ikke alt lærerne har kompetanse om til å kunne svare på. Lærer 3 henter til at en må trå varsomt, noe lærer 1 også sier seg enig i og presiserer at en bør skaffe seg noe kunnskap før en går inn i seksualitetsundervisningen. Lærer 1 sier videre *«jeg synes det er viktig at en ikke går halvhjertet inn. At man går inn med hud og hår, selv om en ikke kan svare på alt»*.

4.5 Selve undervisningen om seksualitet

I denne delen av analysen ser jeg på hvordan lærerne praktiserer undervisningens tre faser; planlegging-, gjennomføring-, og etterarbeidsfasen. I etterarbeidsfasen var fokuset på hvordan lærerne vurderte elevene i tematikken. Denne delen er hentet fra del 3 av intervjuguiden, som handlet om helhetlig seksualitetsundervisning.

4.5.1 Planleggingsfasen

Som nevnt tidligere har lærerne påpekt at det er viktig å være godt forberedt til undervisning, mer spesifikt seksualitetsundervisning. De har nevnt at det er nødvendig å lese seg opp og studere tematikken de skal innom i undervisningen. Lærer 3 vektlegger også viktigheten av at undervisningen er nøye planlagt. Dette med tanke på hvordan en vil gå frem, hva elevene skal oppnå. Videre fra dette forteller lærer 1, at det avhenger av elevgruppen. Noe som er viktig i en slik type undervisning er relasjoner, det krever en elevgruppe som er trygg på læreren sin og en lærer som er trygg i sin rolle. Lærer 1 viser også til at det ikke alltid er læreren som er satt til å ha seksualitetsundervisningen som er den beste til å ha denne delen. Det kan være ens egen fortid som gjør dette for nært personlig, så det å bruke hele lærerteamet vil være nyttig. Lærer 2 støtter også opp under det å bruke hele teamet.

Lærer 2: *«Jeg tenker det er veldig viktig å ha flere å spille på. Jeg synes det her er morsomt og ikke flaut, men jeg vet at mange lærere synes det er ubehagelig og langt utenfor komfortsonen. Så jeg tenker det er viktig at vi står sammen om det»*

Etter dette kommer også undervisningsopplegg, lærer 3 sier at det å velge riktig opplegg som gir tilstrekkelig med kunnskap til elevene er relevant. Undervisningsopplegget bør være alderstilpasset og dagsaktuelt, samt ha tydelige mål og fokusområder. Lærer 1, 2 og 4 nevner UKE6 som et godt utgangspunkt for undervisningen. Lærer en synes UKE6 er veldig fint, de har klare fokusområder som dekker mangfoldet. Lærer 2 er ikke uenig, men har plukket ut noe av opplegget og ikke hele UKE6 materialet.

Undervisningen bør ikke bare være rene lærer-tavle-undervisning, men også spille på elevenes medvirkning. Lærer 1 og 2 nevner en «spørrekasse» som de ønsker å bruke eller bruker i undervisningen. Elevene kan i denne kassen legge lapper med anonyme spørsmål knyttet til seksualitet. Læreren samler inn spørsmålene, går gjennom de i teamet og tar de lappene som er mest relevante og svare på de i hel klasse.

Lærer 1: *«Jeg må selvfølgelig se på type spørsmål, og om det er greit å ta de i plenum. Noen ting er jo forskjell fra gutter og jenter. Det jeg tror vil fungere best er en type balanse, og der igjen kommer vi tilbake til det med relasjoner.»*

Lærer 2: *«Vi går gjennom spørsmålene og fordeler de mellom oss, ut ifra hva en er komfortabel med å svare på. Naturfagslæreren tar det tekniske, og jeg i samfunnsfag tar det med identitet»*

4.5.2 Gjennomføringsfasen

Lærer 3, i likhet med lærer 2 og 4, beskriver gjennomføringsfasen som å gjøre planleggingen sammen med elevene. Lærer 1 sier at gjennomføringsfasen er veldig individuelt og vanskelig, men kommer ikke med noen konkrete eksempler. Videre forteller lærer 2 at det å skape tid til å høre elevenes tanker og synspunkt er relevant.

Lærer 2: *«Jeg starter ofte tematikken med at elevene får si alle ordene de kommer på for ulike seksuelle begrepene, som for eksempel penis, vagina og samleie. På denne måten får elevene blåst ut og fnisingen minimeres»*

Etter spørsmålet om de deler klassen inn etter kjønn forteller lærer 1 og 2 trekker frem at de ikke deler klassen etter kjønn når de underviser om seksualitet. Lærer 1 forteller at mye av det elevene legger i seksualitet er det en deler med andre, uavhengig om det er samme kjønn eller ikke. Uavhengig av dette forteller lærer 1 at en må ha forståelse av hvordan kroppen fungerer både for menn og damer. *«Ja, for å vise mangfoldet og at folk tenker forskjeller, og er forskjellige. (...) alle må lære om alt, det synes jeg er viktig»* forteller lærer 1 videre. Lærer 2 støtter lærer 1, og sier videre at gutter skal vite hva jenter er interessert i og liker – og motsatt.

Veldig mange skal jo ha sex med motsatt kjønn. Lærer 2 utfyller videre at det er jo noen som har seksuelle preferanser for eget kjønn, som kanskje ikke da passer inn i samtalen på *gutterommet*. Det bør skal derfor ikke være jenteverden og gutteverden, og klassen bør heller ikke deles opp etter kjønn i seksualitetsundervisning. Lærer 3 og 4 er ramser opp noe av det samme som nevnes over, men lærer 4 trekker også frem noe annet om inndelingen. Lærer 4 har vurdert å dele klassen inn i mindre grupper, men en blandet gruppe av gutter og jenter, avhengig av elevenes relasjoner mellom hverandre.

4.5.3 Etterarbeid/vurderingsfasen

Lærer 2 synes ikke temaet skal vurderes. Lærer 1 delvis enig og mener temaet er en del av det å bli kjent med seg selv. Det er ikke en ferdighet eller kunnskap som sjekkes, det handler om selvrealiseringen. Videre forteller lærer 1 at avslutningsvis er en ikke fremmed for at det kunne endt opp i en form produkt. Dette avhenger om tematikken en har undervist om, om en har holdt på med kroppen eller sykdommer er det en helt annen del som kan undersøkes. Lærer 2 sier seg også enig, og forsetter med at samfunnsfag ikke egner seg like bra til en skiftelig vurdering.

Lærer 2: *«Naturfag er jo et oftere et mer skiftelig arbeid. Jeg tipper at naturfaglæreren har hatt en prøve om det de har undervist om»*

Lærer 1: *«Dette med refleksjon ser jeg på som veldig viktig. Og også kanskje en utvikling, om en holder på med det i en periode eller er innom det i ulike tider, så ser en at nå vart det litt lettere enn forrige gang»*

Sett ut fra dette forteller lærer 1 og 2 videre at de har brukt refleksjonsnotat, case, fagsamtaler og gruppeprosjekt som deler av en felles vurdering i seksualitet. Lærer 2 hadde blant annet, dette året, hatt seksualitet inn i et større tema om skjermtid. Elevene skulle i en skriveoppgave i norsk, skrive et leserinnlegg om kroppspress. Den får en vurdering, men legger også til at en ikke kan vurdere det som har med identitet å gjøre. Det blir mer forsagelsen av identitet de må se på i vurderingen. Lærer 3 sier seg enig og at et spørsmål i seksualitet kan ha uendelig mange svar, med tanke på elevenes forståelse. Videre forteller lærer at en kan se på elevenes aktivitet i timene, og kanskje ha et langsiktig prosjekt. Lærer 4 forteller kort at hos dem har de testet elevene i begrep, lover og regler og andre teoretiske deltemaer. Og legger til at det av åpenbare grunner ikke vil være mulig å sette en karakter på hvordan elevene tolker og forstår enkelte deler av tematikken, og sikter til det som går på «hvem er jeg» og den biten der. Da handler det mer om at elevene finner seg selv, og utvikler handlingskompetansen og identitetsutviklingen.

4.6 Eksterne aktører og ressurser

Som eksterne aktører og ressurser har lærerne brukt alt fra lærebøker, NRK, UKE5 lege og helsesykepleier. Dette er hentet fra del 4 i intervjuguiden. I tabellen under ser vi hvilke eksterne ressurser lærerne har brukt i seksualitetsundervisningen.

Ressurs // Lærer	Lærer 1	Lærer 2	Lærer 3	Lærer 4
Sex og politikk	X UKE6	X UKE6	X UKE6	X UKE6
NRK	X (tilpasset aldersgruppe)	X (LIK MEG og SKAM)		
Discovery+				X (Sexpertene)
Lærebok			X	
Lege		X		
Helsesykepleier		X		X

Tabell 6 - Oversikt over eksterne ressurser brukt av lærerne i undervisningen.

Samtlige av lærerne har tatt i bruk Sex og Politikk sin UKE6 i undervisningen. Videre har lærer 1 og 2 brukt NRK. Lærer 2 beskriver NRK som lett å navigere og tilgjengelig. Seriene LIK MEG og SKAM har vært brukt i undervisningen til lærer 2.

Lærer 2: «De er jo veldig fine, de gjør mye av jobben for oss. Blir virkelighetsfullt å se det som oppleves som virkelige personer i en situasjon (...) Så det og se noe og spørre hva Nora i denne sammenhengen gjorde her? Hva hadde du gjort? Hvordan støttet vennene henne?»

Lærer 4 trekker frem strømmetjenesten Discovery som en ressurs, mer konkret serien *Sexpertene*. Dette er en serie hvor «Mutta» besøker videregående skoler rundt om i landet. På hver skole er det noen elever som skal lære seg alt om et sextema, som til slutt skal ende i «den store sexdagen» for alle medelevene. Temaet er forskjellig fra skole til skole. De har blant annet vært innom temaene seksuell identitet, grenser, orgasme og onani, utfyller lærer 4.

Lærer 4: «Jeg synes det er utrolig kjekt å kunne benytte med av slike serier som *Sexpertene*. Elevene får noen nærmere deres alder til å fortelle om temaer som kan være kleint når læreren snakker om det, også er det i tillegg tilpasset deres alder»

Lærer 2 og 4 er de som viser til å ha brukt ressurser som lege og/eller helsesykepleier. Lærer 2 forteller at i kommunen er det slik at en lege kommer innom i løpet av 9.trinn, og snakker om sex. Variasjonen av dyktighet er stor når det kommer til disse legene. Når det gjelder helsesykepleier er det slik at lærerne sender en bestilling på hva de ønsker at hen skal ta opp i klassen. Til tross for at de kan legge inn bestilling, forteller lærer 4 at helsesykepleieren har vært innom et par ganger for å snakke om seksuelt overførbare sykdommer, samleie og mensene. Både lærer 2 og 4 har oftest latt helsesykepleieren ta det som går på ulovlig og lovlig, hvor du i tilfeller må kontakte helsevesenet og andre instanser høyere opp. I tillegg har helsesykepleieren svart på noen av spørsmålene fra spørrekassen.

Lærer 2: «Når jeg svarer på spørsmål om analsex synes elevene det er flåsete, men når helsesykepleieren svarer på det blir de mer seriøse, selv om vi sier det samme»

4.7 Oppsummering

Lærerne i intervjuene har en positiv holdning til seksualitetsundervisning og anerkjenner betydningen av den. Som lærer ser de på sin rolle som viktig for å gi elevene kunnskap om seksualitet, grensesetting, prevensjon og sunne relasjoner. Lærerne mener at undervisningen skal fremme inkludering, mangfold og respekt for hverandre. De legger til at det er viktig å skape et trygt og åpent rom hvor elevene kan stille spørsmål og diskutere temaer knyttet til seksualitet, uten frukt for at det skal være ukomfortabelt eller pinlig. Noen av lærerne har uttrykt bekymringer og at en må trå varsomt. Det handler om å finne en balanse mellom å gi tilstrekkelig kunnskap og informasjon, samtidig som en skal ta hensyn til elevene. Likevel er lærerne opptatt av å gi elevene en helhetlig seksualitetsundervisning, og ser på det som en del av skolens oppdrag.

Selv om de som lærere kan møte utfordringer når det gjelder manglende kunnskap eller ressurser, har de alle funnet en løsning som har funket godt i deres undervisning. Noen har brukt ressurser UKE6 fra Sex og politikk og NRK, andre har brukt aktører som helsesykepleier og lege. Eksterne aktører og ressurser kommer med rikelig kunnskap og kompetanse som lærerne kan tilegne seg, og ser ut til å være gode supplement til seksualitetsundervisningen i skolen.

5 Diskusjon

I dette kapitlet diskuteres funnene opp mot problemstillingen *Hvilke forestillinger har lærere på ungdomstrinnet om det å skape «helhetlig» seksualitetsundervisning? Og hvilke ressurser tar de i bruk i undervisningen?* Først vil jeg gå inn på forståelsen av de to begrepene; seksualundervisning og seksualitetsundervisning som ble definert i kapittel 2 opp mot funnene i kapittel 4. Videre vil jeg gå inn på hva helhetlig seksualitetsundervisning er, og hvordan den gjennomføres i praksis. Her vil jeg gå inn på de tre fasene for undervisningens (planlegging, gjennomføring og etterarbeid) og lærerrollen. I neste del av kapitlet går jeg inn på viktige momenter med seksualitetsundervisningen og hvorfor det bør være en viktig del av opplæringen i skolen. Før jeg mot slutten diskuterer de eksterne aktørene og ressursene. I siste del vil jeg presentere funnene fra analysefase B. Også her vil informantenes svar og mine tolkninger være sentrale. Informantenes svar på hvordan de forestiller seg og hvordan de praktiserer seksualitetsundervisningen vil plasseres innenfor de fire tilnærmingene til Sølte-Nilsen (2017). Utgangspunkt for denne oppgaven er helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag. Jeg vil derfor i deler av dette kapitlet ha fokuset på den helhetlige seksualitetsundervisningen kommer til syne i samfunnsfaget.

5.1 Seksual- og seksualitetsundervisning

Utdanningsdirektoratet (2011) påsto i heftet *Seksualitet og kjønn – Et ressurshefte for lærere i grunnskolen*, at seksualundervisning i hovedsak handler om samhandling mellom to mennesker. Nærmere sagt det fysiske aspektet, undervisningen begrunnes videre til å handle om det kroppslige (s.9). Som for eksempel puberteten, sex, prevensjon og seksuelt overførbare sykdommer. Funnene fra intervjuene viser også til at lærerne tenker på kropp og reproduksjon når de hører begrepet. Både lærer 1 og 2 bruker begrepet i sin undervisningspraksis. Begge kobler det opp til det anatomiske og forplantningslæren, men legger også til at de putter alt av identitetsforståelse og følelser i seksualundervisning.

I lys av seksualundervisningen, skal seksualitetsundervisningen endre fokus fra der undervisningen tidligere har vært. Den skal åpne for et mer inkluderende og normkritisk syn. Seksualitetsundervisning skal ta opp temaer som blant annet seksuell utvikling, kjønnsidentitet, relasjoner, følelser, kroppsbilde, kjønnsroller (Helse-og omsorgsdepartementet, 2016, s.18). Seksualitetsundervisningen skal også inkludere seksuell og reproduktiv helse, som seksualundervisningen normalt sett har tatt for seg.

Begrepet seksualitetsundervisning blir mer og mer brukt av lærere, organisasjoner som Sex og Samfunn og Sex og politikk, og i den nye nasjonale strategien fra Helse- og omsorgsdepartementet (2016) *Snakk om det!*. Lærer 1 og 2 sier at mye av det de planlegger og underviser om seksualitet i samfunnsfag dekkes mer av seksualitetsundervisning enn seksualundervisning. I likhet med lærer 2 forteller de tre andre lærerne at seksualundervisning ofte forbindes med naturfag. Seksualitetsundervisningen knyttes mer spesifikt samfunnsfag, men også andre fag som KRLE og norsk.

Selv om det er to begreper som skiller seg litt fra hverandre, handler de begge om seksualitet. Seksualundervisning blir læren om det fysiske aspektet, og seksualitetsundervisning blir læren om det psykiske aspektet. Seksualundervisningen handler ofte om seksualitet knyttet til fysiske, følelsesmessige og sosiale aspekter. Seksualitetsundervisningen knyttes til undervisning om blant annet seksuelle orienteringer, kjønnsidentitet og seksuelle rettigheter. Sammen blir de begge en del av kjernen til det som kalles helhetlig seksualitetsundervisning. Helhetlig seksualitetsundervisning har derfor kommet mer frem og blitt et begrep som har fått større oppmerksomhet i skolen siste årene.

5.2 Helhetlig seksualitetsundervisning

Funnene fra intervjuene viser at begrepet er ukjent for noen av lærerne, likevel har lærer 3 og 4 noe lik forståelse. De begge har en forståelse av at seksual- og seksualitetsundervisning skal settes sammen til en felles undervisning, som kalles helhetlig seksualitetsundervisning.

I den reviderte veilederen for seksualitetsundervisningen til UNESCO (2018) beskrives helhetlig seksualitetsundervisning blant annet til at det skal være læren om de kognitive, emosjonelle, fysiske og sosiale aspektene ved seksualitet (s.16). Seksual- og seksualitetsundervisning blir derfor en del av kjernen i helhetlig seksualitetsundervisning. Den andre delen kan kobles til definisjonen av seksualitet. Sex og samfunn (2022a) sitt hefte *Seksualitetsundervisning – En ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet* oppsummerer seksualitet slik: «Seksualitet er kjernedimensjonen av det å være menneske og inkluderer seksuelle handlinger, kjønnsroller, kjønnsidentitet, seksuell orientering, erotikk, intimitet, nærhet, bekreftelse, kjærlighet og reproduksjon». Videre fortsetter definisjonen med at «seksualitet oppleves eller uttrykkes i tanker, fantasier, lengsler, ønsker, tro, holdninger, verdier, aktiviteter, handlinger, roller og forhold og er en kilde til glede og selvrealisering» (Sex og Samfunn, 2022a, s.16). Mye av dette finner vi også igjen i definisjonen av seksualitet i 2.1.

Helhetlig seksualitetsundervisning har mål at undervisningen tar utgangspunkt på å gi elevene en omfattende og balansert forståelse av seksualitet. Definisjonen over viser ofte til bakteppet i helhetlig seksualitetsundervisning, og til hva elevene skal sitte igjen med av kompetanse og kunnskap etter undervisningen. Undervisningen går utover en den anatomiske tilnærmingen om reproduksjon, og inkluderer også psykologiske, sosiale, følelsesmessige og etiske aspekter ved seksualitet. I den helhetlig seksualitetsundervisningen skal elevene tilegne seg kunnskap og kompetanse som bidrar til at de tar valg som er gode og skaper gode relasjoner (Støle-Nilsen, 2022, s.18-19; UNESCO, 2018, s.16-17).

Målet med helhetlig seksualitetsundervisning er å forberede elevene til å tilegne seg kunnskap, kompetanse og ferdigheter som vil hjelpe dem til å ta informerte og trygge valg i sine seksuelle liv. Ved å fremme sunne holdninger og respekt for seg selv og andre. Den helhetlige seksualitetsundervisningen bidra til å en god seksuell helse og trivsel, samtidig som elevene lærer at seksualiteten skal være frigjørende og selvstyrt. (Nordberg, 2013, s.13). Selv om seksualitetsundervisningen kommer i tillegg til alt annet elevene skal lære i skolen, er den minst like viktig.

5.3 Viktigheten av helhetlig seksualitetsundervisning

Helhetlig seksualitetsundervisning har en viktig og avgjørende betydning i skolen av flere grunner, noe også lærerne sier seg enige i. Som lærer 4 også sa er seksualiteten noe som angår alle, uavhengig hvem vi er, hvor vi kommer fra og hva vi driver med. Seksualiteten er en naturlig del av oss mennesker, fra dagen vi blir født til dagen vi dør. Selv om den er personlig, er den synlig i samfunnet og kulturen (Aasland, 2015, s.19). Tematikken handler derfor ikke bare om det anatomiske bak reproduksjon, men også om å utvikle holdninger, respekt og trygghet rundt seksualitet.

En helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisning tar hensyn til flere aspekter. I første rekke, noe som også henger igjen fra tidligere, skal elevene lære om kroppens anatomi, reproduksjon og seksuelt overførbare sykdommer. Dette knyttes ofte inn i naturfag og begrepet seksualundervisning, og er viktig for at elevene skal ha et vitenskapelig fundament og forståelse for hvordan kroppen fungerer (Utdanningsdirektoratet, 2011, s.9). Samtidig er det like viktig at de lærer om seksuell helse, følelser, seksuell identitet og grenser (Utdanningsdirektoratet, 2011, s.9).

Helhetlig seksualitetsundervisning er viktig for å utvikle respekt, samtykke og grensesetting i sunne relasjoner, i tillegg til reproduksjon og seksuelle overførbare sykdommer. Dette hjelper elevene med å utvikle evnen til å kommunisere, navigere gjennom relasjoner og forstå viktigheten av å respektere andres genser. Det kan også bidra til å forebygge og bekjempe seksuell trakassering og overgrep. Som lærer 2 også sier:

«Sannsynligheten for at du klarer stoppe det første overgrepet, den er dessverre liten. Men å stoppe det andre, det klarer vi, hvis det er en åpenhet for det i samfunnet, i barnehagen og på skolen» - Lærer 2

Det at skolen skaper åpenhet, respekt for mangfoldet og positive holdninger som fremmer god seksuelle helse er viktig. God kvalitet på seksualitetsundervisningen har en positiv innvirkning på holdningene og verdier. I intervjuet kom det også frem at undervisningen er viktig for å gi elevene en bunnforståelse og rydde opp i misforståelser som elevene kan sitte med. Lærer 2 sier også at ofte vet en ikke hva elevene sitter med fra før. Ofte vil nok spørsmålene fra elevene baseres mye på tull, men som lærer 2 sier er det ofte preget av en usikkerhet og uvitenhet. Nettopp derfor er det viktig med en grundig undervisning. Som lærer 1 og 3 også sier så er det viktig at elevene kjenner til sin egen kropp, andres kropp, ulikheter og grenser.

Totalt sett er helhetlig seksualitetsundervisning i skolen viktig for å gi elevene den nødvendige kunnskap og kompetanse slik at de utvikler sunne holdninger og ferdigheter. Det vil også fremme trygge og ansvarlige seksuelle valg. Ved å gi en helhetlig tilnærming til seksualitetsundervisningen, kan skolen bidra til å forme et informert samfunn. Et samfunn som er respektfullt og inkluderende når det gjelder seksualitet. Det er derfor nødvendig at seksualitetsundervisningen prioriteres og styrkes i skolen for å sikre at barn og unge tar gode valg og at de lever gode, selvstendige liv - hvor det er trygge på sin egen seksualitet (Støle-Nilsen, 2022, s.18).

5.4 Helhetlig seksualitetsundervisning i praksis

Skolen skal være inkluderende uavhengig kjønn, alder og seksuell orientering. I skolen skal det legges til rette for faglig og sosial utvikling i et trygt miljø, som fremmer læring, helse og trivsel (Litschi, 2022, s.57). Ofte i undervisningssammenheng, stilles spørsmålet: *hva er god undervisning?* Undervisning om seksualitet er intet unntak. I følge internasjonal forskning har seksualitetsundervisningen stor effekt på økt trivsel og læring (Sex og Politikk, u.å.-a). Som nevnt over skal den helhetlige seksualitetsundervisningen dekke mye. Også her blir spørsmålet: *hva er god helhetlig seksualitetsundervisning?* Spørsmål som dette har ingen bestemt svar.

Flere faktorer spiller en rolle på om undervisningen er god, hvordan undervisningen er planlagt og gjennomført. I noen tilfeller også etterarbeid og vurdering. I tillegg spiller også læreren en viktig rolle, dette vil jeg komme tilbake til senere.

Seksualitetsundervisningen er som nevnt ikke et eget fag, men strekker seg over flere fag. Det er beskrevet i lov at de skal inn i undervisningen på grunnskolen. I LK20 ble det helhetlige perspektivet på seksualitetsundervisning styrket og mer til syne i flere fag (Stubberud et al., 2017, s.6). Noe informantene også sier seg enig i. Lærer 1 spesielt mener at det å undervise i seksualitet ikke bare skal falle innenfor naturfag eller samfunnsfag, det skal falle inn i flere fag. Lærerne mener også at det er viktig å ha flere å spille på, både kollegaer med samme og andre undervisningsfag. Dette ser vi også igjen den nye læreplanen. Seksualitet går igjen i flere kompetansemål for flere fag, men de har en ulik tilnærming avhengig av faget og aktuell tematikk. I naturfag blir ofte reproduksjon, seksuelle overførte sykdommer, puberteten og prevensjon retningen faget tar. KRLE tar retningen mot etikk, filosofi og ulike kulturelle/religiøse verdier og normer på seksualitet. Samfunnsfaget skal kanskje, i dagens undervisning, dekke den største delen av seksualitetsundervisning. Faget skal gå mer i de sosiale og samfunnsorienterte tilnærmingene, gjennom grenser, samtykke, seksuell identitet og lignende som er nevnt tidligere (Helse-og omsorgsdepartementet, 2016 s.15). I tabell 3 trakk jeg frem noen kompetansemål etter 10.trinn fra naturfag, KRLE og samfunnsfag, i tillegg et tverrfaglig tema.

I KRLE skal elevene kunne beskrive og reflektere over ulike syn på kjønn og seksualitet blant religioner og livssyn, i tillegg til å identifisere etiske problemstillinger (Utdanningsdirektoratet, 2020a). I samfunnsfaget skal elevene reflektere over likheter og ulikheter i identiteter, levesett, og mer. Samfunnsfaget skal også få elevene til å reflektere over hvordan identitet, selvbilde, egne grenser, og utvikles og utfordres i ulike fellesskap og presentere hvordan en kan håndtere påvirkning eller uønskede hendelser (Utdanningsdirektoratet, 2020c). Den siste delen av definisjonen av seksualitet tidligere vil gå inn i det som skal undervises om i KRLE og samfunnsfag. Den første delen av definisjonen går mer over i det elevene skal lære i naturfag. I naturfag skal elevene drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reprodutiv helse (Utdanningsdirektoratet, 2020b). I det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring skal elevene tilegne seg kompetanse til som fremmer god fysisk og psykisk helse som skal bidra til at de tar ansvarlige livsvalg. Dette innebærer et god utvikling av selvbilde og identitet, og det å mestre eget liv. Seksualitet spiller derfor en viktig rolle også i dette temaet. Som lærer 2 også trakk frem så er det viktig at elevene kan det tekniske, men det er minst like viktig at de kan det

som handler om å gjøre det som er riktig for en selv og respektere hverandre. Dette er absolutt kunnskap og kompetanse elevene kan tilegne seg om det fysiske og psykiske dersom seksualitet dersom seksualitetsundervisningen tar høyde for at den skal være helhetlig. Elevene blir autoritære i sitt eget liv og seksualitet blir frigjørende og selvstyrt.

5.4.1 God helhetlig seksualitetsundervisning

Hva som er god helhetlig seksualitetsundervisning, er heller ikke konkret. Likevel er det flere faktorer som spiller en rolle for at undervisningen skal være god. Støle-Nilsen (2022) har syv punkt som gjenkjennes i god seksualitetsundervisning presentert i 2.5. Undervisningen skal blant annet ta utgangspunkt i elevenes hverdag og liv, og dermed være alderstilpasset og kontekstspesifikk. Undervisningen skal gjennom et holistisk syn på seksualitet, bygge på vitenskapelig forskning og involvere elevene. En lærer kan også med fordel trekke inn eksterne ressurser i undervisningen som kan bidra til å tematisere kjønns- og seksualitetsnormer som hindrer god helse for alle (s.56). Helhetlig seksualitetsundervisning som legger vekt på disse faktorene vil være god, men undervisningen må i tillegg dekke alle aspektene ved seksualitet. For å sikre at alle aspektene er til stede i undervisningen, vil det med positiv virkning være lurt å se på formålene med seksualitetsundervisning.

Seksualitetsundervisningens formål er at barn og unge skal få god kompetanse og kunnskap til riktig tid. I tillegg skal elevene bli trygge på seksualitet, og alt det innebærer ovenfor seg selv og andre (Sex og Samfunn, 2022c, s.17). Formålet med seksualitetsundervisningen kommer mer tydelig til syne i Støle-Nilsen (2022) sin presentasjon av Verdens helseorganisasjon sine punkt (s.21). Seksualitetsundervisningen skal styrke mennesker til å ta informerte valg som baseres på forståelse av utvikling og funksjoner om menneskekroppen og samtidig tilegne seg det nødvendige språket for å kommunisere om seksualitet, følelser og relasjoner. Videre skal alle utvikle et seksuelt vesen som kan uttrykke følelser og behov. I tillegg skal det være behagelig og utvikle kjønnsroller og seksuell identitet, noe som er nødvendig innenfor livsmestring. Evnen til å bygge seksuelle forhold med gjensidig respekt og forståelse står også sentralt (Støle-Nilsen, 2022, s.21).

I kartleggingen fra Sex og samfunn (2022c) kom det frem at elevene ville «lære om alt». Funnene fra intervjuene viser at lærerne på ungdomstrinnet også mener at elevene bør lære om alt. Som lærer 4 også sa «*det er viktig å kunne det tekniske for å redusere blant annet uønsket graviditet og kjønns sykdommer, men de må også kunne vite hvem de er og hva som er riktig for dem. Mer det som er identitetsbasert og ikke bare kropp*». Helhetlig seksualitetsundervisning

som dekker faktorene og formålene for undervisningen vil være god. Undervisningen vil være med på å redusere homofobisk mobbing, skape forståelse for forventinger til kjønn og kjønnsbasert undervisning, redusere vold i nære relasjoner gjennom økt kunnskap og ferdigheter (Støle-Nilsen, 2022, s.25). For at elevene skal tilegne seg kunnskap og kompetanse om alt som nevnes over, kreves det et godt forarbeid og gjennomføring av undervisningen. I noen tilfeller, kan det også være behov for et etterarbeid eller en vurdering.

5.4.2 Helhetlig seksualitetsundervisning på ungdomstrinnene

Seksualitetsundervisning på ungdomstrinnene, er de tre årene hvor elevene puberteten starter hos de aller fleste. Elevene, lærerne og foresatte er alle enige om at ungdomsskoleelever trenger informasjon om kropp, kjønn og seksualitet. Mange har kommet ulikt i den fysiske og psykiske utviklingen, og vil derfor trenge kompetanse og kunnskap. Selv om mye av tematikken kan være gjentakelse fra da de var tretten, vil det være relevant å gå gjennom det en gang til for å sikre at alle får med seg viktigheten av undervisningen (Støle-Nilsen, 2022, s.175). Det er mye som kan dukke opp i undervisningen. Seksualitetsundervisning er derfor ofte lettere sagt enn gjort. Undervisningen vil vekke et stort spekter av følelser, fornærmelse og sinne. Noen deler av tematikken vil ofte kobles til å være kontroversielle, emosjonelle og sensitive (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s.13). Alle fag i skolen skal være med på å realisere verdigrunnet i opplæringen. Samfunnsfaget skal skape engasjement, kritisk tenkning, skaperglede og utforskertrang, samtidig som det bygger på holdninger som toleranse, likeverd og respekt (Kunnskapsdepartementet, 2019a).

Planlegging

Som med all annen undervisning må den planlegges, gjennomføres og vurderes. Ved å planlegge undervisningen nøye, med vekt på relevante temaer, og tilpasse den elevenes behov vil undervisningen være effektiv og elevene vil sitte igjen med en positiv opplevelse. Funnene fra intervjuene viser at det er viktig å være godt forberedt til undervisningen. Lærer 3 påpeker også viktigheten av at undervisningen er nøye planlagt og sa *«jeg tenker at læreren bør ha fokus på helhetlig seksualitetsundervisning. Det burde være nøye planlagt hvordan man vil gå frem med undervisningen, altså hva elevene skal oppnå med dette»*. Lærer 1 viser også til at seksualitet er stort og omfattende, så at de velger ut noen deler og fokusområder vil være nyttig. Videre viser funnene at samtlige av lærerne bruker hele eller deler av et ferdig undervisningsmaterieell, i dette tilfellet UKE6 av Sex og politikk.

UKE6 er en kampanje og et undervisningsmaterieell med utgangspunkt i helhetlig seksualitetsundervisning og LK20. Materiellet er alderstilpasset og tar utgangspunkt i et nytt tema for hvert år. Metodene og øvelsene i materiellet har som mål at elevene skal sitte igjen med en opplevelse av tematikken, eksemplene og et relevant språk knyttet til seksualitet. Lærerne og elevene vil gjennom UKE6 få kunnskap, kompetanse og erfaring som er relevant for sunne seksuelle liv (Sex og Politikk, u.å.-b, u.å.-c). En annen ting som kommer inn i planleggingen og som bidrar til en god undervisning er involvering av elevene. Lærerne må planlegge aktiviteter som får elevene til å delta. Lærer 1 har og lærer 2 ønsker å gjennomføre spørrekasse. Dette handler om at elevene stiller anonyme spørsmål i kassen og lærerne svarer på de høyt i klassen.

I planleggingsfasen må lærerne også tenke over om de ønsker å dele klassen på noe vis. I intervjuene kom det frem at ingen av lærerne ville dele klassen i gutter og jenter. Lærer 1 var ganske tydelig på at det var ikke aktuelt og sa ganske tydelig *«Alle skal lære om alt, det synes jeg er viktig.»*. Lærer 2 fortalte at det var en gang i verden at klassen ble delt på kjønn, men at slik gjør de det ikke lenger, og støtter opp det lærer 1 soer om at alle skal lære om alt. Videre fortalte lærer 2 *«Gutten skal vite hva jenter er interessert i og motsatt. Veldig mange skal jo ha sex med det motsatt kjønn. Det skal ikke være en jenteverden og gutteverden, det kan bli veldig ekskluderende»*. Videre tror lærer 1 at delingen er mer for tryggheten sin del at klassen deles, og kommer heller med forlaget om å dele elevene inn i relasjoner. Lærer 3 og 4 er enige, men tenker også at klassen kan deles inn i mindre grupper. På denne måten vil det bli en mindre gruppe og muligens en et tryggere rom for å stille spørsmål. I planleggingen må også lærerne ta standpunkt om de skal involvere helsesykepleier og lege. Jeg kommer tilbake til dette senere.

Gjennomføring

Gjennomføringen av undervisningen beskriver lærerne fra intervjuene som å gjøre det som er planlagt sammen med elevene. Det kom også frem at dette er individuelt og veldig avhengig av kollegiet og klassen. Lærer 1 har brukt mye caser og diskusjoner, både i mindre grupper og hele klassen. På den måten vil alle elevene ha en følelse av å bli hørt, og ikke føle at de snakker fra eget ståsted. Lærer 2 har i tillegg til undervisningen som er planlagt, brukt mye populærkulturelle ressurser. Blant annet NKR-serien LIK MEG og SKAM.

I disse seriene handler det mye om det elevene kan koble til sine egne hverdagslige liv som pubertet, forelskelser, kjæresten, seksuell debut og den slags. For elevene blir det virkelighetsfullt og se på de som oppleves som virkelige personer og situasjoner. Elevene blir nødt til å reflektere rundt hva de selv hadde gjort og observere hva som skjedde i de aktuelle

episodene. Dette gjør også at elevene kan føle at de snakker fra ståstedet i serien, men samtidig kan kjenne seg igjen i situasjonene. Undervisningen blir alderstilpasset, kontekstspesifikk og involverer elevene på ulike måter.

Etterarbeid (vurdering)

Funnene fra intervjuene viser til en deling i hvordan lærerne jobber med undervisningen i etterkant, i form av en avslutning eller en vurdering. Lærer 2 er ganske tydelig på at temaet ikke skal vurderes i samfunnsfag, og lærer 1 er halvveis enig. De begge mener at temaet handler om å bli kjent med seg selv og legger til at det ikke er en ferdighet eller kunnskap som skal testet. Lærer 1 er uansett ikke fremmed for et sluttprodukt, men dette avhenger naturligvis av tematikken det har vært undervist om. I undervisningen har lærer 1 og 2 brukt refleksjonsnotat, case, gruppeoppgaver og fagsamtaler som en type vurdering. I disse tilfellene er det evnen til å reflektere rundt ulike tematikker som blir vurdert. Lærer 3 og 4 er enig i at de ikke kan vurdere det som har med identitet og selvrealisering å gjøre. De tenker at det som kan vurderes er definisjonen av begreper som kan knyttes til legninger, lover og regler og faktakunnskaper som kan kobles til konkret teori.

5.5 Lærerrollen

Å være lærer er blant de viktigste yrkesgruppene i samfunnet. Lærere skal gi elever de beste kunnskapsmessige og moralske forutsetningene for aktivt deltakelse som samfunnsmedlem og medborger (Askling et al., 2016, s.24). Som lærer er du en rollemodell. En rollemodell som skal skape trygghet, og veilede elevene gjennom opplæringen. I et læringsmiljø som motiverer og bidrar til at elevene lærer og utvikler seg, er læreren avgjørende. Dette krever en lærer som viser omsorg til alle elevene, også de elevene som tar uheldige valg, ikke føler seg inkludert og strever med å lære det som er ønsket og forventet. Som lærer skal du utvikle en kultur for læring, og gi elevene faglig og emosjonell støtte (Kunnskapsdepartementet, 2017a).

Mange elever vil ha en usikkerhet knyttet til seksualitetsundervisningen, hva den handler om og hva som skal skje i klasserommet. For mange elever vil undervisningen oppleves fremmed og utrygg, en lærer som er trygg i rollen og skaper et trygt rom er avgjørende (Sex og Politikk, u.å.-a). Som lærer 1 sier er. «*Det krever en elevgruppe som er trygg på læreren sin, og en lærer som er trygg i seg selv*». Gode og positive relasjoner fremmer læring, helse og trivsel. Elever som har gode relasjoner med læreren, utvikler ofte sosiale ferdigheter. De sosiale ferdighetene gjør at elevene utvikler seg faglig og sosialt (Utdanningsdirektoratet, 2020d). Lærerrollen i seksualitetsundervisningen er, som nevnt tidligere, en viktig rolle. En rolle som er avgjørende

for å gi elevene kunnskap, ferdigheter og holdninger som er nødvendige for å forstå og ta ansvar for sin egen seksualitet på en sunn og trygg måte. Kompetansen og kunnskapen om seksualitet som lærerne skal videreformidle kommer ikke naturlig, og er noe lærerne må lese seg opp på. Lærerne er også mennesker, og sitter derfor med ulike erfaringer og bakgrunn for tematikken. Mange lærere sitt syn på undervisningen kan variere avhengig av faktorer som personlige holdninger, kulturelle og religiøse verdier og erfaringer fra eget liv og undervisning. Derfor er det også viktig at lærerne står sammen i undervisningen. Dette gjør ikke at det er naturlig å kunne undervise om seksualitet, læreren må være komfortabel i sin rolle, og tilegne seg tilstrekkelig med kunnskap (Støle-Nilsen, 2022, s.60).

For at elevene skal få den helhetlige seksualitetsundervisningen de har krav på, må læreren må forhånd ta høyde for om erfaringer og holdninger kan påvirke undervisningen, i tillegg må de også jobbe sammen med andre lærere. (Støle-Nilsen, 2022, s.80). Som lærer 1 også sier er det ikke sikkert at læreren som er satt til å ha seksualitetsundervisningen er den som er best egnet. Alle har en fortid, for noen kan det være utfordrende å snakke om, desto viktigere er dert å bruke kollegaer. Lærer 2 viser også til viktigheten av å ha flere å spille på. Lærer 2 selv synes seksualitet er spennende og morsomt, men er klar over at det er mange lærere som synes det er ubehagelig med

Kartleggingen til Sex og politikk (2022c) viser at elevene ønsker seg en underviser med mer kompetanse, og som er komfortabel i rollen (s.7). I tillegg ønsker elevene seg en virkelighetsnær helhetlig seksualitetsundervisning, og har klare forventinger til hva en god underviser i seksualitet er, som vi også så i figur 2. En god underviser normaliserer tematikken og skaper en god stemning i klasserommet, i tillegg til at det opprettholdes profesjonalitet og seriøsitet. Videre gir en god underviser elevene tilstrekkelig med informasjon om hva som skal skje i undervisningen og har klare regler for hva som er tillat i klasserommet. Til slutt ønsker elevene en engasjert lærer, som sanker fritt og er åpen for spørsmål uten at det skal være et press på elevene (Støle-Nilsen, 2022, s.62).

Funnene fra intervjuene viser til at lærerne ønsker å være en god underviser, som også bør være idealet til alle lærere. Alle lærerne sier de er komfortable med å undervise i stort sett alt innenfor seksualitet. Likevel viser tre av lærerne til at de må studere temaet nøye på forhånd og være godt forberedt til undervisningen. Lærer 1 sier også at «noen deler må en lese seg mer opp på en andre», noe som også er naturlig. Lærer 2 forteller at det også ligger i lærerens jobb, det å forberede seg til undervisningen. Læreren som underviser i seksualitet må være motivert og dannet, i tillegg vise interesse og være komfortabel i rollen.

5.6 Eksterne aktører og ressurser

Funnene fra intervjuene viser at lærerne har brukt både eksterne aktører (lege og helsesykepleier) og ressurser (UKE6, NRK, Discovery og lærebøker) i undervisningen om seksualitet. Alle aktørene og ressursene er fine hjelpere i seksualitetsundervisningen, men det krever god planlegging av lærerne (Støle-Nilsen, 2022, s.158). For at undervisningen skal ha effekt på læringsutbyttet til elevene avhenger det av at læreren skaffer seg nødvendig kunnskap og kompetanse. I tillegg bør læreren bruke ressursene på en slik måte at undervisningen er alderstilpasset og kontekstspesifikk – at den tar utgangspunkt i elevenes hverdag (Støle-Nilsen, 2022, s.56).

Samtlige av lærerne har erfaring med undervisningsmaterialet UKE6 produsert av Sex og politikk.. Undervisningsmateriellet er klar til bruk og har hvert år et tema det settes fokus på. Dette var også det lærer 1 kommenterte var det fine med UKE6, de har noen tydelige fokusområder, som dekker mye og det mangfoldige samfunnet vi har. Målet er at elevene skal sitte igjen med en opplevelse av tematikken, eksemplene og et relevant språk. Materialet er en betydelig ressurs i seksualitetsundervisningsfeltet, og er tilpasset elevenes alder og hverdag (Sex og Politikk, u.å.-b; Stubberud et al., 2017, s.6). Hele UKE6 materiellet er tilpasset Kunnskapsløftet 2020 og er tilpasset undervisning på småtrinnet, mellomtrinnet og ungdomstrinnene.

Lege og helsesykepleier er to eksterne aktører som lærer 2 og 4 har brukt i undervisning om seksualitet. Lærer 1 er ikke fremmed for å bruke aktører som lege og helsesykepleier, og mener at i noen temaer så kan det være godt at det kommer noen utenfra. Uavhengig av funnene er det likevel normalt at helsesykepleieren har en sentral rolle i seksualitetsundervisningen. Helsesykepleieren har noe mer konkrete retningslinjer enn lærere, men kan fremdeles velge hvilken tematikk de tar opp (Støle-Nilsen, 2022, s.157). Mange av lærerne sender derfor inn en bestilling på det de ønsker helsesykepleieren skal ta opp med elevene når de kommer. Lærer 2 har lagt inn bestilling på at helsesykepleieren skal snakke om temaer der en skal kontakte helsevesenet og andre etater eller de mer alvorlige og ulovlige tematikkene, som for eksempel overgrep og trakassering. Lærer 1 ville også tatt inn helsesykepleier eller lege for å få inn noen som har mer peiling på feltet. De samme prinsippene gjelder om lærerne tar inn en lege som ekstern aktør.

Seksualitet vil være et vanskelig tema å undervise om i klasserommet, uavhengig om en bruker eksterne aktører eller ressurser. Som lærer vil det være lurt å bruke eksterne ressurser i like stor grad som å inkludere helesykepleier eller lege i undervisningen om seksualitet. Det kan være med på å skape en trygghet i klasserommet, og samtidig vil elevene vite hvor de kan oppsøke hjelp dersom det er behov for det (Sex og Samfunn, 2022a, s.5).

5.7 Undervisningen i de fire tilnærmingene

Tilnærmingene representerer hvor hovedområdet og hva innholdet i den helhetlige seksualitetsundervisningen bør ligge. Tilnærmingene er kategorisert etter formålet med seksualitetsundervisningen, som er nevnt under 2.3. Med utgangspunkt i at helhetlig seksualitetsundervisning er fordelt på flere fag og kompetansemål, vil tilnærmingene vise til hva hvert enkelt fag bør belyse. Dette er ikke nødvendigvis fasiten på hvordan det bør undervises helhetlig om seksualitet, men det vil være en god veileder på alt undervisningen bør dekke. Helsetilnærmingen, kriminalitetstilnærmingen, kjønn- og mangfoldstilnærmingen, og danningstilnærmingen har alle hvert sitt fokusområde av temaet som de viser til. Dette betyr imidlertid ikke at en tilnærming er viktigere enn noen andre. De er verken faste eller utelukkende kategorier, men kan heller anvendes på blant annet føringer og innholdet for seksualitetsundervisningen, samt hvordan ulike eksterne aktører og ressursers påvirkning (Støle-Nilsen, 2017, s.20).

5.7.1 Helsetilnærming

Formålet med helsetilnærmingens undervisningen er at den skal fremme god helse og forebygge seksuell uhelse, somkjønnssykdommer og uplanlagte graviditeter (Støle-Nilsen, 2017, s.20). Undervisningen skal inneholde tematikk som prevensjon, seksuelt overførbare sykdommer, svangerskap og fødsel, kroppslige funksjoner og reproduksjon (Støle-Nilsen, 2017, s.18). Funnene fra intervjuene viser at alle lærerne ser på tilnærmingen som en viktig del av deres undervisningspraksis. Lærerne viser til samme tematikk som tilnærmingen. Nemlig reproduksjon, kjønnssykdommer, det intime mellom to mennesker og den fysiske biten ved seksualitet. Noen av lærene mener denne tematikken går inn i faget naturfag. Hovedfokuset i helsetilnærmingen kjennetegnes ofte til kompetansemålene til naturfag, og blir derfor ofte den tematikken naturfaget tar seg av (Støle-Nilsen, 2017, s.18). Kompetansemålene i naturfag fra tabell 5 viser også at elevene skal kunne drøfte spørsmål om seksuell og reproduktiv helse. I et annet kompetansemål fra naturfag skal de også innom nerve- og hormonsystemet (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

5.7.2 Kriminalitetstilnærmingen

Kriminalitetstilnærmingen har også hatt en stor plass i skolen, dessverre i negativ retning. Elevene har opplevd undervisning om bare de negative sidene ved seksuell vold, trakassering og overgrep. Kriminalitetstilnærmingens formål er å forebygge kriminelle handlinger knyttet til seksualitet. I disse tilfellene er det snakk om handlinger som trakassering og overgrep. Elevene skal også lære hvor de kan søke hjelp dersom de eller noen de kjenner opplever noe som ikke er greit (Støle-Nilsen, 2017, s.19-20).

Undervisningen tar utgangspunkt i lover og regler sett i lys av seksualitet, egne og andres genser og samtykke. Tematikken som undervisningen skal innom er grensesetting, lover og regler, språkbruk, overgrep, voldtekt, krenkelser og trakassering (Støle-Nilsen, 2017, s.20). Lærer 1 har nylig undervist om temaet grenser og samtykke, og synes dette er et spennende tema. Flere av lærerne synes også det er spennende for det kan skape diskusjoner om hva som er greit og ikke greit, hvordan en kan si ifra til andre derom en opplever uønskede hendelser, og hvordan en kan søke hjelp. Tilnærmingen kommer til syne i samfunnsfagets læreplan, og informantene gir inntrykk for at det er i samfunnsfag de har undervist om tematikken som er nevnt over. I kompetansemålene fra samfunnsfag etter 10.trinn, skal elevene presentere hvordan en kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser. I tillegg skal de reflektere over egne og andres grenser, og hvordan de utvikles og utfordres i ulike fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2020b).

5.7.3 Kjønn- og mangfoldstilnærming

Kjønn- og mangfoldstilnærmingen har blitt mer inkludert i undervisningen. Formålet med kjønn- og mangfoldstilnærmingen er å gi en inkluderende, likestilt og normkritisk seksualitetsundervisning som ivaretar alle former for seksualitet og kjønn (Støle-Nilsen, 2017, s.20). Som beskrevet i 2.2.1 handler det normkritiske perspektivet om at en ser flere perspektiver på en sak enn bare sin egen, og dermed bygger en normbevissthet. Normbevisstheten gjør at elevene blir utfordret i tankemønster, vekker følelser og sider som de nødvendigvis ikke er vandt til å kjenne på. Lærer 1 synes det er viktig at elevene lærer om mangfoldet og at folk er ulike. Dette bidrar til å øke respekt for seg selv og andre.

Undervisningen skal dekke tematikk som seksuell orientering, likestilling, kultur, kjønnsnormer, kjønnsidentitet, ulike kjønnsuttrykk, sex med samme kjønn (Støle-Nilsen, 2017, s.20). Som lærer 2 sier er det viktig å lære om alt for å få kunnskap og kompetanse i mye og dermed akseptere medmennesker som har andre preferanser enn seg selv. Ved god undervisning

i tematikken innenfor tilnærmingen vil det ikke lenger eksistere en gutteverden og en jenteverden, men en samlet verden med mye kunnskap og kompetanse om seksualitet. Kjønn- og mangfoldstilnærmingen er å kjenne igjen i kompetansemålene til samfunnsfag og KRLE etter 10.trinn (Støle-Nilsen, 2017, s.20). I samfunnsfag skal elevene kunne reflektere over identitet og selvbylde, og ulikheter og likheter i samfunnet. I tillegg til at de skal drøfte muligheter og utfordringer ved mangfoldet (Kunnskapsdepartementet, 2020b). I KRLE skal elevene gjøre rede for og reflektere over syn på kjønn og seksualitet i ulike religioner og livssyn.

5.7.4 Danningstilnærming

Danningstilnærmingens formål er å gi en helhetlig seksualitetsundervisning. En undervisning som gir utgangspunkt for at eleven er i stand til å ha et god og sunt seksualliv og et godt forhold til egen kropp og intimitet (Støle-Nilsen, 2017, s.20). Tilnærmingens mål er å gi elevene den helhetlige seksualitetsundervisningen som elevene har krav på, og den undervisningen som er beskrevet tidligere i kapittelet. Dette betyr imidlertid ikke at denne tilnærmingen er bedre enn noen av de andre, men får frem at det ikke må undervises i bare én av de andre tilnærmingene. Undervisningen skal dekke tematikken fra de andre tilnærmingene, i tillegg til alt annet som kan anses som nødvendig for å oppnå formålet med helhetlig seksualitetsundervisning. Som lærer 2 fortale skal elevene kunne det tekniske, men det psykiske er også like viktig. Elevene skal ikke være redde for å være seg selv. Som lærer 3 også sier så er tilstrekkelig kunnskap innenfor seksualitet og seksuell utvikling utrolig viktig. Dette viser til at lærerne har danningstilnærmingen i bakhodet når de planlegger, gjennomfører og vurderer undervisningen.

Danningstilnærmingen er å finne igjen i flere kompetansemål til flere fag, og går hånd i hånd med UNESCO sin definisjon av helhetlig seksualitetsundervisning som er nevnt under 2.3. Om undervisningen klarer å formidle riktig kunnskap og kompetanse til elevene gjennom en helhetlig seksualitetsundervisning, vil det ha en positiv innvirkning på elevene. Elevene vil ha et godt forhold til seksualitet, og vil være godt forberedt på livet knyttet til identitet og selvbestemmelse. Elevene vil også bli autoritære i eget liv og seksualiteten vil oppleves som selvstyrende og frigjørende (Edgren et al., 2021, s.200; Støle-Nilsen, 2022, s.11).

5.8 Oppsummering

Helhetlig seksualitetsundervisning er viktig for å gi barn og unge nødvendige ferdigheter, kunnskap og holdninger til å ta gode valg for sin seksuelle helse og trivsel. Målet med undervisningen er at elevene skal tilegne seg kunnskap og kompetanse om egen kropp, seksuell helse og respekt for seg selv og andre. Helhetlig seksualitetsundervisning er derfor læren om

seksualitet, inkludert de fysiske, sosiale, følelsesmessige og psykiske aspektene. I tillegg til seksualitetsbegrepet er seksual- og seksualitetsundervisning en viktig del av kjernen i helhetlig seksualitetsundervisning. Helhetlig seksualitetsundervisning som inkluderer de fire tilnærmingene, vil gi elevene det de trenger til å bli trygge i seg selv og alt det innebærer overfor seg selv og andre. En god undervisning vil være med på å forebygge negative konsekvenser som trakassering, overgrep, uønsket graviditet og seksuelt overførbare sykdommer.

Helhetlig seksualitetsundervisning er ikke et eget fag. Det er stort og omfattende, og strekker seg utover flere fag. I likhet med all annen undervisning krever den en god planlegging og gjennomføring, temaet vil også vekke et stort register av følelser hos elevene og læreren. Planleggingen og gjennomføringen blir derfor avgjørende for kvaliteten på undervisningen. Helhetlig seksualitetsundervisning skal være alderstilpasset og kontekstspesifikk, i tillegg må læreren være godt forberedt til undervisningen. For at undervisningen skal nå målet, må elevene involveres, dette gjøres ved å tilpasse den til elevenes hverdag, og undervise om tematikk som er relevant for elevene der de er i livet nå. Læreren kan med fordel trekke inn eksterne aktører som helsesykepleier eller ressurser som UKE6 og filmer med tematikken. Det er uansett viktig å trå varsomt og respektere elevene slik at de sitter igjen med en positiv opplevelse av undervisningen.

Helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag på ungdomstrinnet har stor betydning. Elevene blir informert om kroppens anatomi, kjønnsidentitet, seksuell orientering, puberten, følelser, grenser og samtykke. De utvikler ferdigheter som kommunikasjon, respekt og aksept for andre og seg selv. Dette er spesielt viktig i den aldersgruppen elevene er i på ungdomstrinnet, mange begynner å undersøke sin egen seksualitet og flere debuterer ofte seksuelt. Helhetlig seksualitetsundervisning er viktig for at elevene skal ta informerte beslutninger, bevare sin fysiske og følelsesmessige helse, og bygge sunne og respektfulle relasjoner livet ut.

6 Avsluttende refleksjoner

I dette avsluttende kapittelet vil jeg presentere svar på problemstillingen: *Hvilke forestillinger har lærere på ungdomstrinnet om å skape helhetlig seksualitetsundervisning? Og hvilke ressurser tar de i bruk i undervisningen?* Jeg vil kort oppsummere funnene jeg synes gav et godt svar i forhold til forskningsspørsmålene. Gjennom fortolkning og drøfting av intervjuene har jeg hatt som mål å se på hvordan de svarer på forskningsspørsmålene og problemstillingen, ved å knytte det opp til kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn i oppgaven.

Informantene skiller seg litt fra hverandre i forståelsen av begrepet helhetlig seksualitetsundervisning, to av lærerne har en lik forståelse som passer til definisjonen av begrepet. Likevel oppfattes begrepsforståelsen som snever da de bare forteller at det handler om det fysiske og psykiske aspektet sammen. I tråd med teorien så er dette en riktig forståelse, men den er kort. Helhetlig seksualitetsundervisning handler om læren om de emosjonelle, sosiale, fysiske og psykiske akseptene ved seksualitet, og skal gi elevene en omfattende og balansert forståelse av seksualitet.

Uavhengig av begrepsforståelsen ser lærerne på helhetlig seksualitetsundervisning som viktig og nødvendig i skolen. Lærerne ser på undervisningen som en mulighet til å gi elevene kunnskap, kompetanse og ferdigheter til å ta ansvar for egen seksuell helse. Totalt sett viser lærerne til at undervisningen er med på å lære elevene å bli kjent med deg selv på utsiden og innsiden, i tillegg til at de skal ha forståelse for sammenhengen mellom hvordan kroppen, følelser og tiltrekning henger sammen. Videre er lærerne opptatt av at undervisningen skal inneholde tematikk som tar hensyn til hele mangfoldet, og at det skal utvikles respekt og aksept for hverandre. Det viktigste er at det skal undervises på en profesjonell og inkluderende måte, som tar hensyn til ulikheter i mangfoldet for å sikre en meningsfull og relevant helhetlig seksualitetsundervisning for alle elevene.

Lærerne ønsker å involvere så mange lærere og fag som mulig når de planlegger undervisningen for å gjøre den så god som mulig for elevene. Det å undervise om seksualitet er ikke for alle, og det er ikke nødvendigvis at læreren som er satt opp til undervisningen er den rette. Dette kan handle om kompetanse, men også noe som er personlig. I tillegg så ligger ikke seksualitetsundervisningen til naturfag, men det går igjen i flere fag. Derfor planlegger lærerne ofte sammen i team, og prøver inkludere flere fag i undervisningen. Dette er en god tankegang met tanke på at helhetlig seksualitetsundervisningen ikke er et eget fag (Stubberud et al., 2017, s.6).

Utgangspunktet for at undervisningen skal være god er at den må være tilpasset elevenes alder og hverdag, og involvere elevene. I tillegg skal elevene sitte igjen med kunnskap og kompetanse som gjør dem trygge i sin egen seksualitet, og alt det handler om ovenfor seg selv og andre (Sex og Samfunn, 2022c, s.17; Støle-Nilsen, 2022, s.62). Ungdomstrinnet er de årene hvor puberteten er i gang hos de fleste, og elevene går gjennom mye. Undervisningen bør derfor gange flest mulig, selv om de er kommet ulikt i utviklingen er kunnskapen like relevant for alle.

I undervisningen må lærerne ta utgangspunkt i om de ønsker å dele klassen på noe vis. Lærerne deler bevisst ikke klassen i kjønn og begrunner det med at *alle skal lære om alle*, og at en gutteverden og jenteverden vil være ekskluderende. Noen av lærerne kan vurdere å dele klassen etter relasjoner, for å skape en trygghet for å være mer åpen til å diskutere og dele perspektiver.

Helhetlig undervisning om seksualitet vil være utfordrende i klasserommet, uavhengig om en bruker eksterne aktører eller ressurser eller ikke. Eksterne aktører og ressurser vil likevel med fordel bidra positivt i helhetlig seksualitetsundervisning og være et god supplement. De kan være med på å skape en trygghet i klasserommet, både for læreren og elevene. Samtlige av lærerne har brukt eller bruker undervisningsmateriellet UKE6 fra Sex og politikk i sin undervisningspraksis, og alle sitter igjen med en positiv følelse i etterkant. UKE 6 er klart til bruk og er tilgjengelig for lærere som skal undervise i seksualitet. Undervisningsmateriellet har fokusområder som dekker de fire tilnærmingene til Støle-Nilsen (Støle-Nilsen, 2017, s.20). Materialet er alderstilpasset og kontekstbasert, noe som også gjør at de er lett å ta i bruk for lærerne.

To av lærerne har også samarbeidet med helsesykepleier i undervisningen. Selv om retningslinjene til helsesykepleieren er mer konkret enn de lærerne forholder seg til, kan de velge hvilken tematikk de tar opp. Det krever uansett god kommunikasjon med læreren, slik at de planlegger en god helhetlig seksualitetsundervisning som gir elevene en god opplevelse og et godt læringsutbytte.

Ut over dette har noen av lærerne også brukt andre ressurser som NRK og Discovery+ i undervisningen. Ressursene inneholder serier og filmer som setter lys på aktuelle temaer og gjør opplevelsen mer virkelighetsnær for elevene. Flere av elevene kan kjenne seg igjen i situasjonene fra filmene og bidra til å reflektere rundt spørsmål som stilles i klippene uten å føle at de snakker om seg selv.

6.1 Veien videre

Siden oppgaven tar kun for seg fire ungdomsskolelærere sin forestilling av helhetlig seksualitetsundervisning, kan den være et grunnlag for videre forskning ved å trekke inn elevenes oppfatning av samme tematikk. En kan også studere samarbeidet mellom helesykepleier, lege og lærere, for å få et større persektiv på helhetlig seksualitetsundervisning. Det vil også kunne være av interesse å undersøke hvordan flere lærere forestiller seg helhetlig seksualitetsundervisning i samfunnsfag og andre fag i skolen. I tillegg kan det være nyttig for videre forskning å se på helhetlig seksualitetsundervisning fra barnehagenivå til høyskole/universitetsnivå.

Referanser

- Alver, V., & Brøntveit, M. O. (2021). *Lærerrommet: Hva er en god seksualundervisning?*
<https://www.utdanningsforbundet.no/nyheter/2021/larerrommet-hva-er-en-god-seksualundervisning/>
- Askling, B., Dahl, T., Heggen, K., Kulbrandstad, L. I., Lauvdal, T., Mausestaden, S., Qvortrup, L., Salvanes, K. G., Skagen, K., Skøvset, S., & Thue, F. W. (2016). *Om lærerrollen et kunnskapsgrunnlag* (s. 246). Fagbokforlaget.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/17f6ce332c47437c8935d7ccc0a72769/rapport-om-larerrollen.pdf>
- Bang Svendsen, S. H. (2022). Hva vil foreldrene si? Kjærlighetens pedagogikk som alternativ til bekymring i undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold. I M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s. 189–203). Universitetsforlaget.
- Blix, E. S., & Breivik, S. (2006). *Basisbok i sykepleie: Om menneskets grunnleggende behov*. Fagbokforlaget.
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utgave). Gyldendal Akademisk.
- Edgren, H., Nordberg, K. H., & Roos, M. (2021). *Masteroppgaven i samfunnsfag: En håndbok for lærerstudenter*. Universitetsforlaget.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999920156362002202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Falch, U. (2017). *Det er ikke rart vi søker til pornoen | Ulrikke Falch*.
<https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/blQJv/det-er-ikke-rart-vi-soeker-til-pornoen-ulrikke-falch>
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). Når kjønn og seksualitet utfordres i undervisning. I M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s. 169–185). Universitetsforlaget.
- Goldschmidt-Gjerløw, B., Eriksen, K. G., & Jore, M. K. (2022). Undervisning som balansekunst. I M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen* (s. 13–28). Universitetsforlaget.

- Hans Majestet Kongen. (2016). *Hagefest i Slottsparken: Velkomsttale*.
<http://www.kongehuset.no/tale.html?tid=137662&sek=26947>
- Hegge, B. (2022, april 7). *Den positive barneseksualiteten*. Rådet for psykisk helse.
<https://psykiskhelse.no/psykiskoppvekst/felleskap/den-positive-barneseksualiteten/>
- Helse-og omsorgsdepartementet. (2016). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017–2022)*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf
- Hind, R. (2018). *Evaluering av undervisning om seksualitet i grunnskolen 2019* (s. 93). Politikk og samfunn. https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/seksuell-helse-evalueringer-av-tilskudd-og-planer/Evaluering%20av%20undervisning%20om%20seksualitet%20-%20Kantar%20TNS%202018.pdf/_/attachment/inline/98b98755-27e7-45ed-b79f-bbb0228db81c:a295e3f9fc11329c74616eab39be5fb851996c7b/Evaluering%20av%20undervisning%20om%20seksualitet%20-%20Kantar%20TNS%202018.pdf
- Holistisk forbund. (u.å.). *Hva er holisme?* Holistisk Forbund. Hentet 11. mai 2023, fra <https://www.holistiskforbund.no/p/63922/hva-er-holisme>
- Krogtoft, M., & Sjøvoll, J. (2018). *Masteroppgaven i lærerutdanninga temavalg, forskningsplan, metoder* (2.utg). Cappelen Damm akademisk.
- Kunnskapsdepartementet. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)—Lovdata (LOV-1998-07-17-61)*. Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Kunnskapsdepartementet. (2019a). *Fagets relevans og sentrale verdier—Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2017a). *Overordnet del. Profesjonsfellesskap og skoleutvikling*. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.5-profesjonsfellesskap-og-skoleutvikling/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b, september 7). *Verdier og prinsipper for grunnopplæringen—Overordnet del av læreplanverket* [Forskrift]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>

- Kunnskapsdepartementet. (2019b). *Kjerneelementer—Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*.
<https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2020a). *2.5.1 Folkehelse og livsmestring*.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2020b, juni 29). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*.
utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04?lang=nob>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg). Gyldendal akademisk.
- Ledere og representanter ungdomsorganisasjoner. (2018). *Kjære regjering, gi oss helhetlig seksualundervisning!* NRK. https://www.nrk.no/ytring/kjaere-regjering_-gi-oss-helhetlig-seksualundervisning_-1.14223690
- Litschi, T. (2022). *Kjønns-og seksualitetsmangfold i skolen—En metodebok*. issuu.
https://issuu.com/osigraf/docs/kj_nns-og-seksualitetsmangfold_-i-skolen-metodebok/1
- Nordberg, K. H. (2013). *Ansvarlig seksualitet*. Universitetet i Oslo.
- Opplæringsloven. (2002). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen. LOV-1998-07-17-61*. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_11
- Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen*. Cappelen Damm akademisk.
- Røthing, Å. (2016). *Normkritiske perspektiver og mangfoldskompetanse*.
<https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-pedagogikk/normkritiske-perspektiver-og-mangfoldskompetanse/172404>
- Samnøy, S., & Tjomsland, H. E. (2021). *Folkehelse og livsmestring – behovet for en realistisk tilnærming til temaet*. Utdanningsforskning.no.
<https://utdanningsforskning.no/artikler/2021/folkehelse-og-livsmestring--behovet-for-en-realistisk-tilnarming-til-temaet/>
- Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom. (2017). *Om SNU*. SNU. <https://snuorg.no/om-snu/>
- Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom. (2018). *Prosjekter*. SNU. <https://snuorg.no/prosjekter/>
- Sex og Politikk. (u.å.-a). *Eit trygt rom i seksualitetsundervisninga*. Sex og politikk. Hentet 5. februar 2023, fra <https://sexogpolitikk.no/kunnskap/startside-undervisningsmaterieell/1-4->

klasse-nynorsk/et-trygt-rom-i-undervisningen-3/

Sex og Politikk. (u.å.-b). *Om oss*. Sex og politikk. <https://319837-www.web.tornado-node.net/om-oss/>

Sex og Politikk. (u.å.-c). *Velkommen til undervisningsportalen*. Sex og politikk. Hentet 2. februar 2023, fra <https://sexogpolitikk.no/kunnskap/>

Sex og Politikk. (2022). *Lytter til de unge: Seksualitetsundervisning med fokus på at variasjon er normalen*. Sex og politikk. <https://sexogpolitikk.no/lytter-til-de-unge-seksualitetsundervisning-med-fokus-pa-at-variasjon-er-normalen/>

Sex og samfunn. (u.å.). *Om oss*. Sex og samfunn. Hentet 23. november 2022, fra <https://sexogsamfunn.no/om/>

Sex og Samfunn. (u.å.). *Om seksualitetsundervisning*. Sex og samfunn. <https://sexogsamfunn.no/om/politiske-saker/sex-og-samfunn-mener/sex-og-samfunn-mener-om-seksualitetsundervisning/>

Sex og Samfunn. (2022a). *Hva inngår i dagens seksualitetsundervisning? Et dypdykk i innholdet i seksualitetsundervisningen i skolen*. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/04/Hva-inngar-i-dagens-seksualitetsundervisning-Et-dypdykk-i-innholdet-i-seksualitetsundervisningen-i-skolen.pdf>

Sex og Samfunn. (2022b). *Seksualitetsundervisning. En ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet*. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/09/Seksualitetsundervisning-En-ressursguide-for-undervisning-pa-ungdomstrinnet-sep.-2022.pdf>

Sex og Samfunn. (2022c). *Seksualitetsundervisning i skolen: En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker*. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>

SIKT. (u.å.). *Samtykke og andre behandlingsgrunnlag*. Hentet 8. mai 2023, fra <https://sikt.no/samtykke-og-andre-behandlingsgrunnlag>

Skeiv ungdom. (u.å.). *Identitet, kjønn og seksualitet et ressurshefte for deg som jobber med barn og ungdom* (S. N. Jarman, Red.). <https://skeivungdom.no/app/uploads/2021/11/Identitet-kjonn-og-seksualitet-nettversjon-komprimert-fil.pdf>

Stenslie, S. (2020). *Gi oss en sexpositiv seksualitetsundervisning!*

<https://www.vg.no/i/1A0Vmo>

Stubberud, E., Aarbakke, M. H., Svendsen, S. H. B., Johannesen, N., & Hammeren, G. R. (2017). *Styrking av seksualitetsundervisning i skolen—En evalueringsrapport om bruken av undervisningsopplegget «Uke 6»* [KUN-rapport 2017:2]. https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2566652/stubberud_mfl_2018_-_styrking_av_seksualitetsundervisningen_i_skolen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Støle-Nilsen, M. (2017). *Seksuell danning En studie av seksualundervisning i ungdomsskolen*. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/16082>

Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen*. Universitetsforlaget. <https://www.universitetsforlaget.no/helhetlig-seksualitetsundervisning-i-skolen>

Svendsen, S. H. B., & Furunes, M. G. (2022). *Mulighetsrom for helhetlig seksualitetsundervisning i lærerutdanningene. En evaluering av kompetansebehov og mulige tiltak*. (Nr. 90716600; s. 52). <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/3030540>

UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>

Utdanningsdirektoratet. (2011). *Seksualitet og kjønn—Et ressurshefte for lærere i grunnskolen*. Utdanningsdirektoratet. <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2015/12/Udir-Seksualitet-og-kjonn-2011.pdf>

Utdanningsdirektoratet. (2020a). *Kompetansemål etter 10. Trinn—Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) (RLE01-03)*. <https://www.udir.no/lk20/rle01-03/kompetansemaal-og-vurdering/kv178>

Utdanningsdirektoratet. (2020b). *Kompetansemål etter 10. Trinn—Læreplan i naturfag (NAT01-04)*. <https://www.udir.no/lk20/nat01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv78?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020c). *Kompetansemål etter 10. Trinn—Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv147?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020d). *Sosial læring gjennom arbeid med fag*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolemiljo/sosial-laring-gjennom-arbeid-med-fag/>

Utdanningsdirektoratet, L. siden som. (2022). *Hvordan ta i bruk læreplanene?*

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/hvordan-ta-i-bruk-lareplanen/>

World Health Organization. (2016). *Sexuality education Policy brief No.1*. Federal Centre for Health Education (BZgA).

https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/379043/Sexuality_education_Policy_brief_No_1.pdf

Aaserud, R. (2016). *Seksualitet—Hvordan og hvorfor snakke med pasientene om det?*

<http://napha.no/content.ap?thisId=20617>

Aasland, M. W. (2015). *Barna og seksualiteten*. Cappelen Damm akademisk.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide	1
Vedlegg 2 – Informasjonsskriv.....	3
Vedlegg 3 – Samtykkeskjema	4
Vedlegg 4 – Godkjenningbrev SIKT (NSD)	5

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Seksualitetsundervisning i samfunnsfag – Intervjuguide

Del 1 – Introduksjon

1. Hvilke fag underviser i nå?
2. Har du undervist i andre fag tidligere?
3. Har du noe forhold til seksualitetsundervisning? (erfaring som elev, lærer i utdanning o.l.)
4. Har du undervist om seksualitet selv tidligere?

Hvis ja:

5. Hvilke fag har du hatt undervisning om seksualitet i?
6. Har du arbeidet tverrfaglig med seksualitetsundervisning?

Hvis nei, rett hit, før 3 og 4:

7. Hva er dine tanker rundt undervisning om seksualitet?

Her tenker jeg å ha en rolig start på intervjuet. Jeg ønsker å få et kort innblikk i hvilke fag læreren underviser i og om de har noe spesielt forhold til seksualitetsundervisning.

Del 2 – Seksualundervisning og seksualitetsundervisning?

1. Hva legger du i begrepet seksualundervisning?
2. Hva legger du i begrepet seksualitetsundervisning?

I denne delen ønsker jeg å få frem dere erfaringer, tanker og meninger om seksualitetsundervisning fra tidligere.

Del 3 – Helhetlig seksualitetsundervisning

1. Hvordan forstår du/hva legger du i begrepet «helhetlig seksualitetsundervisning»?
2. Hvordan tenker du lærere bør tenke rundt undervisning om seksualitet? Når det kommer til planlegging, gjennomføring og etterarbeid (vurdering).
3. Fordeler og ulemper med seksualitetsundervisning?

Denne delen går mer spesifikt inn på seksualitetsundervisningen og mer i dybden på lærerens formeninger. I denne delen vil det også være rom for oppfølgingsspørsmål som kan dukke opp rundt tematikken.

Del 4 – Ressurser som verktøy i undervisningen?

1. Har du tatt i bruk noen andre ressurser i sammenheng med seksualitetsundervisning?

Del 5 – Åpen del

I avslutningsdelen vil jeg skape rom for lærerne om de har noe de vil tilføye som kommentar eller fylle ut som vi ikke har vært innom tidligere i intervjuet. Her kan det også komme spørsmål fra meg om det er noe som kommer opp og passer jeg i forhold til tidligere deler av intervjuet.

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv

Michelle Connor Søreng
Røysbakken 30
6100 Volda
Tlf: +47 412 70 232
Volda, 13.02.2023

Forespørsel om å delta i masterundersøkelse om Seksualitetsundervisning

Jeg er lærerstudent ved Høgskulen i Volda, og holder med på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er *Seksualitetsundervisning i samfunnsfag*.

Formålet med oppgaven er å se hvordan lærer på ungdomstrinnet skaper en «helhetlig» seksualitetsundervisning på tvers av fag, med størst vekt på samfunnsfag. Jeg vil også se på hvordan seksualitetsundervisningen praktiseres i fag, og hva som eventuelt kan forbedres. I tillegg hvilke eksterne aktører og ressurser som blir brukt rundt om sammen med undervisning om seksualitet.

Metoden for prosjektet er intervju av lærere. Intervjuene vil transkriberes og diskutert opp mot læreplan og tidligere forskning. Intervjuene vil bli tatt opp med lyd, og vare rundt en time. Fokuser for intervjuet er «helhetlig» seksualitetsundervisning, og hva lærerne legger i dette, hvordan de legger opp til undervisning i temaet, og hvilke ressurser de benytter seg av. Tid og sted for intervjuene kommer jeg tilbake til sammen med eventuelle informanter som er villige til å delta- Intervjuene vil finne sted før mai 2023.

Deltakelsen er frivillig, og samtykke om å delta kan trekkes tilbake når som helst uten begrunnelse. Deltakerne som intervjues vil bli anonymiserte. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Lydbånd slettes når materialet er transkribert, og transkripsjonene slettes etter eksaminasjon (juni 2023).

Prosjektet er godkjent og vil bli veiledet av Elisabeth Teige, førstelektor institutt for planlegging, administrasjon og samfunnsfag. E-post elisabeth.tegige@hivolda.no Tlf.: [+47 41689363](tel:+4741689363).

Prosjektet er meldt til og godkjent av SIKT (NSD).

Med vennlig hilsen
Michelle Connor Søreng

Vedlegg 3 – Samtykkeskjema

Samtykkeskjema for deltakelse i prosjektet «seksualitetsundervisning i samfunnsfag»

Jeg har lest informasjonsskrivet og er slik kjent med hva det innebærer å være deltaker i prosjektet.

Jeg samtykker til å delta i intervju som en del av prosjektet.

Navn: _____

Sted og dato: _____

Underskrift: _____

Vedlegg 4 – Godkjenningsbrev SIKT (NSD)

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

20.03.2023, 16:36

[Meldeskjema](#) / [Seksualitetsundervisning i samfunnsfag](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
381357

Vurderingstype
Automatisk

Dato
25.01.2023

Prosjekttittel

Seksualitetsundervisning i samfunnsfag

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen i Volda / Avdeling for humanistiske fag og lærarutdanning / Institutt for pedagogikk

Prosjektansvarlig

Elisabeth Teige

Student

Michelle Connor Søreng

Prosjektperiode

01.01.2023 - 24.05.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 01.07.2023.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedømmer og lovovertrедelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

<https://meldeskjema.sikt.no/63c1609a-3f4d-4c2f-826f-514fc4e8985f/vurdering>

Side 1 av 2

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet
- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.